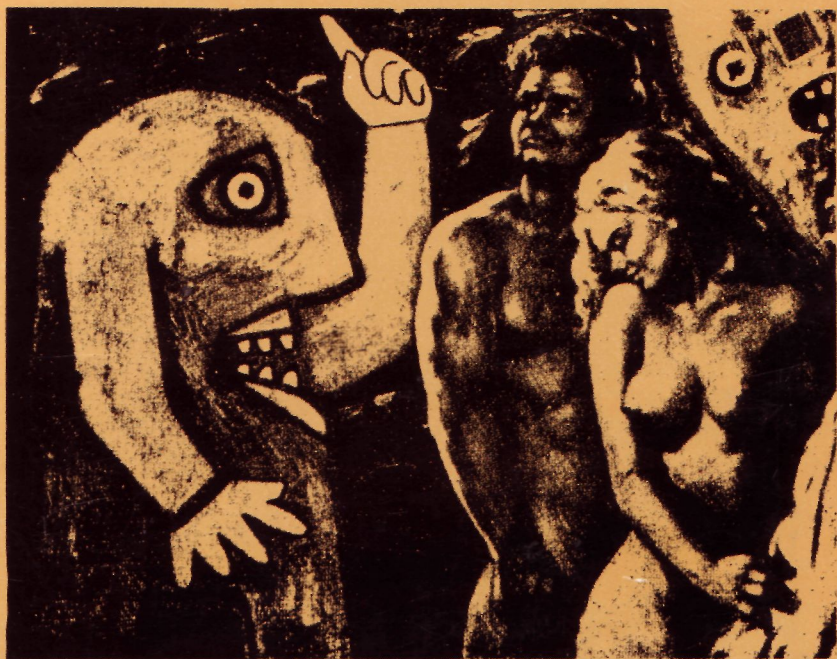

ΒΙΛΧΕΛΜ ΡΑΪΧ

**ΟΙ ΡΙΖΕΣ
της σεξουαλικής
καταπίεσης**

ΕΚΔΟΣΗ ΠΕΜΠΤΗ

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ

ΒΙΛΧΕΛΜ ΡΑΪΧ

**ΟΙ ΡΙΖΕΣ
ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ
ΚΑΤΑΠΙΕΣΗΣ**

Μετάφραση Jack Loumala

**ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ
ΤΥΠΟΣ**

ΤΙΤΛΟΣ Οι ρίζες της σεξουαλικής καταπίεσης
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ JACK LOUMALA
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ Δουκας Γιοβάνης
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Θεμιστοκλέους 80 — 'Αθήνα — τηλ. 615-079
ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ»
Μαυρομιχάλη 8

«Ο Έρωτας... διδάσκει πραγματικά για πρώτη φορά στον άνθρωπο να πιστεύει στον έξωτερο κόσμο έξω απ' αυτόν όχι μόνο κάνει τον άνθρωπο αντικείμενο αλλά και το αντικείμενο άνθρωπο!»

— Κάρλ Μάρξ: Η ΑΓΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

COPYRIGHT

για την ελληνική
μετάφραση

Ἐκδόσεις

«ΕΡΕΥΝΑ»

Είσαγωγή

Ο Μάρξ υποστήριξε ότι απ' την σεξουαλική σχέση «μπορεί κανείς να κρίνει ολόκληρο το επίπεδο ανάπτυξης του ατόμου...», ή σχέση του άντρα με τη γυναίκα αποτελεί την πιο φυσική σχέση ανάμεσα σε δυο ανθρώπινες υπάρξεις. Έπομένως φανερώνει το βαθμό στον οποίο έχει γίνει ανθρώπινη ή φυσική συμπεριφορά του ανθρώπου». Το κίνημα για την γυναικεία απελευθέρωση έχει προσφέρει άφθονες αποδείξεις για να δείξει ότι στην κοινωνία μας η σχέση αυτή είναι μια σχέση ανισότητας, μια σχέση στην οποία η γυναίκα χρησιμοποιείται σαν αντικείμενο και μια σχέση που δεν προσφέρει πολύ μεγάλη ικανοποίηση και στα δυο πρόσωπα.

Όπως είναι φανερό οι ίδιες αυτές ιδιότητες χαρακτηρίζουν κι ολόκληρο τον καπιταλιστικό τρόπο ζωής. Η ανισότητα, ή αλληλομεταχείριση των ανθρώπων σαν αντικείμενα, σαν αντιπροσωπευτικά δείγματα μιας κατηγορίας (που δεν εξετάζει τα μοναδικά, ιδιαίτερα ατομικά χαρακτηριστικά) και η γενική άνησυχία που έρχεται σαν μοιραία συνέπεια, αποτελούν τα κύρια γνωρίσματα αυτής της αλλοτρίωσης για την οποία μίλησε ο Μάρξ. Όμως κι ο ίδιος ο Μάρξ δεν προσπάθησε ποτέ να εξηγήσει αυτό που σήμερα λέμε «σεξουαλική αλλοτρίωση».

Δε φτάνει μόνο το να έντοπίσουμε αυτό το ίδιο το γεγονός της εκμετάλλευσης και να το δείχνουμε σαν ένα τυπικό δείγμα αυτού που συμβαίνει ο' ολόκληρη την καπιταλιστική κοινωνία. Πρέπει να ξέρουμε και το πώς ακριβώς επενεργεί το καπιταλιστικό σύστημα πάνω στη σεξουαλική ζωή και διάθεση του ανθρώπου κι αντίστροφα, πώς ακριβώς ρόλο παίζουν τέτοιες πραχτικές και σκέψεις στην προώθηση των σκοπών του συστήματος. Εκείνο που λείπει απ' αυτή τη διαλεχτική εξέταση είναι η ψυχολογική διάσταση την οποία, δοσμένης της άγνοιας του θέματος στην εποχή του, ο Μάρξ ήταν φτωχά εφοδιασμένος για να τη δώσει.

Μισό αιώνα μετά το θάνατο του Μάρξ, ο Βίλχελμ Ράιχ ανέλαβε την υποχρέωση να ερμηνέψει αυτή τη σεξουαλική αλλοτρίωση.

Γεννημένος το 1897 στην Αδστριακή Γαλικία, ο Ράιχ πήγε στη Βιέννη μετά από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο για να σπουδάσει Ιατρική και το 1920, ενώ ήταν φοιτητής ακόμα, έγινε δόκιμος ψυχαναλυτής. Το 1924 ήταν διευθυντής του φημισμένου σεμινάριου για την ψυχαναλυτική τεχνική της Βιεννέζικης Ψυχαναλυτικής 'Εταιρείας κι' έχαιρε μεγάλης εκτίμησης για τη συνεισφορά του στον τομέα αυτό. Όμως ο Ράιχ από την άρχη κιόλα της σταδιοδρομίας του σαν αναλυτής, δυσφορούσε για την παραγνώριση των κοινωνικών παραγόντων από τον Φρόυντ. 'Η δουλειά του στην ελεύθερη ψυχαναλυτική κλινική της Βιέννης του έδειξε πως η φτώχεια και τα σύνδρομά της — ανεπαρκής στέγαση έλειψη χρόνου, άγνοια κ.λ.π. — συμβάλουν καταλυτικά στις νευρώσεις. Σύντομα διαπίστωσε πως τα προβλήματα τα οποία χειρίζεται ή ψυχανάλυση είναι στη βάση τους κοινωνικά προβλήματα και για να λυθούν χρειάζονται όπωσδήποτε μιὰ κοινωνική θεραπεία. 'Η παραπέρα έρευνα τον έφερε στο Μαρξισμό και τέλος, το 1927, γίνεται μέλος του Αδστριακού Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος.

Πολυγραφικό το συγγραφικό έργο του Ράιχ στη Μαρξιστική του περίοδο (από το 1927 μέχρι το 1936 περίπου) έπιδίωξε από τη μιὰ μεριά, να ενσωματώσει βασικές ψυχαναλυτικές ανακαλύψεις με τη Μαρξιστική θεωρία, κι' από την άλλη, ν' αναπτύξει μιὰ επαναστατική στρατηγική - ταχτική για την εργατική τάξη, βασισμένη σ' αυτή την προέχταση του Μαρξισμού.

Τὰ βασικότερα από αυτά τα κείμενα είναι:

α) «Διαλεχτικός Ύλισμός και Ψυχανάλυση», το 1929. (σ' αντίθεση με την Κομμουνιστικής Έμνευσης καρικατούρα, ο Ράιχ υποστηρίζει πως ή Φροϋδική ψυχολογία είναι ταυτόχρονα διαλεχτική και δλιστική).

β) «Σεξουαλική ώριμότητα, Έγκράτεια και Συζυγική 'Ηθική», το 1930. (Μιὰ κριτική πάνω στην άστική σεξουαλική ήθική).

γ) «'Η επιβολή της σεξουαλικής ήθικης», το 1932. (μιὰ μελέτη για την καταγωγή της σεξουαλικής καταπίεσης).

δ) «'Ο Σεξουαλικός άγωνας των νέων», το 1932. (πρόκειται για μιὰ εκλαϊκευμένη απόπειρα σύνδεσης των σεξουαλικών προβλημάτων των νέων μαζί με την ανάγκη της κοινωνικής επανάστασης).

ε) «'Η Κοινωνική Ψυχολογία του Φασισμού», το 1933. (μιὰ έρευνα των μηχανισμών του Χαρακτήρα που κρύβεται πίσω από την παρέλευση του Φασισμού).

ζ) «Τί είναι ταξική συνείδηση;» το 1934. (ένας επανακαθορισμός της ταξικής συνείδησης που τονίζει τη σημασία της καθημερινής ζωής).

η) «'Η Σεξουαλική επανάσταση», το 1936. (μαζί με τό: «Σεξουαλική 'Ωριμότητα, Έγκράτεια και Συζυγική 'Ηθική» σε μιὰ αναθεωρημένη έκδοση. 'Η

ιστορία των σεξουαλικών μεταρρυθμίσεων και της συνακόλουθης αντίδρασης στη Σοβιετική Ένωση).

Για τον Ράιχ ή κοινωνική επανάσταση αποτελεί μόνο μιὰ προϋπόθεση (και όχι ένα έπαρκή όρο) για τη σεξουαλική επανάσταση, αλλά όπωσδήποτε πιστευε ότι αυτή ή αναγνώριση της στενής σχέσης τους, ιδιαίτερα ανάμεσα στους νέους, βοηθούσε στο ν' αναπτυχθεί ή συνείδηση της ανάγκης και για τις δύο επαναστάσεις.

Με μοναδική εξαίρεση την «Ανάλυση του Χαρακτήρα», (1934) που μέχρι σήμερα οι ψυχαναλυτές θεωρούν σαν κλασσικό έργο στον τομέα τους και μερικά σχετικά άρθρα, τα πρώτα έργα του Ράιχ ήταν σχεδόν αποκλειστικά αφιερωμένα στο πως μπορεί ν' αναπτυχθεί μιὰ τέτοια συνείδηση.

'Ο Ράιχ δέν άρκέστηκε μόνο στο να συζητά τις ιδέες του, αλλά γρήγορα πέρασε και στην πραχτική εφαρμογή τους. Το 1929 όργανωσε τη Σοσιαλιστική Έταιρεία για Σεξουαλική Πληροφόρηση και Έρευνα. 'Ιδρύθηκαν κάπου μισηντουζίνα κλινικές στις φτωχοσυνοικίες της Βιέννης για την εργατιά, που βοηθούσαν τον κόσμο στα άισθηματικά του προβλήματα αλλά και παράλληλα στο να συνειδητοποιήσει τα πολιτικά διδάγματα που προέρχονταν από την αναγνώριση των προβλημάτων αυτών σαν κοινωνικών και μόνο.

Το 1930 ο Ράιχ, αφού εγκαταστάθηκε στο Βερολίνο, προσχώρησε στο Γερμανικό Κομμουνιστικό Κόμμα κι' έπεισε την ήγεσία του να συνενώσει τα διάφορα κινήματα σεξουαλικών μεταρρυθμίσεων σε μιὰ ένιαία σεξο-πολιτική όργάνωση κάτω από τον έλεγχο του κόμματος.

Με τον Ράιχ, σαν κύριο όμιλητή πάνω στα σεξουαλικά προβλήματα, δίνονταν διαλέξεις σε εργατικά και φοιτητικά άκροατήρια σ' όλη τη Γερμανία και πολύ σύντομα ή νέα αυτή όργάνωση έφτασε ν' αριθμεί κάπου 40.000 μέλη.

Στα τέλη όμως του 1932 το Κομμουνιστικό Κόμμα ανάκάλεσε την μέχρι τότε θέση του, είτε γιατί πιέστηκε άπ' τη Σταλινική κι' αντίδραστική Ρωσία είτε γιατί ήθελε να καθουχάσει τους πιθανούς συμμάχους του, που χρειάζονταν για ένα αντι-φασιστικό μέτωπο, βρίσκοντας πως ή προσπάθεια αυτή του Ράιχ να συνδέσει τη σεξουαλική ή επανάσταση ήταν πολιτικά λαθεμένη. Έρμηνείες που λίγο πριν το Κόμμα τις θεωρούσε «ικανοποιητικά <Μαρξιστικές> τώρα τις έβρισκε αντι-Μαρξιστικές. Και τα κομματικά όργανα πήραν έντολή να πάφουν τη διανομή των διδίων του Ράιχ. Το Φλεδάργη του 1933, παρά την υποστήριξη των συνεργατών του στο ΣΕΕ-ΠΟΛ, ο Ράιχ διαγράφηκε και τυπικά πιά από το Κόμμα.

"Αν οι Κομμουνιστές ήγγετες έδρισκαν άνυπόφορη την έμφαση του Ράιχ πάνω στα θέματα του σεξ, άλλο τόσο έδρισκαν άπαράδεκτη την πολιτική του τοποθέτηση και οι συνάδελφοί του ψυχαναλυτές.

"Έντρομοι από την κυκλοφορία του διδίου του «'Η Μαζική ψυχολογία του

Φασισμού» κι όσο κι αν φαίνεται σήμερα άπίστευτο, έλπίζοντας ακόμα σε μιá σύναψη ειρήνης με τó Φασισμό, ή «Διεθνής Ψυχαναλυτική Ένωσή» διέγραψε τόν Ράιχ τόν επόμενο χρόνο.

Πρώτα από τή Δανία και μετά από τή Σουηδία και τή Νορβηγία, ó Ράιχ έξακολούθησε τήν άντι-Φασιστική του προπαγάνδα, δίνοντας μεγάλη σημασία στόν έπηρεασμό τής έργατικής τάξης ενάντια στό Φασισμό.

Τά περισσότερα από αυτά τά γραφτά του αυτής τής εποχής βρίσκονται στό «ZEITUNG FÜR POLITISCHE PSYCHOLOGIE UND SEXUALONOMIE», ένα περιοδικό που έξεγαζε από τó 1934 μέχρι τó 1938.

Όμως από τó 1935 περίπου, τó ενδιαφέρον του Ράιχ για τήν πολιτική άρχίζει νά μετατοπίζεται δλοένα και περισσότερο στή βιολογία, όρμώμενος βασικά από τήν πεποίθηση πώς είχε ανακαλύψει τή φυσική βάση τής σεξουαλικής ένέργειας (λίμπιντο). Από ψυχαναλυτής και Μαρξιστής κοινωνικός φιλόσοφος ó Ράιχ, δρέθηκε φυσιογνώστης, μιá μεταμόρφωση που όπωσδήποτε έμελλε νά έχει ένα καταλυτικό αντίχτυπο τόσο πάνω στήν ψυχανάλυση, όσο και στήν κοινωνική του φιλοσοφία.

Τó 1939 ó Ράιχ μεταναστεύει στήν Άμερική. Με τó πέραςμα του χρόνου όλο και μεγάλωνε ή πνευματική του απόσταση από τόν Μάρξ και τόν Φρόυντ.

Μετά από ένα νέο κύκλο περιπετειών του και καταδιώξεων από τίς Άμερικάνικες αρχές, που αυτή τή φορά είχαν άμση σχέση με τήν έπιστημονική του έρευνα, πέθανε τó 1957 σε μιá Άμερικάνικη φυλακή.

Τά τελευταία έργα του Ράιχ, όσο γοητευτικά κι άμφισθητίσιμα κι αν είναι, ξεφεύγουν από τά όρια αυτής τής «Είσαγωγής», που ασχολιέται άποκλειστικά με τή Μαρξιστική του περίοδο. Αυτό που μάς ενδιαφέρει στήν όσφα είναι ότι τó ξέκωμα από τó Μαρξιστικό του παρελθόν, τόν έφερε στό σημείο ν' άλλοιωσει ένα μεγάλο μέρος από τó ταξικά αναλυμένο και ριζοσπαστικό περιεχόμενο αυτής τής περιόδου, είχε επανεκδώσει.

Όπως φαίνεται από τά παραπάνω, πιστεύω πώς ή βασική επιδίωξη του Ράιχ σάν Μαρξιστή, οόόπευε στήν όλοκλήρωση τής θεωρίας τής άλλοτρίωσης πάνω στό σεξουαλικό τομέα. Ό ίδιος ó Ράιχ θά παραξενευότανε από μιá τέτοια κρίση, τή στιγμή που κατά ένα μέρος μόνο ήταν οικείος μ' αυτή τή θεωρία και πολύ σπάνια χρησιμοποιούσε τó συσχετισμένο μ' αυτήν λεξιλόγιο.

Η «Γ ε ρ μ α ν ι κ ή Ί δ ε ο λ ο γ ί α» και τά «Χ ε ι ρ ό γ ρ α φ α τ ο υ 1 8 4 4», που περιέχουν τήν πιό ξεκάθαρη πραγμάτευση τής άλλοτρίωσης από τó Μάοξ, έγιναν προσιτά μόλις τó 1928 και τó 1931 αντίστοιχα και φαίνεται πώς ποτέ δέν τά διάβασε ó Ράιχ.

Άκόμα, προσαρμοσμένη μάλλον για νά ταιριάζει μέσα σ' αυτή τή Μαρξιστική μήτρα, είναι ή όμιλία του για τó διαχωρισμό ανάμεσα στό άτομο και στή φυσική του σεξουαλική δραστηριότητα, που αντικατοπτρίζεται κατά ένα μέρος από τó διαχωρισμό ανάμεσα στό πνευματικό και τó φυσικό έρωτα, (πα-

ρόμοια ανάμεσα στήν τρυφερότητα και τόν αισθησιασμό), τó γεγονός ότι ή σεξουαλικότητα πέφτει στόν έλεγχο κάποιου άλλου (άπόωση και χειραγώγηση), για τήν άντικειμενοποίησή της σε άπόθητικές όμοες (συμπτώματα καθώς και κοινωνικές όόμοες), για τή REIFICATION (νευρωτική προσκόλλησή) που συνδέεται με τήν καθεμιά, για τήν άλληλομεταχείρηση τών ανθρώπων σάν σεξουαλικά άντικείμενα και τή δυσάρεσκεια που τρέφει, για τó ρόλο που παίζει τó χρήμα στήν έξαγορά σεξουαλικής εύνοιας (Πράμα που συμβαίνει γιατί αυτή δέν άποτελει πιá ένα άναπόσπαστο μέρος τής προσωπικότητας) και για τόν άσταμάτητο άγώνα ανάμεσα σε καταπιεστές και καταπιεσμένους.

Έπιπλέον, χρησιμοποιώντας τή θεωρία τής άλλοτρίωσης, ó Μάρξ προσπάθησε νά δείξει, πάντα με συνέπεια πός τή διαλεκτική του αντίληψη, πώς οι άνθρωποι ήσαν όχι μόνο αίχμάλωτοι τών συνθηκών τους αλλά και αίχμάλωτοι του ίδιου τους του έαυτου, ό όποιος άποτελει προΐόν τών συνθηκών τους. Ό έντοπισμός του φόρου που επιβάλλει ή σεξουαλική άπόωση πάνω στήν Ικανότητα τών ανθρώπων νά έρθουν σε έπαφή με αυτήν τήν πραγματικότητα τής ζωής τους και ιδιαίτερα στήν Ικανότητα τής έργατικής τάξης νά άναγνωρίσει τά συμφέροντά της και ν' άποχτήσει ταξική συνείδηση) πιθανόν νά είναι ή πιό σημαντική συνέισοφά που κάνει ó Ράιχ στή Μαρξιστική θεωρία για τήν άλλοτρίωση.

Στήν έρευνά του για τή σεξουαλική άλλοτρίωση, ó Ράιχ, άναμφίβολα όδηγήθηκε πολύ από τέσσερες βασικές άνακαλύψεις του Φρόυντ:

α) Τó μεγαλύτερο μέρος τής ψυχικής ζωής του ανθρώπου βρίσκεται κάτω από τόν έλεγχο του άσυνειδήτου του (αυτό έκδηλώνεται με τά όνειρα, τó μπερδεμα τής γλώσσας, τήν άμνησία, τίς φαντασιώσεις).

β) Τά μικρά παιδιά έχουν μιá έντονη σεξουαλικότητα (τό σεξ και ή άναπαράγωγή δέν είναι ταυτόσημα).

γ) Η παιδική σεξουαλικότητα, όταν άπωθείται, ξεχνιέται αλλά δέν χάνει τή δύναμή της, τήν ένέργειά της (μόνο που αυτή έκτρέπεται σε διάφορες ψυχικές διαταραχές και που όπωσδήποτε δέν έλέγχεται από τή συνείδηση).

δ) Η ανθρώπινη ήθική δέν έχει όπερφυσική καταγωγή αλλά είναι άποτέλεσμα καταπιεστικών μέτρων που παίρνονται ενάντια στα παιδιά, ιδιαίτερα ενάντια στήν έκφραση τής φυσικής τους σεξουαλικότητας.

Σ' αυτές τίς βασικές άνακαλύψεις ó Ράιχ πρόσθεσε σύντομα και δυό δικές του. Οι ψυχαναλυτές τής εποχής εκείνης βρίσκονταν μπροστά σ' ένα δίλημμα, που ξεκινούσε από τó γεγονός πώς πολλοί άνθρωποι, αν και είχαν όποσσει πολύ σοβαρές διαταραχές, παρ' όλα αυτά είχαν μιá «ύγιή» σεξουαλική ζωή. Για παράδειγμα στή περίπτωση τών άντρών που είχαν στήσεις κι' έφθάναν στήν όλοκλήρωση. Ό Ράιχ άρχισε νά έξετάζει τούς άστενείς του πιό προσεχτικά, άναφορικά με τή ποιότητα τής σεξουαλικής τους δραστηριότητας κι' άνακάλυψε ότι κανένας τους δέν άποκόμιζε μεγάλη άπόλαυση από αυτή τή σεξουαλική πράξη, όπτε έφτανε σε μιá πλήρη έκτόνωση τής έντασης, στόν όργασμό. Ό Ράιχ έξγαλε τó συμπέρασμα πώς ή Ικανότητα τής στήσης και

της έκπερμάτωσης (οι μόνοι τύποι που αναγνωρίζονται τότε από την ψυχανάλυση) δεν οδηγεί κατ' ανάγκη και στην Ικανότητα για «όργασμό», την οποία και καθόρισε σαν την «ικανότητα για ολοκληρωτική παράδοση στη ροή της βιολογικής ενέργειας χωρίς κανένα εμπόδιο, την Ικανότητα για πλήρη εκκένωση όλου του αναχαιτισμένου σεξουαλικού έρεθισμού». Χωρίς οργασμική Ικανότητα μεγάλο μέρος από τη σεξουαλική ενέργεια που πηγάζει από το σώμα παραμένει έγκλωβισμένο και πρόσφορο για νευρώσεις κι' άλλες μορφές παράλογης συμπεριφοράς.

Ο Ράιχ παρατήρησε επίσης πώς η οργασμική Ικανότητα των ασθενών του συνοδεύταν πάντοτε με διακριτικούς τρόπους, που περιλάμβαναν πεποιθήσεις και συγχρόνως σωματικές διαθέσεις απομάκρυνσης των ένστικτώδινων παρορμήσεων. Αλλά τα άμυντικά πρότυπα συμπεριφοράς τα όνόμασε «χαρακτηροδομή».

Ο Ράιχ πίστευε πώς αυτή η χαρακτηροδομή σχηματίζεται μέσα στη πάλη της Οιδιπόδειας περιόδου, σαν τρόπος αντιμετώπισης των έξωτερικών πιέσεων και απειλών. Τόσο η μορφή αυτή όσο και η δύναμή της αντικατοπτρίζει τη καταπίεση που δέχτηκε την εποχή εκείνη το άτομο. Το κίνητρο για την ανάπτυξη τέτοιων μηχανισμών είναι συνήθως ο συνειδητός ή άσυνειδητός φόβος της τιμωρίας.

Ενώ η προστασία από τον έξωτερο κόσμο αποτελεί τον κύριο σκοπό του σχηματισμού της χαρακτηροδομής, αυτή όμως δεν είναι η βασική της λειτουργία στο ενήλικο άτομο. Μετά την ώριμανση, οι μηχανισμοί του χαρακτήρα προφυλάσσουν από έσωτερικούς κινδύνους, από άτυπες παρορμήσεις.

Στη περίπτωση αυτή, η χαρακτηροδομή έγκλωβίζει τη παρόρμηση κι' επανακατευθύνει την ενέργεια, ενεργώντας ταυτόχρονα σαν αποθηκικός παράγοντας και ρυθμιστής της άνησυχίας που έχει προκύψει.

Όπως η επίτευξη του έλέγχου της παρόρμησης μ' αυτό το τρόπο δημιουργεί σοβαρές παρενέργειες στην αισθαντικότητα του ανθρώπου. Σύμφωνα με το Ράιχ κάνει «αδύνατη μια ρυθμισμένη σεξουαλική ζωή και μια πλήρη σεξουαλική απόλαυση». Όλες οι εκδηλώσεις της χαρακτηροδομής — η απαγόρευση και οι φόβοι, οι έντονοι κι' αδέξιοι επιτηδευμένοι τρόποι, η άκαμψια και η αδράνεια — εργάζονται ενάντια στην Ικανότητα παράδοσης στη σεξουαλική πράξη και κατά συνέπεια περιορίζουν ταυτόχρονα την απόλαυση και έχτύνωση της έντασης που πετυχαίνεται στον όργασμό.

Η χαρακτηροδομή επίσης άπονεκρώνει σε μεγάλο βαθμό τους ανθρώπους, έτσι ώστε να κάνουν την άνιαρή εκείνη και μηχανική δουλειά που άποτελεί την μοίρα των περισσότερο ανθρώπων στην καπιταλιστική κοινωνία.

Η ίδια η πλήξη άπομονώνει τους ανθρώπους από τα έξωτερα έρεθίσματα, περιορίζοντας ακόμα και αυτόν το αντίτυπο, που θα μπορούσε να έχει γι' αυτούς μια παραπέρα εκπαίδευση κι' η ίδια η ζωή.

Τέλος, ο άξημένος σεξουαλικός έγκλωβισμός, που προκύπτει από την άναχαίτηση της λίμπιντο, είναι η αίτια για τους διάφορους άντιδραστικούς σχηματισμούς, βασικότερος των οποίων είναι μια άσχητη ιδεολογία, που με τη σειρά της κι' αυτή μεγαλώνει αυτό τον έγκλωβισμό.

Αντιλώντας από την κλινική του έμπειρία, ο Φρόντ, είχε ήδη παρατηρήσει μια σειρά προβλημάτων και χαρακτηριστικών της διαταραγμένης προσωπικότητας, που προκύπτουν από τη σεξουαλική άπώθηση.

Άνάμεσα σ' αυτά είναι οι «πραγματικές» νευρώσεις, η ένταση κι' άνησυχία («σύγχρονη νευρικότητα»), η άτονισμένη περιέργεια, η άξημένη ένοχη και η άποχρησία, η μειωμένη σεξουαλική Ικανότητα και άπόλαυση.

Σε κάποια περίπτωση μάλιστα προχωρεί τόσο πολύ, ώστε να ισχυριστεί ότι οι καταπιεσμένοι άνθρωποι είναι: «τα καλά (έκείνα) πλάσματα που άργότερα χάνονται μέσα στο πλήθος ποδοί τη τάση ν' ακολουθεί υπάκουα την πρωτοβουλία των ισχυρών χαρακτήρων». Αλλά η προκλητική παρατήρηση δεν πήρε έχταση ποτέ. Ο Ράιχ, από την άλλη μεριά, τονίζει τα στοιχεία εκείνα της άποτακτικότητας και του παράλογου, που σήμερα σχετίζουμε με την έννοια της έξουσιαστικής προσωπικότητας. Γι' αυτόν η πιο σημαντική συνέπεια της σεξουαλικής άπώθησης είναι ότι «παράδει τις επαναστατικές δυνάμεις, γιατί κάθε έξέγερση είναι φορτισμένη με άνησυχία» και παράγει, άναχαιτίζοντας τη σεξουαλική περιέργεια και σκέψη στο παιδί, μια γενική άναστολή της σκέψης και της κριτικής λειτουργίας. Και ο Ράιχ είναι ο μοναδικός που έντόπισε τις ιδιότητες αυτές στους ίδιους άκριδώς μηχανισμούς (χαρακτηροδομή) που άνοι άπεδύθη για την άυτο-άπώθηση.

Άλλά αν είναι πραγματικά τόσο μεγάλη αυτή η άνθρώπινη θυσία που χρειάζεται για την άπώθηση, προκύπτει το έρώτημα: Γιατί η κοινωνία καταπιέζει τη σεξουαλικότητα; Η άπάντηση του Φρόντ είναι ότι αυτό είναι εκ των ΟΥΚ ΑΝΕΥ της πολιτισμένης ζωής. Ο Ράιχ άπαντά ότι η βασικότερη κοινωνική λειτουργία της σεξουαλικής άπώθησης είναι η έξασφάλιση της ύπαρξουσας ταξικής διάθρωσης. Η κριτική που ένδουχίζεται από μια τέτοια άπώθηση είναι η κριτική της ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ κοινωνίας, όπως άκριδώς η έξέγερση που καταστέλλεται είναι μια έξέγερση ενάντια στο κατεστημένο.

Άκολουθώντας στενά το Μάρξ, ο Ράιχ διακηρύσσει ότι «κάθε κοινωνική τάξη δημιουργεί εκείνες τις μορφές χαρακτήρα που χρειάζεται για τη συντήρησή της. Στην ταξική κοινωνία η άρχουσα τάξη έξασφαλίζει τη θέση της με τη βοήθεια της εκπαίδευσης και του θεσμού της οικογένειας, κάνοντας την ιδεολογία της κυρίαρχη ιδεολογία όλων των μελών της κοινωνίας».

Πάνω σ' αυτά ο Ράιχ προστέτει και τα παρακάτω:

«Δεν είναι άπλά και μόνο θέμα έπιβολής ιδεολογιών, άντιλήψεων, έννοιών. . . είναι μάλλον θέμα μιας διαδικασίας που προχωράει σε βάθος μέσα σε κάθε νέα γενιά, σχηματισμού μιας ψυχικής δομής, που άντιστοιχεί στην ύπαρξουσα κοινωνική τάξη, σ' όλα τα στρώματα του πληθυσμού.

Κοντολογής, η ζωή στον καπιταλισμό είναι άπεδύθη όχι μόνο για τις πεποιθήσεις μας, τις ιδέες τις όποιες έχουμε συνειδητοποιήσει, αλλά και για συγγενικές άσυνειδητες προδιαθέσεις, που προέρχονται από τη χαρακτηροδομή μας.

Ο Ράιχ μπορεί να θεωρηθεί ότι πρότεσε μια ψυχολογική διάσταση στη Μαρξιστική έννοια της ιδεολογίας:

Βοηθώντας κανείς την παγίωση της οικονομικής κατάστασης που άπει-

θυνη για τὸ σχηματισμὸ τους, ἐξυπηρετεῖ τὸ ἴδιο τὰ συμφέροντα τῆς ἀρχου-
σας τάξης.

Μέσα στὰ πλαίσια τῆς θεωρίας τῆς ἀλλοτριώσεως, ἡ χαρακτηροδομὴ ἀν-
τιπροσωπεύει τὸ σημαντικότερο προϊόν τῆς ἀλλοτριωμένης σεξουαλικῆς δρα-
στηριότητος. Εἶναι μιὰ ἀντικειμενοποίηση τοῦ ἀνθρώπινου εἶναι ποῦχει ἀπο-
χτήσῃ ἐξουσία πάνω στὸ ἄτομο, διαμέσου τοῦ σχηματισμοῦ τῆς μέσα σὲ ἀπάν-
θρωπες συνθήκες.

Οἱ διαφορὲς μορφές τῆς, οἱ σαφεῖς θέσεις ποῦχει πάρει, ἐμφανίζονται σὰν
ἠθικὸ αἵτημα, δύναμη τοῦ χαρακτήρα, ἀντίληψη τοῦ καθήκοντος κλπ. ...
ποῦ συσκοτίζουν ἀκόμα περισσότερο τὴν ἀληθινὴ τῆς φύση.

Κάτω ἀπὸ τὸν ἐλεγχὸ τῆς ἀρχουσας τάξης καὶ τῶν λακέδων τῆς μέσα
στὴν οἰκογένεια, τὴν ἐκκλησία καὶ τὸ σχολεῖο, οἱ ὅποιοι χρησιμοποιοῦν αὐτὸ
τὸ δημιουργημένο φόβο γιὰ νὰ χειραγωγήσουν τὸ ἄτομο, ἡ χαρακτηροδομὴ
παρέχει τὴν χρειαζόμενη ψυχολογικὴ υποστήριξη μέσα ἀκριδῶς ἀπ' τὸν ἴδιο
τὸν ἑαυτὸ τῶν καταπιεσμένων, σ' ἐκεῖνες ἀκριδῶς τῆς ἴδιες ἐξωτερικὲς πρα-
χτικὲς καὶ θεομῶς (ποῦ καὶ οἱ ἴδιες εἶναι προϊόντα τῆς ἀλλοτριωμένης δρα-
στηριότητος σὲ ἄλλες σφαῖρες) ποῦ καθημερινὰ τοὺς καταπιεζοῦν.

Στὸ φῶς τοῦ κοινωνικὰ ἀντιδραστικοῦ ρόλου τῆς χαρακτηροδομῆς, ἡ πο-
λιτικὴ στρατηγικὴ τοῦ Ράιχ ἀποβλέπει στὴν ἀποδυνάμωση τῆς ἐπιρροῆς τῆς
στοὺς ἐνήλικους καὶ στὴν παρεμπόδιση τοῦ σχηματισμοῦ τῆς στοὺς νέους, ὅ-
που ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὴν αὐτο-ἐπιβεβαίωση καὶ τὸν κοινωνικὸ περιορι-
σμὸ εἶναι πῶς εὐκολο νὰ διαλυθεῖ. Τὰ καταπιεστικὰ χαρακτηρηστικὰ τῆς οἰ-
κογένειας, τοῦ σχολεῖου καὶ τῆς ἐκκλησίας παίρνουν θέση μαζί μὲ τὴν οἰκο-
νομικὴ ἐκμετάλλεψη σὰν οἱ βασικότεροι στόχοι τῆς κριτικῆς του.

Γιὰ ν' ἀποφύγουμε αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς παρανόησης ποῦχει ἀπασχολήσει
στὶς περισσότερες συζητήσεις γιὰ τῆς ἰδέας τοῦ Ράιχ, θὰ ἤθελα νὰ τονίσω πῶς
ἡ στρατηγικὴ τοῦ Ράιχ δὲν ἀποτελεῖ καὶ κατ' ἀνάγκη «συνηγορία» ὑπὲρ τῆς
σεξουαλικῆς ἐπαφῆς. Παραθέτοντας μᾶλλον τὰ καταστρεφτικὰ ἀποτελέσματα
τῆς σεξουαλικῆς ἀπόθησης στὴ προσωπικότητα καὶ στὸ κοινωνικὸ σύνολο γε-
νικότερα, περιμένει ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ν' ἀνατρέφουν αὐτὲς τῆς συνθήκες
ποῦ κάνουν μιὰ ἱκανοποιημένη ἐρωτικὴ ζωὴ (καὶ — διαμέσου τοῦ συνδέσμου
τῆς μὲ τὴν χαρακτηροδομὴ — τὴν εὐτυχία καὶ τὴν βλοκλήρωση) ἀδύνατη.

Παρορμώμενος ἀπὸ μιὰ παρόμοια διέθεση, ὁ Ράιχ δὲν ὑποστήριξε ποτὲ ὅ-
τι ὁ βλοκληρωμένος ὄργασμός ἀποτελεῖ τὸ ΥΠΕΡΤΑΘ ΑΓΑΘΟ τῆς ἀνθρώπι-
νης ὑπαρξῆς. Ὁ βλοκληρωμένος ὄργασμός ἐξυπηρετεῖ περισσότερο σὰν ἓνα
σημαντικὸ κριτήριο, μὲ τὸ ὅποιο μπορεῖ νὰ κριθεῖ ἡ συγκινησιακὴ ἰσορροπία,
ἐξ' αἰτίας τῶν ψυχολογικῶν ἀσθενειῶν ποῦ συσχετίζονται μὲ τὴν ὄργασμικὴ
ἀνικανότητα.

Ἐπιπλέον, μὲ τὴν ἐχτόνωση τῆς ἀπόθησης, ὁ Ράιχ δὲν περιμένει ἀπ'
τὸ καθένα νὰ «κάνει ἐρωτὰ» συνεχῶς καὶ μὲ βίους (ἓνα φόβο ποῦ ὁ Φρόντ
μοιράζεται μὲ τὸν Πάπα), ἀν καὶ μιὰ τέτοια ἐχτόνωση ἀναμφίβολα θὰ ὀδη-
γήσει, ὅπως ἤδη κατὰ ἓνα μέρος ἔχει γίνει, στὸ νὰ κάνουν οἱ ἄνθρωποι πῶς
συχνὰ ἐρωτὰ μὲ ἄλλα ἄτομα τὰ ὅποια βρίσκουν ἐλκυστικὰ.

Πολλοὶ κριτικοὶ τοῦ Ράιχ, τὸ δάζουν σὲ θέμα ἀρχῆς νὰ μὴν τὸν ἀνακα-
τέφουν σὲ μιὰ θεωρητικὴ διαμάχη, κάνοντας τὴν ἀπλὴ ὑπόθεση πῶς κάθε θέση
ποῦ εἶναι τόσο «ἀκραία» δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι λαθεμένη.

Ἀνάμεσα σὲ κείνους ποῦ ἀξίζουν μιὰς περισσότερης ἐχτίμησης εἶναι ὁ
Χέρμπερτ Μαρκοῦζε, ποῦ ἀναφέρει ὅτι «αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ σεξουαλικὴ ἀπελευ-
θέρωση γίνεται γιὰ τὸ Ράιχ μιὰ πανάκεια γιὰ τῆς ἀτομικὲς καὶ κοινωνικὲς ἀ-
στένειες» καὶ ὁ Νόρμαν Μπράουν λέει γιὰ τὸ Ράιχ ὅτι «τὸ νὰ παρουσιάζεται
ὅτι ἀνακαλύφθηκε ἡ λύση τῶν παγκόσμιων προβλημάτων στὰ γεννητικὰ ὄργα-
να ἔχει συντελέσει πολὺ στὸ νὰ δυσφημιστεῖ ἡ ψυχανάλυση, ἡ ἀνθρωπότητα,
ἀπὸ τὴν ἱστορίαν καὶ ἀπὸ τὴ δική τῆς προσωπικὴ ἐμπειρία, ἔχει καλλίτε-
ρα».

Ἡ θαυμασία ἀνάλυση τῆς κοινωνικῆς λειτουργίας τῆς σεξουαλικῆς ἀπώ-
θησης χάνεται πίσω ἀπ' αὐτὲς τῆς ἀβάσιμες καρικατούρες.

Μιὰ ἄλλη συγγενικὴ παρερμηνεία, ποῦχει πάρει ἔκταση ἀνάμεσα στοὺς
Μαρξιστὲς καὶ πρέπει νὰ ἐξεταστεῖ πολὺ προσεχτικὰ, ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Ράιχ
ἀντικαθιστᾷ τὴν «οἰκονομικὴ αἰτιοκρατία» μὲ τὴν «σεξουαλικὴ αἰτιοκρατία».

Τὴν ἐποχὴ τῆς διαγραφῆς τοῦ ἀπὸ τὸ Κομμουνιστικὸν Κόμμα, ἓνας ὀμι-
λητῆς ἀπὸ μέρους τοῦ Κόμματος διακήρυξε: «Ἐκεῖνος ἀπὸ τὴν κατανάλωση,
ἔμεις ἀπὸ τὴν παραγωγή, ἄρα δὲν εἶσαι Μαρξιστῆς».

Ἡ Μαρξιστικὴ θεωρία προσφέρει στὸ Ράιχ δύο συμπληρωματικὸς τρό-
πους ἀπόκρισης: εἴτε πῶς ἡ ἔννοια τῆς παραγωγῆς μπορεῖ νὰ καθοριστεῖ
διαφορετικὰ ἔτσι ὥστε νὰ συμπεριλάβει τὴν σεξουαλικότητα (ποῦ οἱ κριτὲς τοῦ
ἀπὸ τὸ Κ.Κ. τὴν περιορίσαν σὲ μιὰ μορφή κατανάλωσης) εἴτε ἀκόμα πῶς μπο-
ρεῖ νὰ τονιστεῖ ἡ ἀλληλεπίδραση ἀνάμεσα στὴ «δύση» καὶ σὲ τέτοια στοι-
χεῖα τοῦ «ἐποικοδομηματος», ὅπως ἡ σεξουαλικότητα, ὥστε ν' ἀποκαλύψει
τὴν μέχρι τώρα παραγνωρισμένη σημασία τοῦ τελευταίου. Ἡ στρατηγικὴ τοῦ
Ράιχ, ὅπως ἀποκαλύπτεται σὲ διάφορα ἔργα του, ἐπωφελεῖται καὶ ἀπὸ τῆς δύο
αὐτῆς δυνατότητες.

Ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά, δείχνει ὅτι ὁ βλοκισμὸς τοῦ Μάρξ προηγεῖται λογικὰ
ἀπὸ τὴν ἐμφασὴ του στοὺς οἰκονομικοὺς παράγοντες, ὅπως ἡ παραγωγή καὶ
ὅτι τὸ σὲξ εἶναι μιὰ «βλικὴ ἀνάγκη». Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ὅμως, ἐνῶ δια-
κηρύσσει θεληματικὰ, ἀκόμα καὶ στὴν σεξουαλικὴ πραχτικὴ, τὴν προτεραιότη-
τα, «σὲ τελευταία ἀνάλυση» τῶν οἰκονομικῶν παραγόντων (ἐργασία, στέγα-
ση, ἀνάφυξη κλπ.) ὑποστηρίζει ὅτι οἱ κοινωνικὲς ἐπιπτώσεις τῆς σεξουαλι-
κῆς ἀπόθησης εἶναι πολὺ μεγαλύτερες ἀπ' ὅσο φαίνονταν προηγουμένα.

Ὁ βλοκισμὸς τοῦ Μάρξ ἀποτελεῖ κύρια καὶ πρωταρχικὰ, θέμα ἀφετηρίας
τῆς μελέτης του γιὰ τὴν κοινωνία, ἀπὸ τὸ «πραγματικὸ ἄτομο», ποῦ μπορεῖ
ἀόστηρὰ νὰ εἰδῶθε ὅταν παραγωγὸς ἀλλὰ καὶ ταυτόχρονα καὶ ὄχι σπάνια σὺν
παραγωγὸς καὶ καταναλωτῆς.

Στὸ μεθοδολογικὸ μόνον δοκίμιό του ὁ Μάρξ δυσκολεύεται νὰ δείξει ὅτι ἡ
παραγωγή καὶ ἡ κατανάλωση εἶναι ἐσωτερικὰ συνδεδεμένες σὺν πτυχῆς τῆς
βλικῆς ὑπαρξῆς τοῦ ἀτόμου καὶ ὅτι τὰ πληροφορικὰ στοιχεῖα ποῦ ἐμφανί-
ζονται γενικὰ κάτω ἀπὸ μιὰ ἐπικεφαλαιῶσα μορφοῦν νὰ μεταφερθοῦν — γιὰ

να βοηθήσουν μιὰ έρευνα ή έκθεση — κάτω από μιὰ άλλη, χωρίς να χάσουν τὸ νόημά τους.

Παρόμοια, τὸ «ἀληθινὸ άτομο» ἔχει τόσο ὑποκειμενικὲς ὅσο και ἀντικειμενικὲς πλευρὲς — αἰσθάνεται μιὰ παράλληλα ἐνεργεῖ κίβλα και ἐξ' αἰτίας αὐτῆς τῆς ἀλληλοεξάρτησης ή κατάστασης τῆς ζωῆς του μπορεί να φανερωθεῖ τονίζοντας εἴτε αἰσθημάτα εἴτε ἐνέργειες. Βασισμένη κυρίως σὲ μεθοδολογικὲς παρατηρήσεις, ή ἐκλογὴ αὐτῆ ὑποθέτει ἀπλὰ τίς πλευρὲς ἐκεῖνες, οἱ ὁποῖες δὲν κατανομᾶζονται ἄμεσα ἀπὸ τὴν ὁρολογία ποὺ ὑπάρχει.

Ταιριάζοντας τέλεια μὲ τὴ πλατύτερη αὐτῆ ἔννοια τοῦ ὄλισμοῦ, εἶναι ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Ράιχ ὅτι «τὸ ἀνθρώπινο γένος ὑφίσταται μὲ δυὸ βασικὲς ψυχολογικὲς ἀνάγκες, τὴν ἀνάγκη γιὰ συντήρηση και τὴ σεξουαλικὴ ἀνάγκη, οἱ ὁποῖες γιὰ λόγους ἱκανοποίησης, ὑπάρχουν σὲ μιὰ κατάσταση κοινῆς ἀλληλοεπίδρασης». Τονίζοντας παρόμοια τὸν ἐνεργητικὸ συντελεστὴ ὁ Ἔνγκελς εἶχε πει: «Σύμφωνα μὲ τὴν ὄλιστικὴ ἀντίληψη, ὁ ἀποφασιστικὸς παράγοντας στὴν ἱστορία εἶναι, σὲ τελευταία ἀνάλυση, ή παραγωγὴ και ή ἀναπαραγωγὴ τῶν βασικῶν μέσων συντήρησης. Αὐτό, ξανά, ἔχει διττὸ χαρακτήρα: Ἐπὶ τὴ μιὰ μεριά εἶναι ή παραγωγὴ τῶν μέσων ἐπιβίωσης. . . κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ή παραγωγὴ τῶν ἰδίων τῶν ἀνθρώπινων ὄντων, ή διαιώνιση τοῦ εἶδους».

Ἡ κοινωνικὴ ὀργάνωση κάθε ἐποχῆς, σύμφωνα μὲ τὸν Ἔνγκελς, καθορίζεται και ἀπὸ τίς δυὸ μορφὲς «παραγωγῆς».

Τόσο λίγο ἔχει ἐχτιμηθεῖ αὐτῆ ή διττὴ βάση τῆς Μαρξιστικῆς ἀντίληψης γιὰ τὴν Ἱστορία — χωρίς να ἐξαιροῦνται οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Μάρξ — ὥστε ὁ ἐκδότης τῆς Μοσχολίτικῆς ἐκδόσης τῆς «Καταγωγῆς τῆς Οἰκογένειας, τῆς Ἀτομικῆς Ἱδιοκτησίας και τοῦ Κράτους», ὅπου ἐμφανίζεται ή παρατήρηση αὐτῆ, κατηγορεῖ τὸν Ἔνγκελς γιὰ «ἀνακρίβεια», μιὰ σοβαρὰ καταγγελία ποὺ δὲν θὰ τολμοῦσε να κάνει κανένας Κομμουνιστῆς ἐκδότης τὸ 1848.

Ὁ Ράιχ ἐπίσης δὲν ἦταν ἀπόλυτα ἱκανοποιημένος μ' αὐτὴ τὴ διατύπωση τοῦ Ἔνγκελς. Ὁ παραλληλισμὸς ποὺ κάνει ὁ Ἔνγκελς ἀνάμεσα στὴ παραγωγὴ και τὴν ἀναπαραγωγὴ, σὰν ἀποφασιστικὸς παράγοντες στὴν ἱστορία, χρειάζεται κάποια διόρθωση. Γιατί, ἂν οἱ ἄνθρωποι παράγουν γιὰ να ἱκανοποιήσουν τὴν ἀνάγκη τους γιὰ τροφή, κατοικία κλπ. . . δὲν ἐπιδίδονται σὲ σὲξ μόνο γιὰ τὴν ἀναπαραγωγὴ. Οἱ ἄνθρωποι ἐπιδίδονται σὲ σὲξ τίς περισσότερες φορές γιὰ τὴν ἡδονὴ ή γιὰ να ἐχτονώσουν τὴ σωματικὴ τους ἔνταση.

Στὴ μεγαλύτερη περίοδο τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας ὁ σύνδεσμος ἀνάμεσα στὴ σεξουαλικὴ ἐπαφὴ και τὴν πατρότητα ἦταν ἄγνωστος. Πέρα ἀπ' αὐτό, ή σεξουαλικὴ ἐπιθυμία, ποὺ ἐμφανίζεται στὴν πρώτῃ ἡλικία, προηγεῖται ἀπὸ τὴ δυνατότητα ἀναπαραγωγῆς στὴ ζωὴ τοῦ καθένα. Κατὰ συνέπεια, τὸ σὲξ, σὰν ὄλικὴ ἀνάγκη, σὰν ὑποκειμενικὴ ἀποψη τοῦ «πραγματικοῦ ἀτόμου», ἀποτελεῖ βασικὰ και κατὰ κύριο λόγο τὴ παρόρμηση γιὰ σεξουαλικὴ ἡδονή. Ἐπομένως τὸ πῶς ἀκριβῶς ἀναποκρίνεται ή κοινωνία στί; ἀπόπειρες τῶν ἀτόμων να ἀνταπεξέλθουν στὴν πείνα τους και τίς σεξουαλικὲς τους ἀνάγκες, εἶναι ὁ καθοριστικὸς παράγοντας τῆς κοινωνικῆς ὀργάνωσης κάθε ἐποχῆς.

Ὁ Ράιχ, πέρα ἀπὸ τὸ να δεχτεῖ τὴν ἔννοια «τῶν ὄλικῶν δυνάμεων» τοῦ

Μάρξ (πλατύτερη ὁμως), ὅπως ἔχω δείξει, δέχτηκε και τὸ πρωταρχικὸ ρόλο τῶν οικονομικῶν δυνάμεων (κατανομημένων στενά). Γιὰ να τοποθετήσουμε τὴ τελευταία αὐτὴ παραδοχὴ μέσα στὸ κατάλληλο πλαίσιο, θὰ πρέπει ν' ἀντικαταστήσουμε τὸ αἰτιατὸ μοντέλο, στὸ ὁποῖο συχνὰ περιορίζεται, μ' ἓνα ἀνάλογο διαλεκτικὸ. Βάσει τῆς διαλεκτικῆς, ὑπάρχει κοινὴ ή ἀλληλοεπίδραση (ή ἀμοιβαῖο ἀντίχτυπο), ἀνάμεσα σ' ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς πραγματικότητος.

Ἡ βασικὴ αὐτῆ ὑπόθεση δὲν ἀποκλείει τὴν πιθανότητα ὅτι μερικὰ στοιχεῖα μπορεί να ἐξασκοῦν μιὰ ἀναλογικὰ μεγαλύτερη ἐπίδραση πάνω σὲ ἄλλα ή και στὸ σύνολο τους ἀκόμα. Ὅπως ἀνακάλυψε ὁ Μάρξ, αὐτὸ συνέβηκε πάντοτε μὲ τὸς οικονομικοὺς παράγοντες. Ὁ ἰσχυρισμὸς του, ποὺ ἀναφέρεται στὸν πρωταρχικὸ ρόλο τῶν οικονομικῶν δυνάμεων, ἀποτελεῖ μιὰ ἐμπειρικὴ γενίκευση, βασισμένη στὴ μελέτη δοσμένων κοινωνικῶν και ὄχι σὲ μιὰ ἐκ τῶν προτέρων παραδεχτὴ ἀλήθεια γιὰ τὸ κόσμο. Κατὰ συνέπεια, ὁ ἴδιος ὁ Μάρξ κατάφερε να τραβήξει τὴν προσοχὴ πάνω στὸ κυρίαρχο ρόλο, ποὺ ὁ πόλεμος και ή κατάχτηση φαίνεται πῶς ἔπαιξαν στὴν ἐξέλιξη τῶν ἀρχαίων κοινωνικῶν και ή ἔνγκελς να διαπιστώσει ὅτι, πρωτοῦ ὁ καταμερισμὸς τῆς δουλειᾶς φτάσει σ' ἓνα ὀρισμένο βαθμὸ, ὁμάδες ποῦχαν μεταξύ τους μιὰ συγγένεια αἵματος, ἔφεραν τὴν κύρια εὐθύνη γιὰ τὸν καθορισμὸ τῶν κοινωνικῶν τύπων. Ὁ Ράιχ, ποὺ ἔκανε μιὰ τέτοια εἰδικὴ μελέτη πάνω στίς πρωτόγονες κοινωνίες, συμφωνεῖ μὲ τὴ κρίση τοῦ Ἔνγκελς, ἂν και ή τοποθέτησή του πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα τὸν δείχνει να εἶναι: κάτι περισσότερο ἀπὸ ἓνα «οικονομικὸ ντετερμινιστὴ» ἀπ' ὅτι ἦταν ὁ Ἔνγκελς.

Βασίζομενος κατὰ κύριο λόγο στὴν ἀνθρωπολογία τοῦ Μαλινόφσκυ, ὁ Ράιχ, τονίζει τὴ σημασία τῆς γαμήλιας προίκας (ποὺ θεοσιζέται καθαρὰ σὰν τελετουργικὸς τύπος σὲ ὀρδὲς ποὺ προηγούμενα ἀντιμάχονταν μεταξύ τους) στὴ παραγωγή τόσο τῆς ἐξωγαμίας τῆς φυλῆς, ὅσο και τοῦ ταμποῦ τῆς αἰμομιξίας, ἐνῶ ὁ Ἔνγκελς, κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ Μόργκαν και τοῦ Δαρβίνου, ἀποδίδει και τίς δύο αὐτὲς ἐξελλίξεις στὴ φυσικὴ ἐπιλογὴ.

Ἄν ή ἔρευνα τοῦ Ράιχ γιὰ τὴ κοινωνικὴ καταγωγὴ τῶν νευρώσεων, ποὺ ἄρχισε μὲ τὴν ἐργασία του στὴν ἐλεύθερη ψυχχαναλυτικὴ κλινικὴ τῆς Βιέννης, τὸν δὲδήγησε στὸ να δεχτεῖ σὲ τελευταία ἀνάλυση αὐτὴ τὴν πρωτοκαθεδρῖα τῶν οικονομικῶν παραγόντων, ή ἴδια ή ἔρευνα τὸν δὲδήγησε στὴ μεταβολὴ τῆς θαρότητας ποὺ πρόσδωσε ὁ Μάρξ, ἂν ὄχι σ' ὅλα, τουλάχιστον σ' ἓνα ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀλληλοεπίδρασης αὐτῆς.

Ἡ ἀναφορὰ τοῦ Μάρξ, πάνω στὸ σὲξ, εἶναι πῶς αὐτὸ τὸ σὲξ εἶναι μιὰ φυσικὴ κι' ἀνθρώπινη δύναμη, ἓνας τρόπος σύνδεσης μὲ τὴ φύση, ὅπως εἶναι ή διατροφή, ή ἐργασία και πολλές ἄλλες ἀνθρώπινες ἀνάγκες και λειτουργίες. Διακήρυξε πραγματικὰ, ὅπως ἀναφέρθηκε στὴν ἀρχή, ὅτι ή ποιότητα τῆς σεξουαλικῆς σχέσης προσφέρει τὴν πιδ ἑκκάβαρη ἀντίληψη τοῦ βαθμοῦ, στὸν ὁποῖο τὸ ζῶν-ἄνθρωπος ἔχει γίνεῖ ἓνα ἀνθρώπινο ὄν.

Ὅμως, ή μοναδικὴ λειτουργία τῆς ὁποίας ἐξετάζεται ή ἐπίδραση μὲ κάθε λεπτομέρεια εἶναι μόνο ή ἐργασία.

Ὁ Ράιχ σὲ καμμιά περίπτωση δὲν ἐπιδιώκει να μειώσει τὴ σημασία ποὺ

ἀποδίθει ὁ Μάρξ στὴν ἐργασία, ἀλλὰ εἶναι φανερὴ καὶ ἡ ἐπιθυμία του νὰ προσδώσει μεγαλύτερη σημασία στὴ σεξουαλικότητα καὶ ἰδιαίτερα στὸ σημεῖο ὅτι αὐτὴ μπορεῖ νὰ ἐπηρεάζει τὴν ἀνθρώπινη ἱκανότητα γιὰ ὀρθολογικὴ δράση. Γιὰ πολὺ διάφορους λόγους, ὁ Μάρξ καὶ ὁ Φρόυντ εἶχαν ὑποτιμήσει τὴν ἐπίδραση ποῦχει στὸ χαραχτήρα καὶ τὴ κοινωνικὴ ἀνάπτυξη ὁ τομέας τῆς ζωῆς ποῦ ὁ καθένας ἐρευνοῦσε.

Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν ὅτι στὸ «σύστημα τοῦ Μάρξ», ἡ σεξουαλικὴ διαδικασία ἐδήγησε σὲ μιὰ «Σταχτοπούτικὴ» θεώρηση ζωῆς, κάτω ἀπὸ τὸ παραπλανητικὸ σχῆμα ποῦ εἰπώθηκε «ἀνάπτυξη τῆς οἰκογένειας». Ἡ διαδικασία τῆς ἐργασίας ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, εἶχε τὴν ἴδια μοῖρα στὴ ψυχολογία τοῦ Φρόυντ, κάτω ἀπὸ παραπλανητικὲς ὁρολογίες, ὅπως «ἐξιδανίκευση», «ἐνστικτο τῆς πείνας» ἢ «ἐνστικτο τοῦ ἐγώ».

Γιὰ τὸ Ράιχ, ἡ σύνθεση τῶν ἀπόψεων τοῦ Μάρξ καὶ τοῦ Φρόυντ σήμαινε τὴν καταστροφή τῶν φραγμῶν ποῦ εἶχαν ἐπιβληθεῖ ἀπὸ τέτοιες κατηγορίες γιὰ νὰ ξαναμοιραστεῖ ἡ αἰτιατὴ ἐπίδραση εἰθυγραμμισμένη μετὰ τὶς βασικὲς ἀνακαλύψεις τῶν δύο ἀντρῶν.

Ὁ Σάρτρ ἔχει πρόσφατα σχολιάσει τὸ ὅτι οἱ περισσότεροί Μαρξιστὲς μεταχειρίζονται τὸν ἄνθρωπο λὲς καὶ γεννήθηκε τὴν ἴδια μέρα ποῦκανε αἰτηση γιὰ τὴν πρώτη του δουλειά. Τὸ νὰ γράφει κανεὶς σὰν Μαρξιστὴς ψυχαναλυτῆς δὲν εἶναι δυνατὸ καὶ αὐτὴ ἐδῶ τὴν παραμόρφωση εἶναι ποῦ ἐπιδίωξε νὰ διορθώσει ὁ Ράιχ.

Ἡ ἐπίθεση ἐναντίον τοῦ Ράιχ, σὰν σεξουαλικὸ αἰτιοκράτη, ἔχει ἐδηγήσει τοὺς περισσότερους Μαρξιστὲς κριτικούς του στὸ νὰ παραβλέψουν τὶς πραγματικὲς διαφορὲς ποῦ ὑπάρχουν ἀνάμεσα στὴν ὀλιστικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν Ἱστορία τοῦ Μάρξ καὶ τοῦ Ράιχ ἀντίστοιχα. Ἡ βασικότερη ἀπ' αὐτὲς ὀφείλεται κυρίως στὸ ὅτι ἐξετάζουν διαφορετικὲς χρονικὲς περιόδους.

Ἐνῶ ὁ Μάρξ ἀφοσιώθηκε στοὺς κοινωνικοοικονομικοὺς τύπους ποῦ ἐμφανίστηκαν στὴ Δύση τὰ τελευταῖα δυο-τρὲς χιλιάδες χρόνια (δουλεία, φεουδάρχεια, καπιταλισμὸς), ὁ Ράιχ, ἐνῶ δέχεται αὐτὲς τὶς ὑποδιαίρεσεις τοῦ Μάρξ, λειτουργεῖ γενικὰ μ' ἓνα περιοδικὸ τρόπο, βασισμένο στὶς κοινωνικοσεξουαλικὲς ἐξελίξεις, τῶν ὁποίων οἱ τρεῖς βασικὲς φάσεις εἶναι ἡ μητριαρχία, ἡ πατριαρχία (ποῦ καλύπτει ὀλόκληρη τὴν Ἱστορία ποῦχει καταγραφεῖ) καὶ ὁ κομμουνισμὸς. Ἄν καὶ φαίνονται πλήρεις, οἱ δύο αὐτοὶ τρόποι ὑποδιαίρεσης τοῦ χρόνου, δὲν εἶναι ἐντελῶς ὀλοκληρωμένοι, εἶτε θεωρητικὰ — ὥστε νὰ εἶναι ἀναγκασιότιμος κανεὶς βάσει τῆς μίας ἢ τῆς ἄλλης — εἶτε πραγματικὰ — ὥστε οἱ ὅπαδοι τοῦ Μάρξ καὶ τοῦ Ράιχ νὰ διαγράφουν συχνὰ τοὺς οικονομικοὺς ἢ ψυχολογικοὺς παράγοντες (ἀνάλογα μετὰ τὴ σχολὴ ποῦ ἀνήκουν) ὑπολογίζοντας τὴν κοινωνικὴ ἀλλαγὴ.

Αὐτὴ ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στοὺς δυὸ διανοητὲς δὲν διαγράφεται ποθενὰ τόσο ξεκάθαρα, ὅσο στὴν ἀντιμέτωπιση τῶν ἀντιφάσεων ἀπ' αὐτοὺς.

Στὸν πυρῆνα τῆς ὀλιστικῆς ἀντίληψης γιὰ τὴν Ἱστορία, στὸ μέτρο ποῦ αὐτὴ προχωρεῖ πέρα ἀπὸ τὴ μεθοδολογία σὲ μιὰ σειρά γενικεύσεων γιὰ τὸ πῶς συμβαίνουν οἱ μεταβολὲς αὐτὲς, βρισκεται ἡ ἔμφασή του στὴν ἀναπαρ-

γωγή τοῦ κοινωνικοῦ εἶναι, ποῦ σ' ἓνα ὀρισμένο σημεῖο ἀρχίζει νὰ μεταμορφώνει τὴν παλιὰ τάξη σὲ μιὰ ποιοτικὰ νέα. Παρόμοια τὸ νὰ προσελκύνονται ὀλοένα καὶ περισσότεροί ἐργάτες στὶς πόλεις γιὰ νὰ ἀναπαράγουν τὶς συνθηκὲς ποῦ χρειάζονται γιὰ τὴ παραγωγή τοῦ κεφαλαίου, ἔχει τελικὰ σὰν ἀποτέλεσμα, διαμέσου πάντα τῆς κοινωνικῆς δραστηριότητος καὶ τῆς συνένωσής τους, τὴ κατάργηση τοῦ ἀνταγωνισμοῦ ἀνάμεσα στοὺς ἐργάτες, κάτι ποῦ εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴ παραγωγή τοῦ κεφαλαίου.

Γιὰ τὸ Μάρξ, τὸ περιεχόμενο τῶν ἀποφάσεων παρέχεται πάντοτε ἀπὸ τὴ συγκεκριμένη κοινωνία στὴν ὁποία διαδραματίζεται ἡ ἐπίλυσή τους.

Ὁ Ράιχ ἐπίσης, σὰ συγγενικὸ πνεῦμα μετὰ τὸ Μάρξ, συγχρονίζεται ἰδιαίτερα μετὰ τὶς ἀντιφατικὲς τάσεις τοῦ ὀλισκοῦ ποῦ ἐξετάζει. Ὅμως ἐχτὸς ἀπὸ ἀλλάξιστες ἐξαίρεσεις, οἱ ἀντιφάσεις ποῦ πιστεύει ὅτι θὰ ἐπιλυθοῦν στὸν καπιταλισμὸ, ἔχουν μιὰ προέλευση ποῦ πηγάζει ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν πατριαρχικὴ κοινωνία. Αὐτὸ συμβαίνει μετὰ τὴν ἀντίφαση ἀνάμεσα στὴν ἀπόψη ποῦ τονώνει τὸ γάμο καὶ τὴν οἰκογένεια καὶ τὴ συνέπεια τῆς πού, χάρη στὴ σεξουαλικὴ μιζέρια ποῦ προκαλεῖται, τοὺς ὑπονομεύει. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μετὰ τὴν ἀντίφαση ποῦ βλέπει ἀνάμεσα στὴν ἀπόψη ποῦ παράγει μιὰ χαραχτηροδομή, ἡ ὁποία προτρέπει τὴ νεολαία στὴν ἀποδοχὴ τῆς πατρικῆς ἐξουσίας (καὶ κατ' ἐπέχταση κάθε μορφῆς ἐξουσίας) καὶ ποῦ σταδιακὰ προκαλεῖ σεξουαλικὴ ἐξέγερση ἐναντίονα στοὺς γονεῖς.

Χωρὶς ρίξες στὴ συγκεκριμένη κοινωνία στὴν ὁποία ἀνακαλύπτονται (καπιταλισμὸς) δὲν εἶναι ἐντελῶς ξεκαθαρισμένο τὸ πῶς οἱ ἀντιφάσεις αὐτὲς συμμετέχουν στὸ θάνατο τῆς κοινωνίας αὐτῆς, ὅτε τὸ γιὰ τὴν ὀλοκλήρωσή της θὰ ἐδηγήσει καὶ ἀναγκαστικὰ στὴν ἐπίλυση τῶν ἀντιφάσεων αὐτῶν.

Καὶ μετὰ τὸ νὰ προστέσουμε ὅτι αὐτὴ ἡ καταπίεση εἶναι μεγαλύτερη στὴν ἐποχὴ τοῦ καπιταλισμοῦ δὲν πᾶει νὰ πεῖ πῶς ἔχουμε λύσει καὶ τὸ πρόβλημα. Ἀκόμα καὶ ἡ σεξουαλικὴ ἀλλοτρίωση ἐπηρεάζεται γιὰ τὴν ὀλοκλήρωσή της ἐπισημαίνονται τὰ ἰδιαίτερα καπιταλιστικὰ τῆς χαραχτηριστικὰ ἀπὸ τὰ πατριαρχικὰ, γίνεται γιὰ τὸ χρονικὸ διάστημα μετὰ τὸ ὁποῖο ἀσχολεῖται ὁ Μάρξ, ἓνα μὴ ἱστορικὸ φαινόμενο. Κατὰ συνέπεια, μιὰ μορφὴ σεξουαλικῆς ἀλλοτρίωσης, ὅπως ὑποχρεώθηκε νὰ παραδεχτεῖ ὁ Ράιχ, θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρχει ἀκόμα καὶ στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση, ἡ ὁποία παραμένει μέχρι σήμερα μιὰ πατριαρχικὴ κοινωνία.

Τὸ λάθος τοῦ Ράιχ — παρόλη τὴ χρῆση τῆς Μαρξιστικῆς ἀνάλυσης ποῦ ἔκανε — βρισκεται μᾶλλον στὸ ὅτι θεωρητικοποίησε τὶς ἀνακαλύψεις του, ξεκόδωντάς τις ἀπὸ τὶς ἀνακαλύψεις τῆς Μαρξιστικῆς Κοινωνιολογίας, ἀντὶ νὰ ἐνοματώσει καὶ τὶς δυὸ μέσα στὶς ἴδιες κοινωνικὲς ἀντιφάσεις.

Ὁ ἴδιος προσφέρει ἓνα καλὸ παράδειγμα ἐναλλαχτικῆς λύσης ὅταν μιλεῖ γιὰ τὴν καπιταλιστικὴν οἰκονομία, ὅτι τονώνει τὴν οἰκογενειακὴν ἰδεολογία, ἐνῶ σταδιακὰ τὴν ὑπονομεύει ἐξ' αἰτίας τῶν ἐσωτερικῶν οἰκογενειακῶν ἀναταραχῶν ποῦ προκαλοῦνται ἀπὸ τὴν ἀνεργία καὶ τὸν ἐξαναγκασμὸ τῶν γυναικῶν νὰ πᾶνε νὰ δουλέψουν. Μ' αὐτὸ τὸ τρόπο, δηλαδὴ, μέσω τῆς λειτουργίας τυπικῶν καπιταλιστικῶν τάσεων, ἡ οἰκογένεια, τῆς ὁποίας ἡ ἰδεολογικὴ λει-

τουργία είναι απαραίτητη για τον καπιταλισμό, σταματάει να λειτουργεί δηλαδή μ' ένα αδρανόμενο ρυθμό. Όμως τέτοια παραδείγματα στο έργο του Ράιχ παραμένουν σάν εξαίρεση.

Οι Μαρξιστές κατάφεραν να εξηγήσουν πολύ καλλίτερα τη μετάδοση από τη δουλεία στη φεουδαρχία και από τη φεουδαρχία στον καπιταλισμό, παρά να εξηγήσουν την εμφάνιση της ταξικής κοινωνίας και, όπως δείχνουν τα γεγονότα, τη σταδιακή της αντικατάσταση από τον κομμουνισμό.

Όμως άκριτως αυτές τις εξελίξεις προσπαθεί μ' επιμονή να ξεκαθαρίσει στο έργο του ο Ράιχ. Και ενώ οι αντιφάσεις του Ράιχ συμβαίνουν σε πατριαρχικές εποχές κι' εκείνες του Μάρξ στον καπιταλισμό, ή συνεισφορά του Ράιχ στη Μαρξιστική ανάλυση δεν μπορεί να είναι παρά μόνο περιθωριακή και εισηγητική. "Αν η «σεξουαλική οικονομία» του Ράιχ πρόκειται ν' αποτελέσει κάποτε ένα αναπόσπαστο κομμάτι του Μαρξισμού, θα πρέπει ιδιότυπες καπιταλιστικές ιδιότητες της σεξουαλικής απώθησης που περιλαμβάνουν τις διακριτικές της μορφές κι' αποτελέσματα μέσα σε κάθε κοινωνική τάξη (έπιτρέποντας φυλετικές, εθνικές και θρησκευτικές διαφορές) ν' αναπτυχθούν με περισσότερες λεπτομέρειες. Και θεωρητικά η σεξουαλική απώθηση πρέπει να υποδιαιρευθεί από μια πατριαρχική κοινωνική σχέση, σε μια δουλολογική, φεουδαλική, καπιταλιστική ακόμα και «σοσιαλιστική» κοινωνική σχέση, για ν' απομονωθεί ή ειδική της συνεισφορά σε κάθε περίοδο για το ξεπέραμά της. Το μεγαλύτερο μέρος απ' αυτή την έρευνα και την εργασία της αναδιατύπωσης δεν έχει γίνει ακόμα.

Πέρα απ' αυτή την κατηγορία ότι η θεωρία του Ράιχ είναι σεξουαλική αιτιολογική, υπάρχει και μια άλλη, η οποία διατυπώθηκε στις μέρες μας, δεν φαίνεται να είναι αβάσιμη, από πολλούς ριζοσπάστες και αναφέρεται στη σχετικότητα των ιδεών του πάνω ακριβώς στη σεξουαλική συμπεριφορά και στις έντομεταξύ μεταβολές που έγιναν από τότε μέχρι σήμερα.

Έχουν άραγε χάσει την επαναστατική τους σημασία οι διδασκαλίες του Ράιχ; Ο Ρεϊμόντ Ράιχε, στο βιβλίο του «Η Σεξουαλικότητα και η ταξική πάλη» υποστηρίζει ότι η διάδοση της σεξουαλικής εκπαίδευσης, το εδρεύον των αντισημιτικών και των αμβλώσεων, ή ευκολία του χώρου για έρωτα κλπ. έχουν κάνει αδύνατη τη περίπτωση, κατά την οποία θα μπορούσε να συνδεθεί ή άρνηση μιας ευτυχισμένης σεξουαλικής ζωής με τις απαιτήσεις του καπιταλιστικού συστήματος. «Η αγορά μπόρεσε ν' απορροφήσει ακόμα κι' αυτές τις ανάγκες, μετατρέποντας την ικανοποίησή τους σε μια προσοδοφόρα επιχείρηση για μερικούς κεφαλαιοκράτες. Γι' αυτόν, το κέντρο ενδιαφέροντος έχει μετατοπιστεί, όχι στο ν' ανακαλυφτεί πια το γιατί απορρίπτεται η σεξουαλικότητα, αλλά στο πώς αυτή χειραγωγείται μέσα στα ίδια ακριβώς πλαίσια των μέσων ικανοποίησής της, για να εξυπηρετήσει πάλι τον καπιταλισμό.

Όταν η αισιοδοξία του Ρεϊμόντ Ράιχε αναφορικά με το βαθμό στον οποίο έχει ελαττωθεί η σεξουαλική απώθηση, οπότε η απαισιοδοξία του αναφορικά με το βαθμό στον οποίο ο καπιταλισμός έχει την ικανότητα να εκμεταλλευτεί την ύποπτη νέα ελευθερία, φαίνεται έντελως δικαιολογημένη. Μια

πρόσφατη σφυγμομέτρηση δεκαοχτάριδων φοιτητών στην Αμερική, για παράδειγμα, έδειξε ότι το 44ο)ο των γυναικών και το 23ο)ο των αντρών είναι ακόμα παρθένοι, και είναι φυσικό ένα πολύ μεγαλύτερο ποσοστό να έχει γνωρίσει ένα μόνο έρωτικό σύντροφο ή πολύ λίγους.

Οι ριζοσπάστες έχουν την τάση να πιστεύουν πως τουλάχιστον στα σεξουαλικά θέματα, οι γενικά απελευθερωμένες αντιλήψεις και πρακτικές τους, εκφράζουν τους περισσότερους από τους συνουηλικούς τους. Αυτό είναι ένα σοβαρό λάθος.

Όσο για τις καπιταλιστικές μεταρρυθμίσεις που αμβλύνουν την επαναστατική αίχμη της σεξουαλικής διαμαρτυρίας, πρέπει να παραδεχτούμε ότι αυτό μπορεί να συμβεί. Αυτό που μένει όμως να δούμε, είναι αν οι νέες αντιφάσεις, που είναι ενσωματωμένες στις μεταρρυθμίσεις αυτές, κάνουν άπλωσις πια έκρηκτική την παλιά πραγματικότητα. Μέχρι τότε θα μπορούμε να προμηθευόμαστε μ' ευκολία το χάπι, να θεραπεύουμε τα αφροδίσια νοσήματα κλπ. και η νεολαία θα εξακολουθεί να φοβάται τους κινδύνους της σεξουαλικής επαφής; Πότε οι νέοι, αν πάρουμε σά δεδομένο ότι ο γάμος δεν είναι απαραίτητη προϋπόθεση για το σέξ, θα πάφουν να παντρεύονται για την εξασφάλιση του σέξ; Πότε η εξέγερση, που έχει γνωρίσει μια κάποια επιτυχία στα θέματα του σέξ, θα οδηγηθεί ολοκληρωτικά ενάντια στις ανυπόφορες συνθήκες; Δοσμένο με Ραϊχικούς όρους, πόσο καιρό θα μπορούσε να επιζήσει ο καπιταλισμός, με μια εργατική τάξη της οποίας η εξουσιαστική χαρακτηριστική ήταν διαβρωμένη μέσω τροποποιήσεων στη σεξουαλική της ζωή;

Το επαναστατικό δυναμικό υφους των διδασκαλιών του Ράιχ είναι τόσο μεγάλο, όσο ποτέ, και πιθανόν πολύ περισσότερο στις μέρες μας που το σέξ αναγνωρίζεται σάν θέμα για μια σοβαρή συζήτηση και κριτική σχεδόν παντού.

Η πρόέλευση του κινήματος 22 του Μάρτη στη Γαλλία επεξηγεί καλλίτερα το σημείο αυτό. Το Φλεβάρη του 1967, ο Γάλλος Τροτακιστής Μπόρις Φράνκελ, μίλησε για τον Ράιχ και την κοινωνική λειτουργία της σεξουαλικής απώθησης, σ' ένα πλήθος από κάμποσες εκατοντάδες φοιτητές, στο παράρτημα του Πανεπιστήμιου του Παρισιού, στη Ναντέρ.

Μπορώ προσωπικά να βεβαιώσω την ένθουσιώδη ανταπόκριση, του ακροατήριου, γιατί ήμουν εκεί. Μια ομάδα μετά την ομιλία αυτή, ή μπροσούρα του Ράιχ «Ο Σεξουαλικός αγώνας των νέων» πουλήθηκε από πόρτα σε πόρτα σ' όλους τους φοιτητικούς ξενώνες. Αυτό δδήγησε σε μια πλαταιά διαδηλομένη έκστρατεία σεξουαλικής μόρφωσης βασισμένη — όπως μιάς λέει ο Ντανιέλ Κόν Μπεντίτ — στις επαναστατικές ιδέες του Ράιχ και είχε σάν αποτέλεσμα την κατάληψη των γυναικείων κοιτώνων από φοιτητές και φοιτήτριες, με σκοπό να διαμαρτυρηθούν ενάντια στους όριστάμενους σ' αυτούς περιοριστικούς κανόνες. Ακολούθησαν άλλοι αγώνες για διάφορα άλλα ζητήματα, αλλά ή συνείδηση που μεσουράνησε στα γεγονότα του Μάη του 68, αφυπνίστηκε αρχικά σ' ένα μεγάλο ποσοστό φοιτητών της Ναντέρ, στην πάλη ενάντια στη σεξουαλική τους καταπίεση.

Ο ίδιος αγώνας επαναλαμβάνεται με τοπικές παραλλαγές, στα πανεπι-

στήμια ακόμα και στα γυμνάσια, σ' ολόκληρο τον καπιταλιστικό κόσμο. Έκεῖνο όμως που οδυσιαστικά λείπει είναι ἡ ξεκάθαρη συνειδητοποίηση τοῦ συνθετικού κρίκου ανάμεσα στους περιορισμούς τῆς σεξουαλικῆς ἐλευθερίας και τῆν καπιταλιστικὴ τάξη, που ὑπῆρξε κάποτε στὴ Ναντέρ. Οἱ διδασκαλίες τοῦ Ράιχ, παρόλες τὶς ἐλλείψεις τους, ἀποτελοῦν τὸ ἀπαραίτητο κριτικὸ ὄπλο γιὰ τὴ χάλκευση τῶν συνθετικῶν αὐτῶν κρίκων.

BERTTELL OLLMAN

Τὸ πρόβλημα τῆς σεξουαλικῆς οἰκονομίας

1) ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Ἄπ' τὴν πρῶτῃ κοινωνία τῶν γενῶν ὡς τὸ σημερινὸ καπιταλιστικὸ κράτος, οἱ διαχωριστικὲς φάσεις τῆς ἀνάπτυξης τῆς κοινωνίας ἔχουν ἐπιδείξει πάντοτε δύο διαδικασίες που ἀλληλλοσπειδροῦν. Ἡ πρώτη διαδικασία, ἡ ὁποία χρονολογεῖται ἀπὸ τὸ στάδιο τοῦ πρωτόγονου οἰκονομικοῦ κομμουνισμοῦ και φτάνει στὸ καπιταλιστικὸ κράτος, σχετίζεται με τὴν ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν ἐργασιῶν, με τὴν ἐπέχταση κι αὐξηση τῆς παραγωγῆς και με τὶς ἀφυπνισμένες ἀντίστοιχα, ἀνθρώπινες ἀνάγκες. Ἡ διαδικασία αὐτὴ ὀδηγεῖ τελικὰ στὴν συγκέντρωση τῆς ἰδιοκτησίας πάνω στὴν παραγωγή, στὰ χέρια μιᾶς κυρίαρχης κοινωνικῆς ομάδας, τοὺς καπιταλιστές. Ἄπ' τὴν ἄλλη μεριά, μιὰ ἄλλη διαδικασία ὀδηγεῖ ἀπὸ τὴν φυσικὴ σεξουαλικὴ ἐλευθερία κι ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῶν γενῶν, ἡ ὁποία βασίζεται στὴν αἰματοσυγγένεια, στὴν ἰδεολογία τοῦ ἐξωγαμικοῦ ἀσκητισμοῦ και τῆς μόνιμης μονογαμικῆς συζυγικῆς σχέσης. Ἀκολουθεῖ τὴν πορεία ἐνδὸς συνεχοῦς περιορισμοῦ, ἀπώθησης και διαστρέβλωσης τῆς γεννητικῆς σεξουαλικότητας. Ἄν κανεὶς ξεκινήσει ἀπ' τὰ ὀρατικὰ σημεῖα τῆς ἀνάπτυξης τῆς κοινωνίας, δηλαδή, με τὶς σημερινὲς μορφές οἰκονομικῆς και σεξουαλικῆς ὀργάνωσης, κι ἀκολουθήσει τὴν ἀνάπτυξή τους πρὸς τὰ πίσω, φτάνει τελικὰ σ' ἓνα σημεῖο συμβολῆς ἀνάμεσα στὴν οἰκονομικὴ και σεξουαλικὴ ὀργάνωση, δηλαδή, καταλήγει κανεὶς στὸ σημεῖο ὅπου ἡ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία κι ἡ ταξικὴ διαίρεση γεννοῦνται

από τις μορφές της σεξουαλικής οργάνωσης στην κοινωνία των γε-
νών, μορφές οι οποίες, στην πορεία της ανάπτυξης, έκαναν δυνατή
τη συσώρευση αγαθών από την οικογένεια του αρχηγού, τα οποία
παράγονταν στην πρωτόγονη κομμουνιστική κοινωνία. Έχουμε παρα-
τηρήσει πώς εκδηλώθηκαν στις ίδιες τις άπαρχές της σημερινής ιδιω-
τικής οικονομίας τα πρώτα κρούσματα φιλαργυρίας κι ενδιαφέροντος
για απόκτηση ιδιοκτησίας και πώς εμφανίστηκαν οι πρώτες αντι-
φάσεις στην ανθρώπινη κοινωνία, για τις οποίες ο Ένγκελς πολύ
σωστά παρατηρεί (9) ότι:

«Η πρώτη ταξική αντίθεση που εμφανίζεται στην ιστορία συμ-
πίπτει με την ανάπτυξη του ανταγωνισμού ανάμεσα στον άντρα και
τη γυναίκα, στα πλαίσια της μονογαμικής συζυγικής σχέσης κι η
πρώτη ταξική καταπίεση συμπίπτει με την καταπίεση του γυναικεί-
ου φύλλου από το αντρικό (τώρα μπορούμε να πούμε, με την καταπί-
εση της φυλής του θηλυκού απ' τη φυλή του αρσενικού B. P.). Ο
θεσμός της μονογαμίας υπήρξε ένα μεγάλο ιστορικό βήμα προς τα
μπρός· παρόλα αυτά όμως, μαζί με την δουλεία και τον ιδιωτικό πλού-
το, εγκαινιάζει την περίοδο πούχει διαρκέσει μέχρι σήμερα, στην ό-
ποια κάθε βήμα μπροστά είναι επίσης σχετικά ένα βήμα πίσω, ή εϋ-
ημερία κι η ανάπτυξη για μερικούς κερδήθηκε διαμέσου της μιζέ-
ριας και της στέρησης άλλων. Αποτελεί την έμβρυακή μορφή της πο-
λιτισμένης κοινωνίας, στην οποία μπορεί ήδη να μελετηθεί η φύση
των αντιθέσεων και των αντιφάσεων οι οποίες είναι έντελώς ενεργη-
τικές στην κοινωνία». (Ένγκελς. «Η καταγωγή της Οικογένειας,
της ατομικής ιδιοκτησίας και του Κράτους», σελ. 58) και παρακάτω
(σελ. 60). Κατά συνέπεια, όπου η μονογαμική οικογένεια παραμένει
πιστή στην ιστορική της καταγωγή και αποκαλύπτει ξεκάθαρα τον
ανταγωνισμό ανάμεσα στον άντρα και τη γυναίκα, που εκφράζεται με
την αποκλειστική υπεροχή του άντρα, εκθέτει σε μικρογραφία τις ίδι-
ες αντιθέσεις κι αντιφάσεις, όπως εκείνες μέσα στις οποίες κινείται
η κοινωνία, χωρίς να έχει τη δύναμη να τις επιλύσει ή να τις ξε-
περάσει, από τότε που χωρίστηκε σε τάξεις στις άπαρχές του πολιτι-
σμού».

Κατά συνέπεια η τεχνολογική πρόοδος ακολουθήθηκε παράλλη-
λα από μία πτώση της σεξουαλικής κουλτούρας. Η φυσική ήθικη
της πρωτόγονης μητριαρχικής κοινωνίας που χαρακτηρίζονταν απ'

τη σεξουαλική ελευθερία, ήταν ασύγκριτα ανώτερη από την ήθικη
της καπιταλιστικής εποχής. Αυτό μπορούμε να το δούμε πολύ καθα-
ρά απ' το γεγονός ότι η αντικοινωνική σεξουαλική συμπεριφορά (δι-
ασμός, σεξουαλικό έγκλημα κλπ.) δεν ύφίσταται στις πρώτες κοινω-
νίες. Κάθε αναφορά για πολιτιστική ή ήθικη πρόοδο παραμένει κενός
λόγος όσο δεν ανηγωνρίζεται αυτή η αντίθεση στην κοινωνική ανά-
πτυξη, όσο ο «Άγριος» θεωρείται σαν το πρότυπο ενός «απολίτιστου»
κι επομένως αξιόμιπτου ανθρώπινου όντος. Η σεξουαλική του κουλ-
τούρα κρίνεται από την σκοπιά της ήθικης της ιδιωτικής επιχειρί-
σης, ή οποία ταυτίζει το «πολιτιστικό» με το «καθαρό» δηλαδή το ά-
σεξουαλικό. (Κάντε σύγκριση με τις φασιστικές ρατσιστικές θεωρί-
ες). Θα πρέπει η μονογαμία να θεωρηθεί ένα βήμα μπροστά ή ένα
βήμα πίσω; Η διατύπωση αυτή του προβλήματος είναι αντι-ιστορική,
αντι-διαλεκτική, άφηρημένη κι έχει χαρακτηριστικά δικαστικής απόφα-
σης. Η εκμετάλλευση εμφανίστηκε με την ανάπτυξη των παραγωγι-
κών μέσων. Τότε η εκμετάλλευση θα πρέπει να θεωρηθεί ένα «βήμα
μπροστά» ή ένα «βήμα πίσω»; «Αν επιχειρήσουμε να απαντήσουμε στο
ερώτημα μ' αυτό τον τρόπο θα οδηγηθούμε στην πλάνη. Θα πρέπει
μάλιστα να ερευνήσουμε τις αναπτυξιακές τάσεις της κοινωνίας και το
μόνο που μπορούμε να καθορίσουμε είναι το αν οι τάσεις αυτές κινούν-
ται προς την κατεύθυνση της έντασης ή της εξασφάλισης του μόχθου.
Στην τελευταία περίπτωση, το υποκειμενικό συστατικό, που είναι η έ-
παναστατική θεωρία, προσφέρει μια υπηρεσία, φτάνοντας στον τροχό
της ιστορίας και στρέφοντας τον πύλο γρήγορα προς τα μπρός».

Η μονογαμία γεννήθηκε απ' τη συγκέντρωση πλούτου στα χέ-
ρια ενός ανθρώπου, ή, όπως το περιγράφει ο Ένγκελς, απ' την ά-
νάγκη «να μεταβιβαστεί αυτός ο πλούτος στα παιδιά του ανθρώπου
και σε κανένα άλλο».

Η απαίτηση για τη μονογαμία της γυναίκας αποτελεί ένα πα-
ρεπόμενο προϊόν της σχέσης αυτής. «Αν κανείς ερευνησει την ανά-
πτυξη της ανθρώπινης κοινωνίας ακόμα πιο παλιά, πέρα απ' το χρο-
νικό σημείο που είχαν την κοινή τους καταγωγή, ή συσώρευση του
πλούτου στα χέρια ενός ανθρώπου κι ο θεσμός της μονογαμίας, οδη-
γείται σε κοινωνικές οργανώσεις που χαρακτηρίζονται πρωταρχικά
και καθορίζονται απ' τη σεξουαλικότητα, ενώ η παραγωγή δεν ανα-
πτύσσεται σχεδόν καθόλου και βασίζεται στην κοινοτική οικονομία

ή τον πρωτόγονο κομμουνισμό. (10) Στην οργάνωση αυτής της κοινωνίας εισχωρεί μια διαδικασία, ή οποία συνίσταται σε ένα σταθερά αυξανόμενο περιορισμό και καταπίεση της γεννητικής ελευθερίας. Γίνεται φανερό για πρώτη φορά από την απαγόρευση έναντα στη σεξουαλική επαφή μέσα στη φυλή, δηλαδή στην ομάδα, όλων δσων έχουν αίμουςγγένεια με τη μητέρα. Μελετούμενη απ' την περίοδο της σύλληψής της, ή διαδικασία αυτή της σεξουαλικής καταπίεσης είναι παλιότερη απ' ότι ή ταξική αντίθεση ανάμεσα στον άντρα και τη γυναίκα. Αυτή είναι ή διαδικασία που για πρώτη φορά οδηγεί σε ταξικό ανταγωνισμό. Υπαινιγμαί για προϊστορικές συνθήκες είναι δρατοί στη μυθολογία. Μιλάνε για στοιχειώδεις καταστροφές οι οποίες απείλησαν το «οικονομικό είναι» των πρώτων ανθρώπων κι οι οποίες γέννησαν κοινωνικά κινήματα απ' τα οποία πήγασε ή πρώτη τάση για σεξουαλικό περιορισμό με τη μορφή της απαγόρευσης της αίμουςγγένειας. (11) Η ανάπτυξη ταμπού και απαγορεύσεων αναφορικά με τη γεννητικότητα, βάδισε παράλληλα με την επέχταση των υλικών συμπερόντων ώρισμένων ομάδων στην πρωτόγονη κοινωνία. Η διαδικασία, όπως έμφανίζεται ανάμεσα στους κατοίκους του νησιού Τρόμπριαντ, δείχνει ότι τά συμφέροντα, στα όποια αναφερθήκαμε, είναι τά συμφέροντα της οικογένειας του άρχηγού έναντα στα συμφέροντα της φυλής. Οι προϊστορικοί χρόνοι είναι βασικά παρόμοιοι με τους δικούς μας στο ότι οι υλικές συνθήκες του κοινωνικού συστήματος γέννησαν ώρισμένους νομικούς κι ήθικούς θεσμούς, όπως ή αίμαμχτική απαγόρευση μέσα στη φυλή, ή τάξη του γάμου κλπ. οι όποιοι, επειδή διαπότιζαν ιδεολογικά όλα τά μέλη της κοινωνίας αναπαράχθηκαν μέσα στο άτομο.

Αν δεχτούμε την ταξινόμηση της ανάπτυξης της ανθρώπινης κοινωνίας, που έγινε απ' το Μόργκαν, σε στάδια άγριότητας, βαρβαρότητας και πολιτισμού, τότε ή κρίσιμη καμπή στην εξέλιξη απ' τον πρωτόγονο κομμουνισμό στην άτομική ιδιοκτησία και το συμφέρον για συσσώρευση, πρέπει να βρεθεί στο μεταβατικό στάδιο από την άγριότητα στη βαρβαρότητα. Η καμπή αυτή χαρακτηρίζεται πρωταρχικά από την άποσύθεση της μητριαρχικής κοινωνίας και την ανέλιξη της πατριαρχικής βίας. Χρονολογικά, ή έχταση της ανθρώπινης ιστορίας πριν απ' τη σαγήνη αυτή, είναι πολλές φορές μεγαλύτερη απ' ότι το σχετικά σύντομο διάστημα το οποίο περιλαμβάνει την περίοδο της ά-

τομικής επιχείρησης που την διαδέχτηκε. Μετά την καμπή αυτή, ή κοινωνική ζωή χαρακτηρίζεται απ' τα οικονομικά συμφέροντα της τάξης που άπαρτίζεται απ' τους ιδιοκτήτες των παραγωγικών μέσων κι απ' τα συμφέροντα της καταπιεζόμενης τάξης που συγκροούνται μ' αυτά, ενώ στην προηγούμενη κοινωνία, τά σεξουαλικά συμφέροντα ήταν κυρίαρχα. Αν ή ιδιωτική επιχείρηση κι ή ταξική διαίρεση χαρακτηρίζουν την κοινωνική δομή, μετά από την καμπή αυτή, προηγουμένως ό άποφασιστικός παράγοντας ήταν το σεξουαλικό συνταίριασμα. (12) Άλλά φυσικά ακόμα και τότε παραμένει το γεγονός ότι οι πρωτόγονες παραγωγικές σχέσεις αποτελούσαν τη βάση πάνω στην όποία μπόρεσε να οικοδομηθεί βασικά ή σεξουαλικά προσανατολισμένη κοινωνία. Τα συμφέροντα των ατόμων είχαν πρωταρχικά σεξουαλικό χάραχτήρα κι ικανοποιούντο, ενώ οι υλικές απαιτήσεις ήταν μετριασθείς. Τα ιδιοκτητικά συμφέροντα κι ή φυλαργυρία αύξήθηκαν σε αναλογία με τον βαθμό που έπρεπε να καταπιεστούν τά σεξουαλικά ένσταχτα. Σε μια ώρισμένη φάση της ανθρώπινης ιστορίας, οι υλικές συνθήκες της ζωής (άρχικά ή συνένωση των πρώτων όρδων, άργότερα ή επικρατούσα δύναμη της γαμήλιας προίκας) γέννησαν τη σεξουαλική απαγόρευση και την συνακόλουθη σεξουαλική άπώθηση. Τα ψυχικά συμφέροντα αφέθηκαν τότε ελεύθερα για μια ώρισμένη μορφή οικονομικής εξέλιξης, δηλαδή την ιδιωτική οικονομία. Τα συμφέροντα ήταν εκείνα της φυλαργυρίας και της έπαθμίας για συσσώρευση, τά όποια αναπτύχθηκαν σε βάρος των γεννητίσιων συμπερόντων. (13)

Βρισκόμαστε τώρα αντιμετώπι μ' ένα πρόβλημα που είναι ζωτικό για την ιστορία της σεξουαλικής οικονομίας, δηλαδή αν ή σεξουαλική απαγόρευση είναι θέμα της ανάπτυξης της ανθρώπινης κοινωνίας γενικότερα ή αν αποτελεί θέμα ενός συγκεκριμένου οικονομικού και κοινωνικού σταδίου της ανάπτυξης αυτής. Η προηγούμενη εξέγηση δόθηκε απ' τον Φρόντ και τους περισσότερους όπαδούς του, ακόμα κι από μερικούς Μαρξιστές (π.χ. ό Σαλκίντ). Με βάση την μελέτη αυτή άρνούμεθα ότι ή σεξουαλική άπώθηση, μπορεί να θεωρηθεί θεμελιακή για την ανάπτυξη της ανθρώπινης κοινωνίας γενικότερα γιατί, ανάμεσα σ' άλλους λόγους, θεωρούμε μια τέτοια εξέγηση σαν μηχανιστική κι αναδιαλεχτική έρμηγεία, που μπορεί ν' αναρραθεί πραχτικά στο παρόν και ιστορικά μέσω μιας ανάλυσης της ανθρώ-

πινης ιστορίας. Έπιπλέον, ή μελέτη τής σχέσης ανάμεσα στην οικονομική τάξη και τή σεξουαλική τάξη έχει δείχει διαφορετικά.

Γιατί προηγουμένως ή ψυχαναλυτική έρευνα θεώρησε τις πολιτιστικές διαδικασίες πρωταρχικά, σαν λειτουργία ένσταχτώδικων συγκρούσεων μάλλον, παρά σαν λειτουργία κοινωνικών διαδικασιών και συσκότισε ένα πρόβλημα, στο πεδίο έρευνάς της, τó όποιο συνεχίζει νά έχει άνυπολόγιστη σημασία. "Αν θεωρήσουμε τήν σύγκρουση ένστίχτων, σαν άποτέλεσμα μιας πάλης ανάμεσα στις πρωτόγονες άνάγκες (πείνα, σέξ, έπιδράσεις, τεχνολογία), τότε όχι μόνο θα μπορούσαμε νά αποδώσουμε δικαιοσύνη, στον κυρίαρχο ρόλο πού παίζουν οι κοινωνικές περιστάσεις αλλά και νά καταλάβουμε ταυτόχρονα τó πρόβλημα τής σχέσης ανάμεσα στην κοινωνικο-οικονομική βάση και τó ιδεολογικό οικοδόμημα τής κοινωνίας κι έτσι νά καταφέρουμε νά προχωρήσουμε στην κατανόηση τής ιδεολογικής διαδικασίας μιας κοινωνίας, τόσο με τή συντηρητική έσο και με τήν επαναστατική της μορφή. Η τελευταία αυτή παράγραφος άφιερώνεται πρωταρχικά στο πρόβλημα αυτό.

Άρχικά όμως, είναι άπαραίτητο νά στρέψουμε τήν προσοχή μας στο ρόλο πού παίζουν οι ύποκειμενικοί παράγοντες στην ιστορία τής ίκανοποίησης των άναγκών.

2) Η ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Άρχικά νωρίς, ό "Ένγκελς έκανε νύξη για τήν επίδραση τής σεξουαλικότητας στην διαμόρφωση και στην ανάπτυξη τής ανθρώπινης κοινωνίας. "Ο λόγος πού δέν επικράτησαν τελικά οι ιδέες του, πάνω σ' αυτό τó θέμα, πρέπει νά αναζητηθεί στο γεγονός ότι ή αντίληψη του για τή σεξουαλικότητα, δέν έλαβε υπόψη τή λειτουργία τής σεξουαλικής ήδονής και περιορίστηκε άποκλειστικά στην άναπαραγωγική λειτουργία τής σεξουαλικότητας. Έπιπλέον, θα πρέπει νά ήταν άγνωστες σ' αυτόν, ή διαδικασία τής σεξουαλικής άπώθησης και τó οικονομικό της υπόβαθρο, λόγω του χαμηλού επίπεδου τής ψυχολογικής γνώσης στην έποχή του. "Ο "Ένγκελς, έχοντας σκοπό νά ένσωματώσει τή σεξουαλικότητα, σαν ένα παράγοντα πού έπηρεά-

ζει τή διαμόρφωση τής ιστορίας, στην ύλιστική αντίληψη τής ιστορίας, έγραψε στον πρόλογο του έργου του "Η Κ α τ α γ ω γ ή τής Ο ί κ ο γ έ ν ε ι α ς, τής "Α τ ο μ ι κ ή ς "Ι δ ι ο χ τ η σ ί α ς και του Κ ρ ά τ ο υ ς:

Σύμφωνα με τήν ύλιστική αντίληψη, ό άποφασιστικός παράγοντας στην ιστορία, είναι, σέ τελευταία άνάλυση, ή παραγωγή κι ή άναπαραγωγή των ειδών πρώτης άνάγκης. Αυτό, ξανά, έχει ένα διττό χαρακτήρα. "Απ' τή μιá μεριά, τήν παραγωγή των μέσων συντήρησης, ειδών διατροφής και ένδυσης, κατοικίας και τά εργαλεία πού είναι άπαραίτητα για τήν παραγωγή εκείνη" άπ' τήν άλλη μεριά, τήν παραγωγή των ίδιων των ανθρώπινων όντων, τήν διαιώνιση του είδους. "Η κοινωνική όργάνωση κάτω άπ' τήν όποία ζουν οι άνθρωποι μιας ώρισμένης έποχής και μιας ώρισμένης χώρας, καθορίζεται κι άπ' τά δυό είδη παραγωγής: άπ' τó στάδιο ανάπτυξης τής εργασίας άπ' τή μιá μεριά, και τής οικογένειας άπ' τήν άλλη. (σ. 5)

Αυτή ή άποψη μπορεί τώρα νά τροποποιηθεί. Τό ανθρώπινο γένος ύφίσταται έχοντας δυό βασικές ψυχολογικές άνάγκες, τήν άνάγκη συντήρησης και τή σεξουαλική άνάγκη, οι όποιες, για λόγους ίκανοποίησης, ύπάρχουν σέ μιá κατάσταση κοινής άλληλεπίδρασης. "Ο τρόπος άκριβώς με τον όποιο ή κοινωνία προκαλεί τήν ίκανοποίηση των άναγκών αυτών, έχει ύποστει έξαντλητική έπεξεργασία άπ' τήν Μαρξιστική κοινωνιολογία. "Αφού ή άνάγκη για συντήρηση δέν ύπόκειται στην έξιδανίκευση πού μπορεί νά ύποστει ή σεξουαλική όρμή, αλλά πρέπει άπλώς νά ίκανοποιηθεί με καλλίτερο ή χειρότερο άποτέλεσμα, δέν έχει τον περίτεχνο, ξεκάθαρο ρόλο πού πετυχαίνει ή σεξουαλική όρμη στην διαμόρφωση του ψυχικού μηχανισμού. Σέ μιá συζήτηση, άναφορικά με τις άνάγκες των όποιων ή ίκανοποίηση είναι χρήσιμη για τήν παραγωγή, ό Μάρξ στο Κ ε φ á λ α ι ο κάνει διαχωρισμό ανάμεσα σέ δύο είδη άναγκών, σ' εκείνες πού προέρχονται άπ' τó «στομάχι», κι εκείνες πού προέρχονται άπ' τή «φαντασία». Τώρα, όπως έχει δείξει ή ψυχανάλυση, οι άνάγκες τής «φαντασίας», όπως τις έχει περιγράψει ό Μάρξ, έχουν άποκαλυφτή

δα είναι μεταθέσεις κι αναπτυξιακό γέννημα τών μεταβλητών σεξουαλικών παρορμήσεων.

Οι υποκειμενικοί αυτοί παράγοντες δὲν εμφανίζονται ποτὲ στὴν ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνίας σὰν ἀνάγκη γιὰ ἀναπαραγωγή ἀλλὰ μᾶλλον σὰν ἀνάγκη γιὰ ἐχτόνωση τῆς σεξουαλικῆς ἔντασης, ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ ἐσωτερικὴ ἔκκριση κι ἐξωτερικὴ ἔλξη, δηλ. σὰν μιὰ ἐπιθυμία γιὰ σεξουαλικὴ ἱκανοποίηση. Ἡ διαίωξη τοῦ εἶδους, τὴν ὁποία ὁ Ἐγγεὺς ἀντιπαρθέτει στὴν παραγωγή τῆς τροφῆς στὸ βιβλίον Ἡ Καταγωγή τῆς Οἰκογένειας, τῆς Ἀτομικῆς Ἰδιοκτησίας καὶ τοῦ Κράτους εἶναι ἓνα ἀντικειμενικὸ ἀποτέλεσμα τῆς σεξουαλικῆς ὀρμῆς ἀλλὰ ὄχι καὶ ὑποκειμενικὸ, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι ἡ τροφή παράγεται ἀντικειμενικά μὲ σκοπὸ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς ἀνάγκης γιὰ συντήρησιν. Κατὰ συνέπεια, δὲν ὑφίσταται παραλληλισμὸς μὲ τὴν παραγωγή τῆς τροφῆς. Ἡ σεξουαλικότητα δὲν ἐπενεργεῖ σὰν ἀναπαραγωγικὴ λειτουργία πρωτοῦ νὰ φτάσουμε σ' ἓνα συγκριτικὰ πολὺ παρωχημένον στάδιον δηλαδὴ μετὰ τὴν ἐφηβείαν, ἐνῶ ἡ πραγματικὰ ἀνάλογη περίπτωσις μὲ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς ἀνάγκης γιὰ συντήρησιν, δηλαδὴ ἡ λειτουργία τῆς σεξουαλικῆς ἱκανοποίησης, ἐμφανίζεται ἀμέσως μετὰ τὴν γέννα, συνάμα μὲ τὸ ἔνστικτον τῆς αὐτοσυντήρησης. Μόνον ἀπ' αὐτὴ τὴν ὑποκειμενικὴν ἔννοια σὰν ἀνάγκη νὰ ἐχτονωθεῖ μιὰ ὠριαμένη ἔνταση μὲσω τῆς σεξουαλικῆς ἡδονῆς, συμπεριλαμβανομένων τῶν ἐξιδανικευμένων μορφῶν τῆς (ἐφευρετικὸ πνεῦμα, τεχνικὸ ἐνδιαφέρον, ἐπιστημονικὴ ἔρευνα), μπορούμε νὰ θεωρήσουμε τὴν σεξουαλικότητα, σὰν κινητήριον παράγοντα τῆς Ἱστορίας, ἀνάλογο μὲ τὴν πείναν.

Ὅπως ἀκριβῶς τὸ ἔνστικτον τῆς συντήρησης μπορεῖ νὰ παρασταθεῖ ὑποκειμενικά σὰν πείνα, κι ἀντικειμενικά σὰν «τάσις», σκοπὸς τῆς ὁποίας εἶναι ἡ συντήρησις τοῦ ἀτόμου, ἡ σεξουαλικὴ ὀρμὴ μπορεῖ ὑποκειμενικά νὰ θεωρηθεῖ σὰν ἀνάγκη γιὰ σεξουαλικὴ ἱκανοποίησιν κι ἀντικειμενικά σὰν «τάσις», σκοπὸς τῆς ὁποίας εἶναι ἡ διατήρησις τοῦ εἶδους. Οἱ «ἀντικειμενικὲς τάσεις» αὐτές, δὲν ἀποτελοῦν τὴν συγκεκριμένην πραγματικότητα, εἶναι ἀπλᾶ συγκεντρωτικὰ ἀποτελέσματα. Στὴν πραγματικότητα εἶναι τόσο ἀσήμαντον, νὰ μιλάμε γιὰ μιὰ τάσιν ποὺ ἔχει σὰ σκοπὸ τὴν διατήρησιν τοῦ εἶδους, ὅσο τὸ νὰ μιλάμε γιὰ μιὰ τάσιν ποὺ ἔχει σὰ σκοπὸ νὰ διατηρήσῃ τὸ ἄτομον. Κι οἱ δύο μορφές συντήρησης, ἀντιπροσωπεύουν στοιχεῖα γιὰ τὴν ἐξήγησιν τῶν ὁποίων

χρησιμοποιεῖται ἡ φράσις «ἀντικειμενικὲς τάσεις». Στὴν πραγματικότητα, ἡ ὑπαρξὴ τοῦ διασφαλίζεται ἀπὸ λειτουργίες τοῦ φυσιολογικοῦ μηχανισμοῦ, ἡ ἔντασις, στὸ σταμάχι, ποὺ ἀναγγέλεται στὸ ψυχικὸ ἐπίπεδον σὰν πείνα, παρωτρύνει κάποιον (ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ τὴν βιολογικὴ «ὀρμὴ») νὰ πάρῃ τροφήν κι ἔτσι διατηρεῖ τὸ ἄτομον. Ἡ ἔντασις στὰ σεξουαλικὰ ὄργανα, ἰδιαιτέρως στὰ γεννητικὰ, ποὺ ἀναγγέλεται στὸ ψυχικὸ ἐπίπεδον σὰν μιὰ ἐπιθυμία γιὰ σεξουαλικὴ δραστηριότητα (ἐπιθυμία γιὰ ἱκανοποίησιν, ἐπιθυμία γιὰ ἡδονήν), παρωτρύνει κάποιον σὲ σεξουαλικὴ δραστηριότητα, σὲ σεξουαλικὴ ἐπαφὴν κι ἐπαμένωσιν διατηρεῖ τὸ εἶδος. Στὴν διαδικασίαν αὐτὴν ἡ παρουσία τῆς «ἀντικειμενικῆς τάσεως» χάνει τὸ νόημά της.

Ὅστε στὴν περίπτωσιν τῆς πείνας, ὅτε στὴν περίπτωσιν τῆς σεξουαλικῆς ἱκανοποίησης, τὸ ἄτομον σκέφτεται πραγματικὰ τὴν διατήρησιν τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ ἢ τοῦ εἶδους.

Θὰ πρέπει ἐπαμένως νὰ ρωτήσουμε:

1. Ποιά εἶναι ἡ φυσικὴ πηγὴ ἱκανοποίησης τῆς πείνας καὶ τῆς σεξουαλικότητας; (Φυσιολογία τοῦ μεταβολισμοῦ, σεξουαλικὴ ψυχολογία.)

2. Πῶς δομεῖται ἡ κοινωνία; Ἐγγυᾶται τὴν ἱκανοποίησιν τῶν βασικῶν αὐτῶν ἀναγκῶν ἢ ὄχι; Ἐνθαρρύνει ἢ παρεμποδίζει τὴν ἱκανοποίησιν; (Κοινωνιολογικὴ ἀντιμετώπισιν τῶν ἀναγκῶν.)

3. Ἄν ἡ κοινωνία ἐπεμβαίνει στὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν, ἀντὶ νὰ τίς ἐνθαρρύνει, ποιοὶ εἶναι τότε οἱ λόγοι; Ποιά κοινωνικὴ τάξις ἢ ὁμάδα εἶναι ὑπεύθυνη γι' αὐτό; (Πολιτικὴ Οἰκονομία καὶ Κοινωνιολογία.)

Κατὰ συνέπεια, ὅπως ἀκριβῶς μπορούμε νὰ μιλάμε γιὰ μιὰ οἰκονομία ρυθμισῆς τῆς διατροφῆς, γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον ἡ κοινωνία κάνει δυνατὴ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν διατροφῆς γιὰ ὅλα τὰ μέλη της θὰ πρέπει νὰ μιλάμε καὶ γιὰ μιὰ οἰκονομίαν τῆς σεξουαλικότητας δηλαδὴ, τὴν μορφήν μὲ τὴν ὁποία ἡ κοινωνία ρυθμίζει, ἐνθαρρύνει ἢ παρεμποδίζει τὴν ἱκανοποίησιν τῆς σεξουαλικῆς ὀρμῆς, ὅπως ἀκριβῶς ὑπάρχει ἓνας κανονικὸς ἢ ἓνας ἀνώμαλος μεταβολισμὸς (ἡ ρύθμισιν τοῦ ἐνστίχτου τῆς θρέψεως), ὑπάρχει μιὰ κανονικὴ ἢ ἀνώμαλη σεξουαλικὴ ρύθμισιν στὰ ἄτομα. Τὸ ἂν ἐπικρατεῖ ἡ κανονικὴ ἢ ἡ ἀνώμαλη ρύθμισιν, εἶναι θέμα τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον συμπεριφέρεται ἡ κοινωνία κι οἱ θεσμοὶ τῆς ἀναφορικὰ μὲ τὴν ἀνάγκη γιὰ ἱκανο-

ποίηση. Είναι αληθινό για την καπιταλιστική κοινωνία, ότι η πλειονότητα των μελών της έχει μια ανώμαλη και ανταρτονομική ρύθμιση της θρέψης που επιβάλλεται σ' αυτήν. Είναι εξ ίσου αληθινό ότι υποχρεώνονται να ζούν με μια ανταρτονομική σεξουαλική ρύθμιση. "Έτσι παραμένει το καθήκον να έρευνηθεί το γιατί και με ποιούς απ' τους θεσμούς της ή κοινωνία δημιουργεί σε διαφορετικές εποχές διαφορετικές λύσεις για τις ανάγκες της πείνας και της σεξουαλικότητας. "Ο Μάρξ μας έχει δώσει μια εξαντλητική κοινωνιολογική εξήγηση της διαταραγμένης διατροφικής ρύθμισης της πλειονότητας των μελών της κοινωνίας μας: την ταξική διαίρεση και αντιμετάλλευση. Παρόμοια, ώριμες παραγωγικές σχέσεις και αντίστοιχα συμφέροντα της άρχουσας τάξης, αποτελούν την αιτία της ανώμαλης σεξουαλικής ρύθμισης και διαταραγμένης σεξουαλικής οικονομίας της πλειονότητας των μελών της ταξικής κοινωνίας μ' όλες της τις συνέπειες.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, θα πρέπει να κάνουμε ένα διαχωρισμό ανάμεσα στην σεξουαλική οικονομία του ατόμου και τη σεξουαλική οικονομία που έχει διαμορφωθεί απ' την κοινωνία. "Η προηγούμενη, πέρα από τις σωματικές διαφορές που υπάρχουν στα διάφορα άτομα, υπαγορεύεται πρωταρχικά απ' τη σεξουαλική οικονομία της κοινωνίας. Το αν θεωρούμε την σεξουαλική ρύθμιση σαν κανονική ή ανώμαλη βασίζεται σε μια κλινική διάγνωση που κάνουμε σύμφωνα με την έχταση της εξουδετέρωσης της έντασης, ή οποία χαρακτηρίζει τον ψυχικό μηχανισμό ενός μέσου ατόμου. "Επιπλέον, η κρίση μας βασίζεται σε απόπειρες που έχει επιχειρήσει ο ψυχικός μηχανισμός, για να επιφέρει την έχτωση της έντασης. Σε άλλα κείμενα έχω επιχειρήσει να περιγράψω τα χαρακτηριστικά αυτά: τη γεννητήσια ικανοποίηση, με την έννοια της ικανότητας επίτευξης του όργασμου και μια έντελως ανεμπόδιση έχτέλεση της εργασίας (εξιδανίκευση), σαν τα κύρια χαρακτηριστικά μιας ήμιαλης σεξουαλικής ρύθμισης, την υποκατάστατη σεξουαλική ικανοποίηση, τα νευρωτικά συμπτώματα, την άθελγη έχτέλεση της εργασίας (εχτέλεση που ακολουθεί τη διαδικασία σχηματισμού της αντίδρασης) σαν τα πιο χαρακτηριστικά της ανώμαλης σεξουαλικής ρύθμισης.

"Η μορφή με την οποία η κοινωνία οργανώνει την κοινωνική ζωή, καθορίζει την ποσότητα και την ποιότητα της χαλάρωσης της έντασης στον ψυχικό μηχανισμό. "Αν υπάρχουν στην κοινωνία πολύ

λίγες δυνατότητες για σεξουαλική ικανοποίηση και εξιδανίκευση, αν ο ψυχικός μηχανισμός είναι τόσο παραμορφωμένος απ' την επίδραση μιας λαθμενής εκπαίδευσης, ώστε να μην μπορεί να χρησιμοποιήσει τις δυνατότητες που υπάρχουν, αν το μέτρο της δυσάρεστης ενόχλησης, που όφειλεται στην έλλειψη και την στέρση, γίνεται τόσο μεγάλο, τότε ο ψυχικός μηχανισμός αρχίζει να κινείται με υποκατάστατους μηχανισμούς που έχουν σαν σκοπό την χαλάρωση της έντασης με οποιαδήποτε θυσία. Το αποτέλεσμα τότε είναι νευρώσεις, διαστροφές, παθολογικές μεταβολές στο χαρακτήρα, τα αντικοινωνικά φαινόμενα στη σεξουαλική ζωή και χωρίς να έχουν μικρότερη σημασία, οι διαταραχές στην ικανότητα για εργασία.

Σ' αντίθεση με πολλές κοινωνιολογικά «οικονομικές» αντιλήψεις των κοινωνικών διαδικασιών, που ταυτίζουν αποκλειστικά με την τεχνολογία και τους φυσικούς πόρους την κατηγορία «κοινωνική βάση» δηλαδή με τις υλικές αποκλειστικά συνθήκες ζωής και αποδίδουν τις ανάγκες στο «επιχοδόμημα της κοινωνίας», δεν μπορεί να τονιστεί υπερβολικά ότι ο οικονομισμός δεν έχει τίποτα το κοινό με το Μαρξισμό. "Αναφερόμενος ειδικά σε μια μελέτη μου για την ιδεολογία του φασισμού, θα πρέπει να υπενθυμίσω το γεγονός ότι ο Μάρξ απόδωσε τις βασικές ανάγκες στη «βάση» της κοινωνίας. Είναι φυσικά αληθινό, ότι οι ανάγκες μεταβάλλονται σταθερά απ' την παραγωγική διαδικασία και ότι δημιουργούνται νέες ανάγκες, αλλά αυτό δεν επηρεάζει το κύριο γεγονός ότι οι βασικές ανάγκες, όπως ακριβώς και οι επίχτητες αποτελούν δευτερογενή στοιχεία της βάσης, ότι είναι υποκειμενικοί παράγοντες στη διαμόρφωση της "Ιστορίας. "Ο Μάρξ γράφει στην Γ ε ρ μ α ν ι κ ή "Ι δ ε ο λ ο γ ί α :

"Τα δοσμένα στοιχεία απ' τα οποία ξεκινάμε δεν είναι αθάνατα και δεν αποτελούν δόγματα, είναι τα μόνα αθηντικά στοιχεία απ' τα οποία μπορεί κανείς να σχηματίσει αφηρημένα σχήματα στην φαντασία του. Συμπεριλαμβάνουν άτομα, τις ενέργειές τους και τις υλικές συνθήκες της ζωής τους, όχι μόνο τις προηγούμενες εκείνες συνθήκες στις οποίες βρέθηκαν, αλλά και εκείνες που δημιουργήθηκαν απ' τις ενέργειές τους».

"Επομένως, η σεξουαλική όρμη μπορεί να θεωρηθεί σαν ένα στοιχείο της «βάσης», ακόμα και αν υφίσταται μεταβολή στην κοι-

νωνική διαδικασία, γιατί αποτελεί ένα πολύ βασικό μέρος του «πραγματικού ατόμου» και καθορίζει τις ενέργειές του από μια πολύ ούσα-στακή άποψη. Έτσι, ή ψυχολογία κι ή φυσιολογία της ένστικτώδους συμπεριφοράς, θά πάρουν σάν κατάλληλο αντικείμενό τους για μελέτη, ώρισμένα στοιχεία της βάσης στην κοινή τους σχέση με άλλα στοιχεία της βάσης και με την κοινωνική ιδεολογία του κοινω-νι-κο-πο-ι-η-μέ-ν-ο-υ-α-τό-μ-ο-υ. Τό νά εξαίρουμε την σεξουαλική όρμη (σάν ύποκείμενο, κι αντικείμενο της Ιστορίας) : άπ' την κοινωνιολογική έρευνα, θά Ισοδυναμούσε με τό νά εξαίρουμε τις ανάγκες για διατροφή, ρούχα και κατοικία, σάν κατάλληλα θέματα για την κοινωνιολογική έρευνα. Κι αν κανείς σκεφτεί παραπέρα, ότι ό παραγωγικός παράγοντας, «έργατική δύναμη» αποτελεί βασικά μια έξιδανκευμένη σεξουαλική ενέργεια, τότε δέν χρειάζεται πιά νά παρουσιάσουμε περισσότερες αποδείξεις αναφορικά με τό ρόλο πού παίζουν τά οικονομικοσεξουαλικά στοιχεία.

Τά καθήκοντα πού παραμένουν συνοφίζονται στό νά δημιουργηθεί μια χαρακτηρισολογία και μια θεωρία για την οικονομία της εργασίας μέσα στα πλαίσια της σεξουαλικής οικονομίας και νά καθοριστούν ξεκάθαρο παιδαγωγικοί στόχοι. Τά καθήκοντα αυτά μπορούν νά ολοκληρωθούν μόνο από μια κοινωνία πού έχει καθιερώσει μια σχεδιασμένη οικονομία, με σκοπό την όμαλή Ικανοποίηση των αναγκών όλων των μελών της κοινωνίας. Στην καπιταλιστική κοινωνία, παίρνοντας ύπόψη τό βαθμό, στον οποίο ή έπιστήμη είναι σεξο-ήθολογικά προκατηλειμένη κι έπιρρεάζεται άπ' τά συμφέροντα της ιδιωτικής επείρησης, δέν είναι δυνατό νά περιμένουμε ούτε καν μια θεωρητική έπίλυση των προβλημάτων αυτών.

Άφού ή σεξουαλική μιζέρια, αποτελεί ένα φαινόμενο πού προκύπτει άπ' την τυπική ρύθμιση της σεξουαλικής ζωής, σάν άπαύγασμα των συμπερόντων της ιδιωτικής οικονομίας, ανακαλύπτεται πάντοτε εκεί όπου ή σεξουαλική ζωή καθορίζεται από αναλήψεις περι μόνιμης μονογαμικής συζυγικής σχέσης δηλαδή ανακαλύπτεται πάντοτε σε μια ταξική κοινωνία. Η σχέση ανάμεσα στην σεξουαλική καταπίεση και την καταπίεση της άμεσης ύλικής ζωής (τροφή, κατοικία, πολιτιστικές ανάγκες) του πληθυσμού, καθορίζεται από τά παρακάτω: Ένώ ή ύλική στέρηση άγκαλιάζει μόνο την έξουσαζόμενη τάξη, ή σεξουαλική στέρηση είναι ένα φαινόμενο πού άγκαλιάζει όλα τά

στρώματα της ταξικής κοινωνίας, αλλά και πού είναι επίσης ριζωμένο στους ύλικούς νόμους της κοινωνίας αυτής. Σύμφωνα με τους νόμους αυτούς άκόμα κι ή σεξουαλική στέρηση έμφανίζεται με μια διαφορετική μορφή ανάμεσα στους έξουσαζόμενους άπ' ότι ανάμεσα στα Ιδιοχτητικά στρώματα της κοινωνίας. Οι ύλικές στερήσεις της άπαιτούμενης διατροφής και κατοικίας, όχι μόνο αυξάνουν τη μιζέρια ανάμεσα στους προλετάριους, αλλά έπιπλέον, όντας στην κορυφή των σκληρών περιορισμών της σεξουαλικής νομοθεσίας, άφαιρούν τη δυνατότητα εκείνων των μέτρων άνακούφισης στα όποια μπορούν νά προσφύγουν όποτε θέλουν οι Ιδιοχτητικές τάξεις. Άν τώρα ρωτήσουμε (σε άναλογία με τό πρόβλημα της Ικανοποίησης της πείνας) γιατί ή καπιταλιστική κοινωνία δέν μπορεί νά βρει άλλο τρόπο πού νά σχετίζεται με την Ικανοποίηση των σεξουαλικών αναγκών, έχτος από τό νά άρνηθεί τις ανάγκες, αυτές, όπως, λόγω χάρη, όταν οι ανάγκες πιέζονται άπ' τους περιορισμούς του μονογαμικού θεσμού ή άκόμα καταστέλλονται ολοκληρωτικά μέχρι νά φτάσουμε σε μια όρισμένη ήλικία όπως συμβαίνει στην παιδική ήλικία και την εφηβεία — θ' ανακαλύψουμε τότε ότι λειτουργούν όρισμένα οικονομικά συμφέροντα της κοινωνίας αυτής. Βλέπουμε ότι μόνο ή Ιδιωτικοεπιχειρηματική μορφή κοινωνίας είναι εκείνη πού έχει κάποιο συμφέρον άπ' τη σεξουαλική άπώθηση, κι ή όποία την χρειάζεται για νά διατηρήσει δύο άπ' τους βασικούς της θεσμούς, τη μόνιμη μονογαμική σχέση και την πατριαρχική οικογένεια. Τό γεγονός ότι δημιουργείται έτσι ένας άσυνήθιστος άριθμός από σεξουαλικά προβλήματα, νευρώσεις, διαστροφές, σεξουαλικά έγκλήματα και περιορισμούς της Ικανότητας του ατόμου για εργασία, αποτελεί ένα δευτερογενές αποτέλεσμα, στο όποιο δέν αποσκοπούσε άμεσα τό σύστημα αλλά είναι άδιαχώριστο άπ' αυτό. Οι πνευματικές διαταραχές, πού παρατηρούνται μ' αυτό τον τρόπο, αποτελούν την έκφραση της διαταραγμένης σεξουαλικής οικονομίας. Είναι κατάφωρο, ότι όσο παρέμενε άφανής ή δυναμική της πνευματικής άσθένειας και της διαμόρφωσης του χαρακτήρα, κι ή σχέση της με την σεξουαλικότητα, δέν μπορούσε νά επειρησθεί μια πραγματική έρευνα για την Ιστορία της σεξουαλικής οικονομίας. Ήταν άπαραίτητη ή παρουσία των κλινικών ανακαλύψεων του Φρόυντ. Οι ίδιες οι ανακαλύψεις αυτές αναπτύχθηκαν στο έδαφος της καταλιστικής σεξουαλικής τάξης, ή όποία πρώτα δημιούργησε την νευρωση κι έπειτα

τις μεθόδους έρευνας και θεραπείας που ήταν σχετικές μ' αυτή.

Όμως, η σεξουαλική αυτή τάξη δεν υπήρχε πάντοτε. Αναπτύχθηκε μέσα από άλλες μορφές που ανήκουν σε προηγούμενα στάδια κοινωνικής ανάπτυξης. Έστω κι αν η σημερινή σεξουαλική τάξη έχει ξεασκήσει μια σημαντική επίδραση στην ανάπτυξη της κοινωνίας, ιδιαίτερα στην πνευματική της παραγωγή, συνεχίζει κι η ίδια να αποτελεί ένα προϊόν μιας ορισμένης κοινωνικής τάξης παραγωγής και διανομής των μέσων επιβίωσης.

Στην ανθρώπινη ιστορία, η σεξουαλική τάξη, που βρίσκεται σε μια ορισμένη σχέση με τα παραγωγικά οικονομικά συμφέροντα της κοινωνίας, μεταμορφώθηκε απ' τη φυσική της κατάσταση αποδοχής κι υποστήριξης της ανθρώπινης σεξουαλικής οικονομίας σε μια αρνούμενη τη σεξουαλικότητα και καταπιεστική τάξη, η οποία παραινεί σ' ένα τρόπο ζωής, που είναι έχθρικός απέναντι στην σεξουαλική οικονομία. Το ιστορικό αυτό γεγονός αποκάλυψε την πλήρη εξάρτηση της μετάδοσης που συντελείται απ' την μητριαρχική στην πατριαρχική κοινωνία κι απ' την πρωτόγονη κομμουνιστική στην κοινωνία της ιδιωτικής επιχείρησης. Η σεξουαλική απώθηση είναι άγνωστη στην φυσική κοινωνία, ακριβώς όπως απουσιάζει από κάθε φυσική οργάνωση ζωντανών όντων. Η ιδιωτική επιχείρηση κι η πατριαρχία δημιουργήσαν όλα τα οικονομικά συμφέροντα που διαμόρφωσαν την κοινωνική βάση για την ήθική, η οποία αρνιέται την σεξουαλικότητα και την αντίστοιχη διαταραγμένη ανθρώπινη σεξουαλική οικονομία. Η άρνητική σεξουαλική ήθική άντλει το δικαιολογητικό λόγο ύπαρξης της καθώς επίσης και τις αντιφάσεις της από τις συνεχώς αναπτυσσόμενες φάσεις της ιδιωτικής κι εμπορευματικής οικονομίας. Η ήθική που αρνιέται τη σεξουαλικότητα παγιώνεται στον καπιταλισμό σαν ένας φανερά αντιδραστικός παράγοντας, γίνεται ένας από τους βασικούς υποστηρικτές της εκκλησίας, και από μια άποψη, οδηγεί την καταπιεσμένη τάξη ακόμα και σεξουαλικά σε μια εξάρτηση απ' το κεφάλαιο και τους θεσμούς του. Επίσης, διαμέσου της επίδρασης της στην εκπαίδευση, μέσα κι έξω απ' την οικογένεια, απ' την παιδική ηλικία και μετά, δημιουργεί μια ψυχική δομή στο μαζικό άτομο, που είναι έντελως υποταγμένο στα συμφέροντα της άρχουσας τάξης. Κατά συνέπεια το πρωταρχικό μας ενδιαφέρον δεν είναι ακαδημαϊκό ή θεωρητικό, αλλά μάλλον πρακτικό: ο σκοπός της προλεταριακής επανά-

στασης, ενάντια στον οποιο ενεργεί σαν άσχετικός παράγοντας η άρνητική σεξουαλική ήθική. Η άστική οικογένεια γίνεται το πιο σημαντικό ιδεολογικό εργαστήριο του καπιταλισμού διαμέσου της σεξουαλικής απώθησης που άσκει, ανάμεσα σ' άλλους λόγους, για ν' αναπαράχτει ιδεολογικά. Γι' αυτό το λόγο την υπερασπίζονται, σαν βάση του κράτους, όλοι οι άστοι πολιτικοί κι οι έρευνητές της σεξουαλικότητας και του πολιτισμού, κάνοντας έτσι πιο δύσκολη την κατανόηση του αντιδραστικού της ρόλου.

Οι αντιδραστικοί έπιστήμονες έχουν μέχρι σήμερα ξεκαθαρισμένη αντίληψη του ρόλου αυτού, που θα καταργηθεί όταν γίνει η κοινωνική επανάσταση, απ' ότι οι επαναστάτες. Είναι θέμα της συντηρητικής λειτουργίας των οικογενειακών δεσμών. Νά ένα παράδειγμα που ταιριάζει σε πολλές περιπτώσεις:

Δεν είναι λάθος να συμπεριλαμβάναμε ανάμεσα στους λόγους που οδήγησαν την Μπολσεβίκικη «μεταρρύθμιση» της σεξουαλικής νομοθεσίας στην ιδιαίτερη κατεύθυνσή της την επιθυμία εκμηδεκισμού της δύναμης της πατρικής εξουσίας ή όποια ήταν τόσο μυστή σ' αυτούς. Η αρχή της εξουσίας αναενώνεται με κάθε γέννηση στην οικογένεια, αφού υπακούουν στην αμετάβλητη πορεία της φύσης, νέα ανθρώπινα όντα μπορούν να δημιουργηθούν στο μέτρο μόνο που έντελως ανώριμα φυσικά και πνευματικά άδοθήτητα όντα, παραδίδονται στους γονείς τους, τα έντελως ώριμα εκείνα όντα που εμφανίζονται κατά αναπόφευκτη αναγκαιότητα σαν «εξουσία» απέναντι στα παιδιά. Αυτό, έχει την τελεολογική συνέπεια ότι το ανώριμο παιδί, αρχίζει άμέσως να άφομοιώνει τα έπιτεύγματα των προηγούμενων γενεών, υποδοθηθόμενο απ' την έμπιστοσύνη που τρέφει στην εξουσία των γονέων' έπομένως αυτό γίνεται η πρώτη και κύρια βάση για κάθε πραγματική πρόοδο του πολιτισμού, που δεν αρχίζει απ' την αρχή με το καθένα και μ' όλα τα άτομα, αλλά στέκεται μάλλον σε προηγούμενα στάδια κι απ' εκεί κινείται σε ανώτερα. Ο Μπολσεβίκισμός ποθεί να χτυπήσει και να καταστρέψει αυτή την πιο στενή και ισχυρή πηγή εξουσίας, καταστρέφοντας την οικογένεια.

Τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα, ποὺ γιὰ δεκαπέντε χρόνια ἔχει συναράξει τὸν κόσμον, θὰ ολοκληρώσει τὴν καταστροφὴ τῆς πατριαρχικῆς οἰκογένειας, τὴν ὁποία καθιέρωσε ἡ οἰκονομικὴ ἀποσύνθεσις τοῦ καπιταλισμοῦ. Σήμερα ἡ παρακμὴ τῆς οἰκογένειας συνεχίζεται πρωταρχικὰ σ' ἓνα ἀσυνείδητο ἐπίπεδο καὶ ἀποτελεῖ ἓνα ἀπ' τὰ συμπτώματα τοῦ μετασχηματισμοῦ ποὺ συντελεῖται στὴν κοινωνικὴ μας ὀργάνωση. Ὁ συνείδητος καὶ ἐνεργητικὸς ἐπιρρεασμὸς τῆς ἀντικειμενικῆς αὐτῆς διαδικασίας τότε μόνον θὰ εἶναι δυνατὸς, ὅταν ἀναγνωριστεῖ ὡς ὀλότητα καὶ μεταφραστεῖ στὴν πραχτικὴ τῆς σεξουαλικῆς πολιτικῆς, ὁ κοινωνιολογικὸς ρόλος τῆς σεξουαλικῆς καταπίεσις καὶ τῆς σεξουαλικῆς ἀπώθησις, ποὺ καταδυναστεύουν ὅλα τὰ ἄτομα.

Ἄν ἡ τυπικὴ ρύθμιση τῆς σεξουαλικῆς ζωῆς μῆσω τῶν θεσμῶν τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογένειας θρῖσκειται σὲ διάλυση λόγω τῆς ἐπενέργειας ἀντικειμενικῶν ἰσχυρῶν, τότε τὰ συνθήματα «Σεξουαλικὴ ἐλευθερία», «Τὸ σὲξ εἶναι ἰδιωτικὴ ὑπόθεσις» κλπ., δὲν εἶναι ἀρκετὰ γιὰ τὴν κατανόηση ἢ τὸν συνείδητο ἐπιρρεασμὸ τῆς ἀναδιάρθρωσις τῆς σεξουαλικῆς ζωῆς ποὺ διαδραματίζεται ἀνεξάρτητα ἀπ' τὴ θέλησὴ μας καὶ καθορίζεται ἀπ' τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη. Ὅταν μιὰ κοινωνία δὲν μπορέσει νὰ καταλάβει τὴν κοινωνικὴ διαδικασίαν στὴν ὁποία ὑπόκειται καὶ εἶναι ἐπομένως ἀνίκανη νὰ τὴν κατευθύνει, τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι πάντοτε τὸ χάος. Οἱ ἐξεγέρσεις ποὺ ἔγιναν στὸν Μεσαίωνα φαίνονταν ὡς χασακὲς γιατί δὲν ὑπῆρχε καμμιά θεωρία τῆς ἐξεγέρσεως τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Γιὰ ἓνα πολίτη ποὺ δὲν ἔχει κοινωνιολογικὲς γνώσεις, ἡ κοινωνικὴ ἐπανάστασις σημαίνει χάος, γιατί αὐτὸς εἶναι ἀνίκανος νὰ συλλάβει τὸ νόημά της. Γιὰ ἓνα ἐπαναστάτη, ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἀνάμεσα στοὺς ἐκμεταλλεῦτες καὶ τοὺς ἐκμεταλλεομένους σημαίνει τὸ μεγάλο ξεκίνημα γιὰ μιὰ πραγματικὴ ρύθμιση τῆς ὕλικῆς ζωῆς τῆς κοινωνίας.

Τί θὰ ἐπακολουθήσει ὅταν ἐξαφανιστεῖ ἡ τυπικὴ ρύθμιση τῆς σεξουαλικῆς ζωῆς μῆσω τῶν θεσμῶν τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογένειας; Ἐνὰς ἀσὸς θὰ ἀπαντοῦσε μὲ φρίκη: σεξουαλικὸ χάος. Ὅμως, ἡ ἱστορία τῆς σεξουαλικῆς οἰκονομίας μᾶς διδάσκει ὅτι ἡ προηγούμενη τυπικὴ ρύθμιση, ποὺ ὀδήγησε παντοῦ στὴν ἀποτυχία καὶ ἡ ὁποία πραγματικὰ ἐπέφερε σεξουαλικὸ χάος, μπορεῖ νὰ παραχωρήσει τὴ θέσιν της σ' ἓνα ἄλλο σύστημα, ἓνα σύστημα ποὺ δὲν εἶναι ἠθικὰ - ἀρνητικὸ ἀλλὰ μᾶλλον σεξ-οικονομικὰ θετικὸ καὶ τὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ

πραγματώσει τὴν πραγματικὴ ρύθμιση τῆς σεξουαλικῆς ζωῆς. Κι αὐτό, θὰ πρέπει νὰ ποῦμε, δὲν ἀποτελεῖ ἓνα «πρόβλημα τῆς φιλοσοφίας» ἀλλὰ ἓνα πρόβλημα τῆς ἱστορικῆς διαδικασίας. Τὸ φιλοσοφικὸ πρόβλημα θρῖσκειται μόνον στὸ ἂν κάποιος ἐρμηνεύει τὴν ἱστορία σωστὰ ἢ λαθεμένα, ἂν κάποιος ἀναγνωρίζει τὴν διαδικασίαν ἢ ὀπισθοχωρεῖ μὲ φόβον καὶ κρύβεται πίσω ἀπὸ θεωρίες ἀναφορικὰ μὲ τὴν «ἠθικὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου» ἢ τὴν «ἠθικὴ τάξη».

Θὰ συνοψίσουμε ἐδῶ τίς ἀνακαλύψεις ποὺ ἀφοροῦν τοὺς νόμους τῆς σεξουαλικῆς οἰκονομίας, ὅπως ἔχουν ἀναπτυχθεῖ ἀπ' τὴν κλινικὴ καὶ κοινωνιολογικὴ μελέτη τῆς σύγκρουσις ἀνάμεσα στὴν ἐνσταχτικὴ ἀνάγκη καὶ τὴν κοινωνικὴν διαδικασίαν:

1) Ἡ ἠθικὴ ρύθμιση τῆς σεξουαλικῆς ζωῆς, ἀπ' τὴν οἰκονομία τῆς ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τὴν ἀστικήν κοινωνία, βοηθιέται σὸ ἔργο της ἀπὸ σεξουαλικὸς ἀνασχρητικὸς παράγοντες ποὺ δημιουργοῦνται σὸ ἄτομο ἀπ' τὴν παιδικὴν ἡλικίαν καὶ μετὰ. Οἱ ἀνασχρητικοὶ αὐτοὶ παράγοντες δημιουργοῦν μιὰ ἀσυμβίβαστη ἀντίφασις: ἀπ' τὴ μιὰ μερὰ ἐπιφέρουν ἓνα σεξουαλικὸ ἀποκλεισμὸ, ποὺ ὀφείλεται στὴν σεξουαλικὴ ἀπώθησις καὶ κατὰ συνέπεια μιὰ ὀξυμένη σεξουαλικὴ ἐπιθυμία. Ἀπ' τὴν ἄλλη μερὰ, ἐπιφέρουν μιὰ μετατροπὴ στὴν ψυχικὴ δομὴ τοῦ ἀτόμου μὲ μιὰ μειωμένη ἢ ἐντελῶς διαταραγμένη ἰκανότητα γιὰ ἰκανοποίησις. Ἡ ἀντίφασις αὐτὴ, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ μιὰ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὴν ἐντασις καὶ τὴν ἰκανότητα ἐπιτυχίας τῆς ἰκανοποίησις, ποὺ δὲ μπορεῖ ν' ἀποτραπῆ, παράγει μεταμορφωμένους ἀντιδράσεις τῆς σεξουαλικῆς ἐνεργείας, μὲ τὴ μορφήν νευρώσεων, διαστροφῶν καὶ ἀντικατασκευῶν μορφῶν σεξουαλικῆς συμπεριφορᾶς.

2) Ὁ ἐκμηδενισμὸς αὐτῶν τῶν ἀντιφάσεων σὲ κάθε ἄτομο εἶναι δυνατὸς μόνον διὰ μέσου τῆς ἐξαφάνσεως προηγουμένως, τῶν ἠθικῶν σεξουαλικῶν ἀνασχρητικῶν παραγόντων. Οἱ ἀνασχρητικοὶ αὐτοὶ παράγοντες ἀντικατασκευῶνται ἀπὸ σεξ-οικονομικὸς κανόνες καὶ ἀπ' τὴν αὐτοδιεύθυνση τοῦ σὲξ μὲ στόχον τὴν σεξουαλικὴν ἰκανοποίησις, ἢ ὁποία, φυσικά, θὰ κάνει περὶ τὴν ἠθικὴν ρύθμιση. Αὐτὸ πετυχαίνεται σὸ ἄτομα μὲ τὴν ψυχοθεραπευτικὴ ἐξάλειψιν τῆς σεξουαλικῆς ἀπώθησις καὶ μὲ τὴν παγίωσιν τῆς ἰκανότητος νὰ φτάνουν σὸν ὀργασμὸν. Ὅταν ἡ σεξουαλικὴ ζωὴ κάποιου κατευθύνεται ἀπ' τὴν σεξουαλικὴν οἰκονομία, ἢ ἐνεργεία ἀποσύρεται ἀπ' τίς ἀντικατασκευῶν καὶ παθολογικὰς τάσεις.

3) Ἡ σεξουαλικὴ ἱκανοποίηση δὲν βρίσκεται σὲ ἀντίφαση μὲ τὴν ἐξιδανίκευση τῶς σεξουαλικῶν ὁρμῶν (ποῦ συντελεῖται) στὴν ἐχτέλεση τῆς ἐργασίας· ἀντιθέτως, ἡ ἱκανοποίηση ἐμφανίζεται περισσότερο ὡς προϋπόθεση τῆς τελευταίας. Ἡ σχέση ἀνάμεσα στὴν σεξουαλικὴ ἱκανοποίηση καὶ τὴν ἐξιδανίκευση δὲν ἔχει μὴχανοστικὸ χαραχτήρα («ὅσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ σεξουαλικὴ ἀπώθηση τόσο μεγαλύτερη εἶναι καὶ ἡ κοινωνικὴ παραγωγή») ἔχει μᾶλλον διαλεχτικὸ χαραχτήρα. Ἡ σεξουαλικὴ ἐνέργεια μπορεῖ νὰ ἐξιδανικευτεῖ ὡς ἕνα ὠρισμένο ἐπίπεδο· ἂν συνεχιστεῖ γιὰ πολὺ ἢ ἐκτροπῆ τῆς ἐνέργειας, ἡ προαγωγή τῆς ἐξιδανίκευσης, μεταμορφώνεται στὸ ἀντίθετό της, σὲ μιὰ διαταραχὴ τῆς ἱκανότητος γιὰ ἐργασία.

4) Μεγάλαια πολιτισμοὶ ὑπάρχουν ἐκεῖ ὅπου ἀπουσιάζει ἡ ἀπώθηση τῆς σεξουαλικότητος καὶ ἰδιαίτερα τῆς γεννητήσιας σεξουαλικότητος — σ' ἐκεῖνες πραγματικὰ ποῦ κυριαρχεῖ ἡ ἀποδοχὴ καὶ ἡ ἐνθάρρυνση τῆς σεξουαλικότητος. Κατὰ συνέπεια, ἡ σεξουαλικὴ ἀπώθηση δὲν ἀποτελεῖ προϋπόθεση γιὰ τὴν πολιτιστικὴ ἀνάπτυξη καὶ τὴν κοινωνικὴ τάξη γενικώτερα.

5) Ἡ σεξ - ἠθικολογικὴ ρύθμιση τῆς σεξουαλικῆς ζωῆς συμπτεῖ μὲ τὴν ἀνοδο τῶν συμφερόντων τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας σὲς ἀπαρχές τῆς ταξικῆς κοινωνίας. Οἱ θεσμοὶ τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογένειας, βρίσκονται στὴν ὑπηρεσία τῶν συμφερόντων αὐτῶν καὶ ἡ ἀπαίτηση γιὰ προγαμιαία καὶ μεταγαμιαία ἀγνότητα ἀποτελεῖ ἀντανάκλαση τῶν θεσμῶν αὐτῶν.

6) Μιὰ κοινωνία ὁργανωμένη μὲ θετικὸς γιὰ τὴν σεξουαλικότητα κανόνες, χαραχτηρίζεται ἀπὸ μιὰ ἀπουσία, σ' ἕνα ὁποιοδήποτε κοινωνικὰ σημαντικὸ βαθμὸ, τῆς νεύρωσης, τῆς διαστροφῆς, τῆς ἀντικοινωνικῆς σεξουαλικῆς συμπεριφορᾶς καὶ διαταραχῶν στὴν ἱκανότητα γιὰ ἐργασία. (Αὐτὸ θάταν ἡ ἐθνολογικὴ ἀπόδειξη ὅτι ἡ νεύρωση ἀποτελεῖ ἔκφραση τῆς διαταραγμένης σεξουαλικῆς οἰκονομίας).

7) Μιὰ κοινωνικὰ ἀποδεχτὴ σεξουαλικὴ ἱκανοποίηση θὰ μεταβάλλει αὐτόματα σὲ ἀγαθὸ τὸ σέξ μέσα στὴν κοινωνία· ἀλλὰ, ὡς προϋπόθεση, θὰ πρέπει ν' ἀπουσιάζει ἡ ἀρνητικὴ σεξουαλικὴ ἠθικὴ, καὶ νὰ ὑφίσταται ἀπ' τὴν παιδικὴ ἡλικία μιὰ σεξουαλικὴ ἐκπαίδευση ποῦ ἐπαδοκμαίξει τὸ σέξ.

8) Ἡ ἀντισεξουαλικὴ ἠθικὴ, ποῦ ὑποθάλπεται ἀπ' τοὺς θεσμοὺς τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογένειας, πετυχαίνει τὸ ἀντίθετό (νεύρωση, δια-

στροφή, ἀντικοινωνικὴ σεξουαλικὴ συμπεριφορὰ) ἀπὸ τίς ἐπιδιώξεις της, οἱ ὁποῖες λέει ὅτι ἔχουν κοινωνικοποιητικὸ χαραχτήρα.

9) Ἡ ἐπιδοκιμασία καὶ ἡ σεξο - οἰκονομικὴ ρύθμιση τῆς σεξουαλικότητος ἀποτελοῦν χαραχτηριστικὰ τῆς πρωτόγονης κομμουνιστικῆς κοινωνίας· ἡ κοινωνία ποῦ χαραχτηρίζεται ἀπ' τὴν ἐμπορευματικὴ οἰκονομία (ἀτομικὴ ἰδιοκτησία, γάμος, οἰκογένεια) θεσπίζει τὴν σεξο - ἠθικολογικὴ ρύθμιση καὶ τὴν συνακόλουθη καταστολὴ τῆς παιδικῆς καὶ ἐφηβικῆς σεξουαλικότητος.

10) Ἡ κατάργηση τῆς ἐμπορευματικῆς οἰκονομίας συνεπάγεται, ἀναγκαστικὰ τὴν ἐξαφάνιση τῆς σεξουαλικῆς ἠθικῆς καὶ τὴν ἀντικατάστασή της, σ' ἕνα ἐπιστημονικὰ ἀνώτερο καὶ τεχνικὰ πιὸ ἀσφαλὲς ἐπίπεδο, ἀπ' τὴν σεξο - οἰκονομικὴ ρύθμιση καὶ τὴν ὑποστήριξη τῆς σεξουαλικῆς δραστηριότητος. Ἡ κατάργηση τῆς ἐμπορευματικῆς οἰκονομίας ἀποτελεῖ προϋπόθεση γιὰ τὴν ἐξαφάνιση τῆς συναισθηματικῆς ἀνωμαλίας τῶν ἀτόμων καὶ, χωρὶς αὐτὸ νὰ ἔχει μικρότερη σημασία, εἶναι βασικὴ γιὰ τὴν παραπέρα αὔξηση τῆς πνευματικῆς ἀνάπτυξης.

3) ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΗΘΙΚΗΣ

Μπορέσαμε νὰ παρακολουθήσουμε κατευθεῖαν τὴν καταγωγή τῆς σεξουαλικῆς ἰδεολογίας στὴν γέννηση ὠρισμένων βασικῶν στοιχείων τῆς σεξουαλικῆς ἠθικῆς ἀπ' τὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ τῆς οἰκογένειάς του, ἀνάμεσα στοὺς κατοίκους τοῦ νησοῦ Τρόμπριαντ. Αὐτὸ ποῦ μένει νὰ δοῦμε εἶναι τὸ ἂν ἡ μορφή αὐτὴ σχηματισμοῦ τῆς σεξουαλικῆς ἠθικῆς ἔχει γενικὴ ἰσχύ ἢ ἐπικυρώνεται γιὰ ὀρισμένα μόνον στοιχεῖα τῆς ἠθικῆς. Ἐὰν ἀνακεφαλαιώσουμε τὴ διαδικασία τοῦ σχηματισμοῦ τῆς σεξουαλικῆς ἰδεολογίας.

Μέχρι νὰ εἰσχωρήσουν τὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα ἡ σεξουαλικὴ ζωὴ κατευθύνεται ἀπ' τὸ φυσικὸ νόμο ρύθμισης ποῦ μπορεῖ νὰ βρεθεῖ στὴν ἀρχὴ τῆς ἡδονῆς — ὀδύνης. Ἡ φυσικὴ ρυθμιστικὴ ἀρχὴ ἀποκρυσταλλώνεται σὲ κοινωνικὰ ἔθιμα καὶ πραχαικές, ὅπως λογουχάρη, σὰ ujatije καὶ katuyausi, τὰ ὁποῖα, ἀντὶ νὰ βρίσκονται σὲ ἀντίφαση μὲ τὴν σεξουαλικὴ ἱκανοποίηση, χρησιμεύουν στὸ νὰ τὴν διασφαλίζουν. Τὰ στοιχεῖα τῆς ἀντισεξουαλικῆς ἠθικῆς ἐμφανίζονται

σάν απαίτηση ή διεκδίκηση μίας κοινωνικής ομάδας που κατέχει την πολιτική κι' οικονομική εξουσία πάνω σ' άλλα μέλη της κοινωνίας. Η απαίτηση αυτή είναι ένα μέτρο για να διασφαλιστεί και να μεγαλώσει ή δύναμη της ομάδας. Έτσι, ή απαίτηση που πρόβαλε ο κερδοσκόπος γίνεται ή ήθική εκείνων απ' τους οποίους αφαιρείται το κέρδος. Η ομάδα που έχει επιβάλλει την κυριαρχία της στην κοινωνία αποτελεί τη σφαίρα της παραγωγικής ήθικης.

Όμως ή ήθική δέν μπορεί να διατηρηθεί αποκλειστικά με μιά απαίτηση, διεκδίκηση ή νομοθετικό διάταγμα. Ο μόνιμος περιορισμός της ικανοποίησης των αναγκών, μέσω της εξωτερικής πίεσης, θά είχε σαν συνέπεια το ότι ή νέα ήθική θά ήταν υποχρεωμένη να ανανεώνεται και να επιβάλλεται συνεχώς. Θ' αντιμετώπιζε συνεχώς αντίσταση από κάθε μέλος της κοινωνίας κι επομένως θά ήταν σχεδόν αδύνατο να μπορέσει να διατηρηθεί. Ο σεξουαλικός περιορισμός για να μπορέσει να ικανοποιήσει πλήρεια τον οικονομικό του σκοπό, θά πρέπει να είναι πιδ βαθεία άγγιστρωμένος, πρέπει ν' άρχισει να φέρνει αποτελέσματα άπ' την πρώτη παιδική ήλικία που ή αντίσταση του έγω είναι εύκολο να καταβληθεί. Πρέπει να γίνει, από μιά έξωτερική απαίτηση μίας κοινωνικής ομάδας, έσωτερικευμένη ήθική όλων των μελών της κοινωνίας. Με ποιδ τρόπο συμβαίνει ή διαδικασία αυτή; Διαμέσου μίας τροποποίησης στην ψυχική δομή του μαζικού ατόμου. Η τροποποίηση αυτή διαδραματίζεται στην σεξουαλική σφαίρα που δοηθιέται από το φόβο επιβολής μέτρων τιμωρίας. Ο φόβος της τιμωρίας για σεξουαλική παράβαση μπορεί τελικά να οδηγήσει μόνο σε μιά καταπίεση της σεξουαλικής όρμης, μόλις, ή τελευταία αφαιρεθεί άπ' τη συνείδηση, δηλαδή άπωθηθεί κι ένσωματωθεί με ασφάλεια στην προσωπικότητα; μόλις κινητοποιηθούν ενάντια σ' αυτήν αντιθετικές δυνάμεις.

Η αντίθεση που υπάρχει άρχικά ανάμεσα σ' ένα «σεξουαλικό έγω» και σ' ένα έχθρικό περιβάλλον άπέναντι στην σεξουαλικότητα, εξελίσσεται σε μιά σύγκρουση ανάμεσα σ' ένα έγω που φοβάται την τιμωρία και σ' ένα έγω που έχει μιά συνειδητή επιθυμία για σεξουαλική ικανοποίηση. και τελικά μεταβάλλεται σε μιά (μεταβατική) σταθερή συνθήκη, που χαρακτηρίζεται από ένα «ήθικό έγω», το οποίο υποτάσσει συνεχώς τις άπωθημένες σεξουαλικές παρορμήσεις. Το έγω, που θρισκόταν προηγουμένως σε μιά κατάσταση επιδοκιμασίας της ή-

δονής γίνεται άπαγορευτικό κι ήθικό. Η κοινωνική ήθική έχει άναπαραχθεί μέσα στο άτομο. Η άρνηση της σεξουαλικότητας κι ή σεξουαλική άπώθηση κι επομένως και τα οικονομικά συμφέροντα αυτών που κατέχουν την εξουσία, διασφαλλίζονται με τρεις τρόπους: Η ήθική της κοινωνίας άναπαράγεται σ' όλα τα άτομα τα όποια υπόκεινται στην ίδια σεξουαλική καταπίεστική, οικονομική κατάσταση. Τα μεταμορφωμένα αυτά άτομα επιρρεάζουν έπειτα τα παιδιά τους σύμφωνα με τις ήθικές τους αντιλήψεις μάλλον, παρά τις άπωθημένες τους άνάγκες, ή οικονομική κατάσταση συνεχίζει να υπάρχει κι άναπαράγει συνεχώς τις ήθικές άπαιτήσεις της τάξης που άσκει την εξουσία, με τέτοιο τρόπο, ώστε να συνεχίζεται ή έξωτερική κοινωνική πίεση.

Κατά συνέπεια ή παραγωγή κι ή άναπαραγωγή της ήθικης, θά πρέπει να θεωρηθούν σαν ξεχωριστές. Η προηγούμενη έμφανίζεται σαν «πολιτιστική» απαίτηση της κυρίαρχης ομάδας, ή τελευταία έμφανίζεται σ' όλα τα μέλη της κοινωνίας σαν ατομική, ήθική. Έπομένως ή σχέση ανάμεσα στην οικονομική βάση και το ιδεολογικό έπακκοδόμημα δέν είναι άμεση. Ο σχηματισμός της ιδεολογίας έπιτελείται σε πολλά ένδιάμεσα στάδια, τα όποια μπορούμε να άπεικονίσουμε, κάπως σχηματικά, ως εξής:

1. Ίδιαίτερη άνάπτυξη της παραγωγικότητας και των αντίστοιχων παραγωγικών σχέσεων.
2. Ίδιαίτερα οικονομικά συμφέροντα μίας κοινωνικής ομάδας ή τάξης.
3. Έπιβολή αντίστοιχων ήθικών άπαιτήσεων πάνω στα μέλη της κοινωνίας.
4. Το αποτέλεσμα των άπαιτήσεων αυτών πάνω στις άνάγκες του μαζικού ατόμου, περιορισμός της ικανοποίησης των αναγκών, παραγωγή κοινωνικής άνησυχίας κλπ.
5. Άγγιστρωση των ήθικών άπαιτήσεων της ομάδας μέσα στο μαζικό άτομο μέσω της άλλαγής των αναγκών που μπορούν να τροποποιηθούν, διαμέσου άλλαγών στην ψυχική δομή άπ' την άποψη της νέας ήθικης, μόνιμη άναπαραγωγή μέσω της έσωτερικεύσης των άπαιτήσεων.
6. Έσωτερική άποδοχή της ήθικης άπ' το μαζικό άτομο, ή διάρθρωση της ιδεολογίας άπ' το άτομο κι ή εξέλιξη (άναπαγωγή).

της ιδεολογίας σε κοινωνική ήθική στο σύνολο των μαζικών ατόμων.

Η κοινωνική αυτή ήθική, που άγκιστρώνεται σ' όλα τα άτομα και αναπαράγεται συνεχώς, έχει κατ' αυτό τον τρόπο μια άμοιβαία επίδραση, στην οικονομική, βάση, μ' ένα συντηρητικό προσανατολισμό. Το άτομο που υφίσταται την εκμετάλλευση αποδέχεται την οικονομική τάξη ή οποία έγγυάται την εκμετάλλευσή του, το σεξουαλικά καταπιεσμένο άτομο αποδέχεται ακόμα και την σεξουαλική τάξη ή οποία περιορίζει την ικανοποίησή του και τον άρρωσταίνει, κι αποκρούει κάθε σύστημα που πιθανόν ν' ανταποκρίνεται στις ανάγκες του. Με τον τρόπο αυτό ή ήθική εκπληρώνει την κοινωνικο-οικονομική της άποστολή.

Ας εξετάσουμε τώρα το θέμα αυτό με τη βοήθεια ενός πολύ χαρακτηριστικού παραδείγματος: το κεφάλαιο υπερασπίζει τη διατήρηση της σεξουαλικής απώθησης με κάθε μέσο που διαθέτει παρόλο που ή απαγόρευση ενάντια στην έκτρωση δεν εξυπηρετεί πια τον άρχικό της σκοπό της παραγωγής ενός εφεδρικού βιομηχανικού στρατού, δεν αναστέλλεται λόγω των ήθικών αντιλήψεων. που επικρατούν. Ο αριθμός των γεννήσεων, στις καπιταλιστικές χώρες μειώνεται συνεχώς αλλά οι διαδικασίες όρθολογικοποίησης του καπιταλισμού, εξασφαλίζουν τη συνεχή ύπαρξη ενός διαθέσιμου εφεδρικού βιομηχανικού στρατού. Καταπολεμούν την προπαγάνδα για τις αντισυλληπτικές μεθόδους και περιορίζουν τη λειτουργία της σεξουαλικότητας στην αναπαραγωγή. Πολεμούν μ' όλο τους τ' είναι ενάντια στην μεταρρύθμιση του θεσμού του γάμου. Όπως πάντα, καταστέλλουν την εφηβική σεξουαλικότητα με τη βοήθεια της εκκλησίας, του σχολείου, των γυναικών και της στεγαστικής δαπάνης. Είναι ανίκανα ν' αντιμετωπίσουν τ' προβλήματα της πορνείας και των αφροδίσεων άστενείων γιατί ή «ήθική» των αξιοπρεπών γυναικών και κοριτσιών δεν θά τ' επέτρεπε.

Επομένως ή σεξουαλική καταπίεση της κοινωνίας αποτελεί ένα αντιδραστικό θέμα που έχει μεγάλη σημασία. Η κοινωνία δε μπορεί να κάνει χωρίς την ανασταλακή της επίδραση πάνω στις κοινωνικές διαδικασίες, γιατί:

1. Είναι ένα παινίσχυρο στήριγμα της εκκλησίας, ή οποία, με τη βοήθεια της σεξουαλικής άνησυχίας και των αίστημάτων ένοχής,

άγκιστρώνεται βαθειά μέσα στις μάζες των έξουσιαζομένων.

2. Είναι ένα στήριγμα των θεσμών, της οικογένειας και του γάμου οι όποια, για να επιδιώσουν, απαιτούν μ' ένα αναχαίτηση της σεξουαλικότητας

3. Απαιτεί απ' τα παιδιά να υπακούουν στους γονείς τους και προετοιμάζει την μετέπειτα υπακοή των ένηλίκων στην έξουσία του κράτους και του κεφαλαίου, καλλιεργώντας το φόβο απέναντι στην έξουσία σ' όλα τα άτομα της κοινωνίας.

4. Ακρωτηριάζει τις κριτικές πνευματικές δυνάμεις των καταπιεσμένων μαζών. Η σεξουαλική απώθηση καταναλώνει ένα μεγάλο μέρος ψυχικής ενέργειας που θά χρησιμοποιόταν διαφορετικά σε πνευματική δραστηριότητα.

5. Τραυματίζει την ψυχική άκεραιότητα ενός τεράστιου αριθμού ανθρώπων. Αναστέλλει κι εδνουχίζει τη δύναμη για εξέγερση στα ύλικά καταπιεσμένα άτομα.

Συνοπτικά, αυτό δεν αντιπροσωπεύει τίποτε λιγότερο απ' την ιδεολογική προσόρμηση του κυρίαρχου οικονομικού συστήματος στην ψυχική δομή των μελών της καταπιεσμένης τάξης κατ' αυτό τον τρόπο εξυπηρετείται ή πολιτική αντίδραση. Αυτή είναι ή κοινωνιολογική έννοια της σεξουαλικής απώθησης στον καπιταλισμό. Δεν απαιτεί μεγάλη τυπική μόρφωση αλλά απλώς λίγο πνευματικό θάρρος για να αναγνωρίσουμε ότι οι καπιταλιστικές δυνάμεις δεν φέρνουν την χριστιανική πίστη, ρούχα και «ήθική» στους ανθρώπους των άρχικών, με την έλπίδα ότι θά προαχτεί ο πολιτισμός, αλλά τ' κάνουν γιατί έπιθυμούν να μεταφυτέψουν το πνεύμα του ύποταγμένου Εδρωπαίου στα άτομα της κοινωνίας εκείνης, να τούς εξαστενίσουν και να τούς ύποτάξουν διαμέσου του αλκοόλ. Η εισβολή του καπιταλιστικού πνεύματος στην ψυχική δομή των πρωτόγονων ανθρώπων άποσκοπεί στο να κάνει περίττη την επίβλεψη και τ' γκλόπ του άστυφύλακα. Αυτό γίνεται πολύ εύκολα με την χειραγώγηση της επαναστατικής δύναμης ή οποία προστατεύεται απ' την ικανοποιημένη σεξουαλικότητα.

Στο μέτρο που μπορέσαμε να ανακαλύψουμε τ' κοινωνιολογικό νόημα της σεξουαλικής απώθησης και της καπιταλιστικής της λειτουργίας, δεν θάταν δύσκολο να βρούμε τις αντιφάσεις που δημιούργησε κι όποιες θά οδηγήσουν στην καταστροφή της. Αν απ' τη μιά μεριά,

ή σεξουαλική απώθηση έκσχύει τούς θεσμούς του γάμου και τής οικογένειας, απ' τήν άλλη μεριά τούς ύπονομεύει μέσω τής σεξουαλικής μιζέριας του γάμου και τής οικογένειας. π' αναπτύσσεται πάνω σ' αυτά τά θεμέλια. Η σεξουαλική απώθηση έχει σαν αποτέλεσμα να κάνει τούς νέους ύποταχτικούς απέναντι στους ενήλικους με μιὰ χαρακτηρισολογική έννοια, αλλά ταυτόχρονα επιφέρει τήν σεξουαλική τους εξέγερση. Η εξέγερση αυτή γίνεται μιὰ ισχυρή δύναμη μέσα στο κοινωνικό κίνημα όταν γίνεται συνειδητή κι ανακαλύπτει ένα δεσμό με τὸ προλεταριακό κίνημα τὸ ὁποῖο ὑπονομεύει τὸν καπιταλισμό. Τὸ ὅτι οἱ ἀντιφάσεις τῆς σεξουαλικῆς απώθησης ἀναζητοῦν μιὰ ἐπίλυση γίνεται ὀλοφάνερο ἀπ' τῆ σεξουαλικῆ κρίση πού έχει ἀγκαλιάσει τίς καπιταλιστικές χώρες, με μιὰ σταθερὴ αὐξανόμενη ένταση ἀπ' τὴν καμπή, κατὰ προσέγγιση, τοῦ αἰώνα. Διακυμαίνεται στὴν ένταση τῆς σύμφωνα με τίς οικονομικὲς κρίσεις ἀπ' τίς ὁποῖες ἐξαρτᾶται ἄμεσα. Ὑπάρχει μιὰ αὐξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διαζυγίων σὲ περιόδους οικονομικῶν κρίσεων. Η χειροτέρευση τῆς ὕλικῆς θέσης τῶν μαζῶν ὄχι μόνο χαλαρώνει τούς συζυγικούς κι οικογενειακούς φραγμούς τῆς σεξουαλικότητος, ἀλλὰ καὶ παρακινεῖ μιὰ εξέγερση πού σχετίζεται με τὴν σεξουαλικὴ ἀνάγκη, μαζί με τὴν εξέγερση ἢ ὁποῖα πηγάζει ἀπ' τὴν ἀνάγκη γιὰ συντήρηση. Αὐτὴ εἶναι ἢ πιὸ ἀπλή ἐξήγηση γιὰ τὴν θεωρία τῆς «ἠθικῆς πτώσεως» σὲ περιόδους κρίσης. Εἶναι χαρακτηριστικό τόσο γιὰ τὸ κεφάλαιο ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἐκκλησία, τὸ ὅτι σὲ περιόδους οικονομικῆς κρίσης, ἐξασκοῦν ὄχι μόνο ὕλικὴ πίεση στὶς μάζες ἀλλὰ καὶ ἀντιδραστικὴ σὲ βαθμὸ ἀγρίας τρομοκρατίας, ἀκόμα καὶ σὲ σεξουαλικὰ θέματα. Τὸ Παπικό διάταγμα ἀναφορικὰ με τὸ χριστιανικό γάμο, στὰ τέλη τοῦ 1930 θὰ πρέπει νὰ ἐξεταστῆ στὰ πλαίσια τῆς ἀλληλεξάρτησης ἀνάμεσα στὴν ὕλικὴ καὶ τὴν σεξουαλικὴ εξέγερση. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν βίαιη σύγκρουση ἀνάμεσα στὰ Ὑσοσολοβάκινα στρατεύματα καὶ τὰ μέλη μιᾶς προλεταριακῆς λέσχης πεζοπόρων τὸ Μάη τοῦ 1931 ἐξ αἰτίας μιᾶς διαταγῆς τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης, πού ἀπαγόρευε στὰ ζευγάρια τὴ διανυχτέρευση μέσα στὶς σκηνές, ἀν δὲν εἶχαν πιστοποιητικό γάμου. Πολλὰ αἵματα πληγώθηκαν στὴν σύγκρουση. Ἦταν ἡ πρώτη φορὰ πού ἡ σεξουαλικὴ ἀντίδραση εἶχε ἐκδηλωθεῖ με τόσο ἄτεχνο τρόπο. Ἡ ἀντίθεση αὐτὴ εἶναι πρωταρχικὰ λαθάνουσα γιὰ τὴν ὥρα, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει καμμιά ἀμφιβολία ὅτι μιὰ ταξικὰ συνειδητὴ, πολιτικὴ θὰ τὴν φέ-

ρει στὴν ἐπιφάνεια καί, μέσα στὰ πλαίσια τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος, θὰ τὴν ὀδηγήσει σὲ μιὰ λύση.

Κατὰ συνέπεια, ἡ σεξουαλικὴ καταπίεση τῆς κοινωνίας ὑπονομεύεται ἀπ' τὴ δημιουργία μιᾶς συνεχῶς διευρυνόμενης, διάστασης ἀνάμεσα στὴ σεξουαλικὴ ένταση καὶ τίς ἐξωτερικὲς εὐκαιρίες ἱκανοποίησῆς τῆς) καθὼς ἐπίσης καὶ τίς ἐσωτερικὲς δυνατότητες γιὰ ἱκανοποίηση. Ἡ διαδικασία αὐτὴ ἐπιταχύνεται ἀπὸ τὰ προγράμματα πολιτικῆς ἐκπαίδευσης πού προσφέρονται ἀπ' τὰ ἐπαναστατικὰ κόμματα τὰ ὁποῖα σπάζουν τὴ δουλεία τῶν μαζῶν σ' ἓνα ἄλλο σημεῖο. Ἐπιταχύνεται ἐπίσης ἀπ' τὴν αὐξανόμενη συγκέντρωση τῶν μαζῶν σὲ ὀλοένα καὶ μεγαλύτερες συλλογικὲς ὀργανώσεις, οἱ ὁποῖες προωθοῦν τὴν καταστροφή τῶν θεσμῶν τοῦ γάμου καὶ τῆς οικογένειας. Αὐτὸ εἶναι παρόμοιο με τὸν τρόπο με τὸν ὁποῖο ἡ καπιταλιστικὴ ὀρθολογικοποίηση τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας τείνει πρὸς τὴν οικονομικὴ καταστροφή τῆς οικογένειας. Ἐδῶ γεννιέται μιὰ νέα ἀντίφαση ἀνάμεσα στὴν οικονομικὴ ἀποσύνθεση τῆς οικογένειας μέσα στὶς μάζες καὶ τὴν ἀναγκαιότητα, ἀπ' τὴ σκοπιὰ τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐκκλησίας, νὰ διατηρηθεῖ ἡ ἰδεολογία τοῦ γάμου καὶ ν' ἀναπαράγεται συνεχῶς μέσα στὶς νέες γενεές.

Ἄν οἱ δυνάμεις τῆς πολιτικῆς ἀντίδρασης καταλάβουν τὴν σημασία τῆς σεξουαλικῆς καταπίεσης, σὰν παράγοντα πού προκαλεῖ ἀντίδραση καὶ πάρουν μέτρα γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν καταπίεση αὐτὴ, ἓνα ἐπαναστατικό κόμμα θὰ πρέπει τότε νὰ ἀναγνωρίσει τὴ σημασία τῆς σεξουαλικῆς εξέγερσης καὶ νὰ ὑποστηρίξει τὴν εξέγερση αὐτὴ ἐνάντια στὴν ἐκκλησία καὶ τὸ κεφάλαιο. Κι ὅπως δείχνει ἡ σεξουαλικὴ νομοθεσία τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως ἢ κοινωνικὴ ἐπανάσταση θὰ ἐξαφανίσει τὴ σεξουαλικὴ καταπίεση. Εἶναι ἱκανὴ νὰ τὸ κάνει γιατί ἡ ἰδιωτικοεπιχειρηματικὴ βάση τῆς σεξουαλικῆς απώθησης καταστρέφεται προοδευτικά. Ὁ γάμος κι ἡ οἰκογένεια, ὅπως καθορίζονται ἀπ' τὴν ἰδιωτικὴ ἐπιχείρηση παύουν νὰ ἀποτελοῦν κοινωνικὰ ἀναγκαίους θεσμούς. Καὶ με τὴν ἐξαφάνιση τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογένειας ἐξαφανίζεται ἐπίσης καὶ ὁ κεντρικός μηχανισμός τῆς σεξουαλικῆς απώθησης καὶ τῆς ἐξουσιαστικῆς ὑπακοῆς. Ἡ σεξουαλικὴ ἀρνηση μεταμορφώνεται γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ σὲ ἐπιδοκιμασία τῆς σεξουαλικότητος.

Οἱ ἀρχικὲς συνθήκες τοῦ πρωτόγονου κομμουνισμοῦ ἐπανέρχονται

ξανά σ' ένα ανώτερο οικονομικό και πολιτιστικό επίπεδο, σαν σεξο-οικονομική διεύθυνση των σεξουαλικών σχέσεων. Θα πρέπει να επιστρέψουν αφού εξαφανίστηκαν τα κίνητρα που κατάρρεψαν αρχικά αυτή τη μορφή της σεξουαλικής ρύθμισης. Άκόμα κι αν η παλιά ήθικη μπορέσει να διατηρηθεί για μια ορισμένη χρονική περίοδο, στην νέα κοινωνία σαν μια ιδεολογία «χωρίς βάση», θα είναι ανίκανη να αναπαραχθεί στο μαζικό άτομο, γιατί οι νέοι δεν θα καταπιέζονται πια ούτε κοινωνικά, ούτε υλικά. μέσα στην οικογένεια. Η συνείδηση της κοινωνιολογικής αναγκαιότητας της διαδικασίας αυτής θα μπορούσε να οδηγήσει μόνο σε μια πιο άμαλή και γρήγορη ανάπτυξη. Η σεξουαλική επιστήμη θα πάψει να υπηρετεί την σεξουαλική καταπίεση και θα μπει στην υπηρεσία της σεξο-οικονομικής τάξης. Η σεξουαλική, παιδαγωγική θα έχει σαν θετικό σκοπό την σεξο-οικονομική εκπαίδευση μάλλον, παρά τον άρνητικό σκοπό που είχε μέχρι σήμερα, δηλαδή την ήθικη σεξουαλική απώθηση. Έτσι η εκκλησία θα χάσει το τελευταίο της στήριγμα μέσα στην ψυχική δομή του μαζικού ατόμου. Η σχεδιασμένη σοσιαλιστική οικονομία τέλος, θα εκπληρώσει την κοινωνική λειτουργία του να φέρει τον άνθρωπο μέσα στην κοινωνία θα εξασφαλίσει την ικανοποίηση των βιολογικών αναγκών που πολλαπλασιάζονται μέσα στη διαδικασία του να γίνουν άνθρωποι και των πολιτιστικών αναγκών που αναπτύσσονται μέσω της τεχνολογίας. Οι πνευματικές ικανότητες του μαζικού ατόμου μπορούν τώρα να αυξηθούν αφάνταστα, μέσω των κοινωνικών θεσμών που προωθούν την ικανοποίηση των αναγκών. Μέσα στη διαδικασία αυτή εκείνοι που κηρύσσουν τον αμετάβλητο χαρακτήρα το πνεύματος και της ήθικης φύσης του ανθρώπου θα παραμεριστούν δόλοτα.

Οι κενολογίες αναφορικά με την κουλτούρα θα παραχωρήσουν την θέση στην πολιτιστική και σεξουαλική αφύπνιση εκείνων που δημιουργούν τον κοινωνικό πλούτο.

Βρισκόμαστε τώρα αντιμέτωποι με ένα επιπλέον καθήκον στον τομέα της σεξουαλικής πολιτικής, την ολοκληρωτική εξέλιξη, τόσο, στο θεωρητικό όσο και στο πρακτικό επίπεδο των νέων αναφάσεων που υπάρχουν στην σεξουαλική ζωή της Σοβιετικής Ένωσης.

Η ψυχανάλυση στην Σοβιετική Ένωση (1929)

(Η Ψυχανάλυση στη Σοβιετική Ένωση δημοσιεύθηκε το 1929 από τον Ράιχ στο περιοδικό PSYCHOANALITISCHE BEWEGUNG ακολουθώντας μια πρώτη επίσκεψη στη Ρωσία τον Αύγουστο και Σεπτέμβριο εκείνου του χρόνου. Είναι ιδιαίτερα πολύτιμο να διαβαστούν αυτές οι πρώτες άμεσες εντυπώσεις του για την σεξουαλική πολιτική που ακολούθησε η Μπολσεβίικη κυβέρνηση σε σχέση με την δλοένα πιο κριτική ανταπόκριση που προκάλεσε στον Ράιχ η σταλινική ταχτική στα χρόνια που ακολούθησαν άμεσα μετά).

Είναι αδύνατο να μιλήσουμε για ένα «ψυχαναλυτικό κίνημα», που υπάρχει στην Σοβιετική Ένωση, όπως υπάρχει στην Δυτική Ευρώπη και τις Ηνωμένες Πολιτείες. Υπάρχει πραγματικά στην Μόσχα μια εταιρεία η οποία ασχολείται με τις ψυχαναλυτικές θεωρίες και κάτω από την προστασία της οποίας συγκαλούνται τακτικές συγκεντρώσεις ύψηλου επιστημονικού επιπέδου αλλά, υπάρχουν πολύ λίγα γιατροί που εφαρμόζουν την ψυχαναλυτική μέθοδο. Η πρώτη εντύπωση που δημιουργεί κανείς στην Σοβιετική Ένωση είναι μια εντύπωση απόλυτης απόρριψης. Είναι αλήθεια ότι το 1925, με ευκαιρία μια συζήτηση πάνω στο σεξουαλικό πρόβλημα, ο Λαϊκός Κομμουνιστής για την Υγεία, Σεμάσκο, μίλησε για το άσυνείδητο και υποστήριξε δημόσια την θεωρία της εξιδανίκευσης. Άλλα πολλά επιφανή δημόσια πρόσωπα είναι ενάντια στην ψυχανάλυση, ενώ άλλοι, όπως ο Μπουχάριν κι ο Ράντεκ, ενδιαφέρονται για αυτήν χωρίς να κάνουν μεγάλη προσπάθεια για να την υπερασπίσουν. Κατά καιρούς διεξά-

γονται ζωντανές συζητήσεις πάνω στο πρόβλημα του αν θα έπρεπε να αναγνωρισθεί ή όχι η ψυχανάλυση. Οι αντίπαλοι της την απορρίπτουν χρησιμοποιώντας το επιχείρημα ότι είναι ιδεαλιστική επιστήμη. Λέγεται ότι στα χρόνια 1922 και 1923, η Σοβιετική Νεολαία έδειχνε μεγάλο ενδιαφέρον για την ψυχανάλυση. Έπενεθη τότε το Κόμμα γιατί οι συζητήσεις για την ψυχανάλυση άναμφισβήτητα με την πολιτική δουλειά. Μήπως όλα αυτά σημαίνουν ότι δεν υπάρχει έδαφος για την ψυχανάλυση στο κράτος των εργατών και αγροτών; Μήπως η ψυχανάλυση απορρίπτεται εδώ για λόγους αρχής, όπως λανθασμένα, απορρίπτεται από την επίσημη επιστήμη στις αστικές χώρες; Η πρώτη εντύπωση βέβαια υποδηλώνει ότι αυτό συμβαίνει. Άλλα αν προχωρήσουμε πέρα από επιπόλαιες γνώμες και διακηρύξεις, αν προσπαθήσουμε σοβαρά να συζητήσουμε και να αναλύσουμε τη φύση της απόρριψης αυτής — αν ιδιαίτερα, κάνουμε τον κόπο να μελετήσουμε το Μάρξ, τον Λένιν και την ιστορία της Ρώσικης Επανάστασης — θα ανακαλύψουμε ότι η στάση που επικρατεί στη Σοβιετική Ένωση απέναντι στην ψυχανάλυση έχει ένα πολύ ειδικό χαρακτήρα. Στην ουσία, μπορεί να γίνει κατανοητή μόνο στα πλαίσια της συνολικής διάρθρωσης της Σοβιετικής Ένωσης από τη μια μεριά και της γενικής κατάστασης της ψυχανάλυσης σε παγκόσμια κλίμακα από την άλλη.

Για να μπορέσουμε να καταλάβουμε τη θέση που κατέχει η ψυχανάλυση στην Σοβιετική Ένωση, θα πρέπει να ρωτήσουμε: Τι είναι αυτό που απορρίπτεται στην ψυχανάλυση και γιατί; Για να απαντήσουμε σ' αυτές τις ερωτήσεις θα πρέπει να περιγράψουμε συνοπτικά την σημερινή κατάσταση στην Σοβιετική Ένωση.

Ο Μάρτης του 1917 σημάδεψε την ανατροπή του Τσαρισμού και ο Οχτώβρης του ίδιου χρόνου την ανατροπή της αστικής κυβέρνησης. Τα συμβούλια των εργατών και αγροτών κατέλαβαν όλη την εξουσία. Η επανάσταση καθοδηγήθηκε από τους Μπολσεβίκους — παλιούς, κρησάτους και καλά εκπαιδευμένους Μαρξιστές — μ' επικεφαλής το Λένιν.* Ο Μαρξισμός, το δόγμα των νόμων που κυβερνούν

* Σημ. μετ. Άς μη ξεχνάμε τον αντίτυπο που είχε την εποχή εκείνη τη νίκη της Ρώσικης Επανάστασης, σαν πρώτη υλοποίηση της σοσιαλιστικής θεωρίας. Ο συγγραφέας, όπως και κάθε σχεδόν μισοστάτης της εποχής του, είχε εξιδανικεύσει τον Μπολσεβίκικο ρόλο στην Επανάσταση και

την κοινωνική ιστορία, δεν υπήρξε μόνο η θεωρία ή όποια, στην συντηρητική και πρακτική εφαρμογή της απ' το Λένιν οδήγησε την επανάσταση στη νίκη. Μετά την επανάσταση έγινε το επίσημο και μόνο αναγνωρισμένο πρότυπο για τον ανασχηματισμό της κοινωνίας σύμφωνα με προγραμματισμένες οικονομικές ιδέες. Επειδή ο Μαρξισμός είχε δράσει τόσο δυναμικά, σαν μοχλός της κοινωνικής επανάστασης, είναι εύκολο να καταλάβουμε γιατί οι ηγέτες του προλεταριάτου θέλουν σήμερα να τον διατηρήσουν ανέπαφο από οποιαδήποτε μόλυνση θα μπορούσε να προέλθει από άλλες θεωρίες και δόγματα. Θέλουν να διαφυλάξουν καθαρό το Μαρξισμό.

Άλλα ο Μαρξισμός δεν είναι απλώς μια κοινωνική θεωρία. Είναι ταυτόχρονα μια φιλοσοφική μέθοδος σκέψης και η Μαρξιστική κοινωνική θεωρία είναι το αποτέλεσμα της εφαρμογής του διαλεκτικού υλισμού στην κοινωνία. Επιπλέον, αφού οι ανακαλύψεις της αντιστοιχούν περισσότερο στα ταξικά συμφέροντα του προλεταριάτου παρά της αστικής τάξης, η μέθοδος σκέψης της έχει γίνει η παγκόσμια φιλοσοφία του προλεταριάτου που έχει ταξική συνείδηση. Έτσι η μαρξιστική πολιτική, η οικονομική και κοινωνική θεωρία, η μαρξιστική μέθοδος και η μαρξιστική κοσμοθεωρία σχηματίζουν ένα ολοκληρωμένο σύστημα, το οποίο όμως, αντίθετα με άλλα, δεν γίνεται ποτέ ακαμipto, αλλά σαν αποτέλεσμα της διαλεκτικής του μεθόδου, είναι πάντοτε δυναμικό από τη φύση του, πάντοτε ευκίνητο και προσαρμοζόμενο στη σταθερή κίνηση και αλλαγή που επικρατεί στην φύση και την κοινωνία. Είναι ένα σύστημα που δεν επιδέχεται μια ψυχολογική ερμηνεία της κοινωνικής ιστορίας ή ακόμα και των κοινωνικών φαινομένων, γιατί μια ψυχολογική εξήγηση, ως πούμε, του καπιταλισμού θα είναι αναγκαστικά αφηρημένη και ιδεαλιστική, αφού αντικαθιστά τις οικονομικές, κινητήριες δυνάμεις της κοινωνικής ιστορίας, με ψυχολογικές και ειδικότερα όπως εμφανίζονται ξεχωριστά στα άτομα. Επομένως κάθε ψυχολογική εξήγηση της ιστορίας είναι μοιραία και χωρίς καμιά πιθανότητα συνδιαλλαγής, αντίθετη με την μαρξιστική

το μετέπειτα αυταρχικό καθεστώς που επιβλήθηκε, με αποτέλεσμα να περάσουν πολλά χρόνια επαναστατικής ονειροπόλησης μέχρι να έρθει ο Σταλινισμός και να αποκαλύψει ξεκάθαρα τις αντιφάσεις της Ρώσικης κοινωνίας και της οικοδόμησης του «σοσιαλισμού σε μια χώρα».

θλιστική εξήγηση της Ιστορίας, ή οποία διδάσκει ότι η θέληση κι οι ενέργειες του ατόμου στο μέτρο που αφορούν το συγκεκριμένο περιεχόμενό τους — πρέπει να ειδωθούν μόνο σαν προϊόντα μιας δοσμένης κοινωνικής δομής κι όχι αντίστροφως. Όμως ο ίδιος ο Μάρξ ανέφερε ρητά ότι οι άνθρωποι (δχι σαν άτομα αλλά σαν σύνολο) δημιουργούν οι ίδιοι την Ιστορία τους, αν και κάτω από δοσμένες και αναγκαστικές οικονομικές συνθήκες. Όποιος, λογουχάρη, βλέπει την Ιστορία της Γαλλίας, στην καμπή του 18ου αιώνα, σαν αποτέλεσμα της προσωπικότητας του Ναπολέοντα ή προσπαθεί να εξηγήσει τον παγκόσμιο πόλεμο του 1914-1918 από τη σκοπιά της μεγαλομανίας και του πόνου για εξουσία από μέρους του Γουλιέλμου του Β', βρίσκεται σε πλήρη αντίφαση με τα διδάγματα του ιστορικού υλισμού, γιατί προσπαθεί να αντικαταστήσει μια υλιστική μέθοδο σκέψης με μια ιδεαλιστική. Από την ιστορικούλιστική σκοπιά, το μεγαλοφυές άτομο αποτελεί το έχτελεστικό μόνο όργανο των κοινωνικών τάσεων. Από την αστικοϊδεαλιστική σκοπιά αυτό αποτελεί την ίδια ακριβώς την κινητήρια δύναμη της Ιστορίας. Η προηγούμενη άποψη είναι κοινωνιολογική-υλιστική, ή τελευταία ψυχολογική-ιδεαλιστική.

Ας εξετάσουμε τώρα συνοπτικά την σημερινή πολιτική και οικονομική κατάσταση της Σοβιετικής Ένωσης. Η διαδικασία του κοινωνικού μετασχηματισμού άρχισε μετά από την Όχτωβριανή Επανάσταση με μια οικονομία συντριμμένη από το Παγκόσμιο Πόλεμο. Κατά τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας μετασχηματισμού, ή Ρωσία δεν ήταν μόνο απομονωμένη αλλά στην πραγματικότητα έπρεπε να πολεμήσει για την ίδια της την επιβίωση ενάντια στην επέμβαση των καπιταλιστικών δυνάμεων και του στρατού των Λευκο-Ρώσων, σ' ένα εμφύλιο πόλεμο που κράτησε τρία χρόνια (1919-1922).

Σαν αποτέλεσμα, ή παραγωγή κατακλύησε καταστροφικά κι ή περίοδος της οικονομικής ανασυγκρότησης άρχισε μόνο μετά τη νικηφόρα έκβαση του εμφύλιου πολέμου.

Γύρω στο 1927, στους πιό σημαντικούς κλάδους της οικονομίας, το προπολεμικό επίπεδο παραγωγής, είχε ήδη ξεπεραστεί. Το 1928, ένα πρόγραμμα του Ανώτατου Οικονομικού Σοβιέτ, το Πενταετές Πρόγραμμα, μπήκε σε λειτουργία. Ο κεντρικός στόχος του προγράμματος αυτού είναι να απελευθερώσει την Σοβιετική Ένωση από τον οικονομικό αποκλεισμό δηλαδή να μετασχηματίσει την οικονομία μέ-

σα σε πέντε χρόνια με τέτοιο τρόπο ώστε ή Σοβιετική Ένωση να γίνει εντελώς ανεξάρτητη από τις άλλες χώρες. Η βιομηχανική παραγωγή πρόκειται να είναι πολλές φορές μεγαλύτερη από την προπολεμική κι ή γεωργία να εκβιομηχανιστεί.

Η ολοκλήρωση του Πενταετούς Προγράμματος, ή οποία πρόκειται να εϋθυγραμμίσει την Σοβιετική Ένωση με τις σύγχρονες καπιταλιστικές (χώρες και που κρίνοντας απ' τα αποτελέσματά του πρώτου χρόνου του προγράμματος 1928-1929, θα πετύχει το σκοπό του, έχτος αν μεσολαθήσει κανένας πόλεμος), απαιτεί την κινητοποίηση στο έπακρο όλων των δυνάμεων που διαθέτει ή Ρωσία. Η έχθρότητα των γειτονικών χωρών απαιτεί την πιό αυστηρή πειθαρχία στο έσωτερικό αλλά αυτό δεν είναι το μόνο πράγμα που μετράει. Είναι επίσης σημαντικό να διατηρηθεί και να εφαρμοστεί σθεναρά ή επιστημονική μέθοδος με την βοήθεια της οποίας και μόνο, όπως το βλέπουν οι Κομμουνιστές, μπορεί να πραγματοποιηθεί ή οικοδόμηση του σοσιαλισμού. Το θέμα δεν βρίσκεται τόσο πολύ στο έα οι Ρώσοι δεν έχουν τον καιρό να συζητήσουν για μια σύγχρονη ψυχολογία, ή οποία ισχυρίζεται επίσης ότι έχει κάτι να πει αναφορικά με το θέμα της κοινωνικής ανάπτυξης μάλλον, δεν βλέπουν καμιά αναγκαιότητα γι' αυτό, και πραγματικά μερικές εμπειρίες έχουν διδάξει τους Ρώσους Μαρξιστές ότι ή ψυχολογική εξήγηση των κοινωνικών προβλημάτων κρύβει μέσα της αντιδραστικούς κινδύνους. Κι έτσι απορρίπτεται σαν σύνολο ή επιστήμη (της ψυχολογίας), ακόμα κι όταν περιέχει το σπέρμα μιας απειλής για την επιτυχία του μεγάλου σκοπού.

Πιθανόν να αναταχτεί ή αντίρρηση πως ή ψυχανάλυση δεν προβάλλει απαιτήσεις, σαν εκείνες που έχω περιγράψει — αλλά πως είναι προορισμένη να αποτελέσει μια ψυχολογική μέθοδο ή σύστημα, όπως έχει τονίσει ο ίδιος ο ιδρυτής της ψυχανάλυσης. Αλλά ή κατάσταση δεν είναι τόσο απλή όσο φαίνεται. Η ψυχανάλυση, όπως εκπροσωπείται από πολλούς, θεωρητικούς της, έχει ξεπεράσει την ιδιαίτερη σφαίρα της, και οι δηλώσεις κι οι ενέργειες των θεωρητικών αυτών έχουν περάσει ανενόχλητες μέσα στον ψυχαναλυτικό κόσμο. Οι Ρώσοι, που είναι υποχρεωμένοι ν' αγωνίζονται αδιάκοπα ενάντια σ' ένα έχθρικό κόσμο, για να διαφυλάξουν και να ολοκληρώσουν την επιτυχία της επανάστασής τους, δεν έχουν την τάση να χειρίζονται άδασάνιστα τέτοια θέματα. Παίρνουν στα σοβαρά την ψυχανάλυση, ε-

χι μόνο σαν μιὰ σύγχρονη επιστήμη, ἀλλὰ κι ἐπειδὴ ἡ ἀστική τάξη θέλει νὰ τὴν χρησιμοποιήσει ἐνάντια στὸν Μαρξισμό.

Δὲν λείπουν οἱ προσπάθειες γὰρ νὰ «ψυχολογικοποιηθῆι» ἡ ἐπιστήμη τῆς κοινωνιολογίας στὶς ἀστικές χώρες. Ὁ Χέντρικ ντὲ Μάν, λογουχάρη, ἕνας πρῶην Μαρξιστῆς, ἐπιτίθεται στὸ Μαρξισμό μὲ κακοφωνμένους ψυχαναλυτικούς δρους στὸ βιβλίο του «Ψυχολογία τοῦ Σοσιαλισμοῦ». Ἀκόμα κι ὠρισμένα ἐκπρόσωποι τῆς ἴδιας τῆς ψυχανάλυσης ἔχουν ἐπιχειρήσει κατ' ἐπανάληψη μιὰ ψυχαναλυτικὴ ἐξήγηση κοινωνιολογικῶν γεγονότων καὶ φαινομένων. Ἔτσι, ὁ Κολνάι, λογουχάρη, ὁ ὁποῖος κάποτε θεωρεῖται ὅτι ἦταν ψυχαναλυτῆς, ἐξηγεῖ τὴν κομμουνιστικὴ ἐπανάσταση καὶ τὸν κομμουνισμό γενικότερα, βάσει τῆς νευρωτικῆς προσκόλλησης στὴν μητέρα. Σὲ ἄλλο κεφάλαιο, ἡ Γερμανικὴ Ἐπανάσταση τοῦ 1918 ἔχει ἐξηγηθῆι ὡς μιὰ ἐξέγερση τῶν παιδιῶν ἐνάντια στὸν πατέρα τους (τὸν Κάιζερ) κλπ. Ἡ συζήτηση ποὺ ἀκολούθησε μιὰ διάλεξη γὰρ τὴν «Ψυχανάλυση ὡς Φυσικὴ ἐπιστήμη», ποὺ ἔδωσα στὴν Κομμουνιστικὴ Ἀκαδημία τῆς Μόσχας, τὸν περασμένο Σεπτέμβρη, ἔκανε φανερό τὸ ὅτι οἱ Ρῶσοι δὲν ἔχουν τίποτε ἐνάντια στὴν ψυχανάλυση ὡς κλάδο τῆς ψυχολογίας, ἀλλὰ ἀντιτάσσονται μόνο στὸν ἀποκαλούμενο Φροϋδισμό μὲ τὸν ὁποῖο ἐννοοῦν μιὰ «ψυχαναλυτικὴ ἀντίληψη τοῦ κόσμου». Ἡ διάκριση αὐτὴ εἶναι σημαντικὴ. Γιὰ τοὺς λόγους ποὺ ἔχουμε περιγράψει, τὸ Τότε καὶ Τάμπου (στὸ μέτρο ποὺ ἐξηγεῖ τὴν καταγωγή τοῦ πολιτισμοῦ βάσει τοῦ Οἰδιπόδειου συμπλέγματος) κι ἡ Ὁμαδικὴ Ψυχολογία κι ἡ Ἀνάλυση τοῦ Ἐγώ (6) ἀπορρίπτονται ὡς «ἀντιμαρξιστικές» ἰδεαλιστικές ἐργασίες. Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, ὁ Σαπίρ, ἕνας ἐπίσημος θεωρητικὸς τῆς Ἀκαδημίας, ἔχει ρητὰ ἀναφερθῆι στὶς θεωρίες τοῦ ἀσυνείδητου, τῆς ἀπώθησης, τῆς παιδικῆς σεξουαλικότητος κλπ. ὡς σημαντικές καὶ πολύτιμες. Οἱ ἄνθρωποι στὴ Ρωσία συζητοῦν πολὺ γὰρ τὴν perekuchenie, δηλαδή τὴν μετατροπὴ τῆς σεξουαλικῆς ἐνέργειας σὲ ἐργασία. Ἡ Φροϋδικὴ θεωρία τῆς ἐξιδανίκευσης, ἀναγνωρίζεται πλήρως.

Ἡ ἐκστρατεία ἐνάντια στὴν ψυχανάλυση ἀποτελεῖ συχνὰ τὸ πρῶτον μεθοδολογικῆς σύγκρουσης ἀπὸ μέρους τῶν Μαρξιστῶν π.χ. ὅταν κατηγοροῦν τὴν ψυχανάλυση ὅτι εἶναι μιὰ ἀτομιστικὴ ψυχολογία ποὺ δὲν ἐνδιαφέρεται γὰρ τὴν κοινωνικὴ ψυχολογία. Ἡ φανερὴ ἀπάντηση

μὲ μιὰ τέτοια κατηγορία μπορεῖ — μόνο κατ' ἀνάγκην, νὰ εἶναι ψυχολογία τοῦ ἀτόμου. Κοινωνικὰ φαινόμενα, ὅπως ἡ ταξικὴ συνείδηση, ἡ θέληση γιὰ ἀπεργία κλπ. δὲν εἶναι προσκτὰ σ' αὐτὴν. Ἀλλὰ οἱ κριτὲς τῆς ψυχανάλυσης, ὅταν κάνουν αὐτὴ τὴν κατηγορία, ἐννοοῦν συχνὰ ὅτι αὐτὴ δὲν ἐξετάζει τὴν ταξικὴ κατάσταση τοῦ ἀτόμου.

Μιὰ ἄλλη κατηγορία εἶναι ὅτι ἡ ψυχαναλυτικὴ θεωρία ὑπερτονίζει τὴ βιολογικὴ πλευρὰ τῆς προσωπικότητος σὲ βάρος τῆς κοινωνικῆς πλευρᾶς ὡς ἀπὸτέλεσμα, ἡ κοινωνικὴ παράσταση — λογουχάρη, ἡδημιουργικὴ ἢ παραγωγικὴ ἐργασία — ἀποδίδεται ἀπόλυτα στὸ ἔνστικτο.

Ἡ ἀντίρρηση αὐτὴ βασίζεται στὸ ἐπιχείρημα ὅτι μέχρι τώρα δὲν ἔχει γίνῃ καμμιά ἀπόπειρα ἀπὸ τοὺς ψυχολόγους γὰρ νὰ καθοριστῆι ἡ ἐπίδραση τῶν κοινωνικῶν παραγόντων σ' ἀντιπαράθεση μ' ἐκείνη τῶν βιολογικῶν παραγόντων. Κι εἶναι ἀληθινὸ ὅτι στὴν ψυχαναλυτικὴ βιβλιογραφία ἀντιμετωπίζει κανεὶς στάσεις οἱ ὁποῖες ὑποδηλώνουν ὅτι τὸ ἔνστικτο ἐκεῖνο, ἀνεξάρτητο ἀπὸ κάθε τυποποιημένη ἀντίδραση ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸ κόσμο, εἶναι τὸ μόνο ποὺ ἔχει σημασία. Ὅμως ἡ ἀντίληψη αὐτὴ δὲν ἀποτελεῖ μέρος τῆς Φροϋδικῆς ψυχολογίας, ἡ ὁποία ἀναφέρει πολὺ καθαρὰ ὅτι ἡ ψυχολογικὴ ἀνάπτυξη ὀφείλεται στὴν τυποποίηση τῶν ἐνστικτικῶν ἀπὸ ἐπιδράσεις ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸ κόσμο. Ἀκόμα καὶ ἡ Οἰδιπόδεια σχέση δὲν ἀποτελεῖ βιολογικὸ ἀλλὰ κοινωνικὸ φαινόμενο, τὸ ὁποῖο καθορίζεται ἀπὸ τὴν πατριαρχικὴ δομὴ τῆς οἰκογένειας. Βέβαια οὔτε ὁ Μαρξιστῆς οὔτε ὁ ψυχαναλυτῆς μπορεῖ νὰ ἔχει καμμιά ἀντίρρηση γιὰ τὴν ἀποψη ὅτι ἡ ψυχολογικὴ ἀνάπτυξη πηγάζει ἀπὸ τὴν σύγκρουση ἀνάμεσα στὶς ἀνάγκες τοῦ ἀτόμου καὶ τοὺς κοινωνικοὺς περιορισμοὺς (ἡ ὁποία περιλαμβάνει ἐπίσης τὶς συγκρούσεις τῆς Οἰδιπόδειας ἐποχῆς).

Ἔνα ἄλλο πεδίο ἀμφισβήτησης, ἀφορᾷ τὶς ἀντίστοιχες σφαῖρες ἱκανότητος ἀναφορικὰ μὲ τὴν ἐξήγηση τῶν ἰδεολογιῶν. Λογουχάρη, πρέπει ἡ θρησκεία νὰ ἐξηγηθῆι κοινωνιολογικὰ ἢ ψυχολογικὰ; Ὁ Μαρξιστῆς λέει: Ἡ θρησκεία εἶναι ἕνα κοινωνικὸ φαινόμενο τοῦ δπολοῦ ἢ καταγωγή πρέπει ἀποδεδειγμένα νὰ ἀναζητηθῆι στὶς συγκριμένες παραγωγικὲς συνθήκες. Ὁ Φροϋδικὸς ὑποστηρίζει ὅτι ἡ θρησκεία μπορεῖ νὰ ἐξηγηθῆι ἀπὸ τὴ στᾶση τοῦ παιδιοῦ ἀπέναντι στὸν πατέρα του· ἡ ἰδέα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀκαμφίβουλα μιὰ πατρικὴ ἰδέα καὶ

μπορούν να βρεθούν αναλογίες ανάμεσα στο θρησκευτικό δόγμα και ώρισμένες καταπιεστικές ιδέες. Σ' αυτό το σημείο δεν υπάρχει πρακτικά καμιά πιθανότητα συμβιβασμού, παρά μόνο μεθοδολογικής άποσαφήνισης. Η ψυχανάλυση δεν μπορεί να κάνει τίποτα περισσότερο παρά μόνο να εξηγήσει το πώς και από ποιά κίνητρα κινούμενο, ένα παιδί άφομοιώνει τις θρησκευτικές έννοιες και ιδέες που ανακαλύπτει μ' ένα ώρισμένο τρόπο στο περιβάλλον του. Δέ μπορεί να εξηγήσει το γιατί μία συγκεκριμένη θρησκεία αναβιώνει και εξαπλώνεται σαν κοινωνικό φαινόμενο σε μία συγκεκριμένη ιστορική περίοδο. Κι ή ψυχανάλυση δεν ισχυρίστηκε ποτέ ότι είναι ικανή να εξηγήσει τη θρησκεία σαν σύνολο. Όπου όμως ή πλειονότητα των ατόμων, που βρίσκονται στην ίδια κοινωνική κατάσταση, άσκει παρόμοιες θρησκευτικές τελετές ή ψυχανάλυση μπορεί να άποκαλύψει το νόημα των τελετών εκείνων, όπως αυτό έμφανίζεται τυπικά ανάμεσα σ' άλλους εκείνους που συμμετέχουν σ' αυτές. Αναμφιστότητα ο Μαρξισμός μπορεί να δείξει από μόνος του το γιατί ή Εβραϊκή θρησκεία έχει διαφορετικό χαρακτήρα άπ' την Χριστιανική κι αυτές άπ' τη Βουδιστική. Μπορεί να βρει δεσμούς με τον οικονομικό και κοινωνικό τρόπο ζωής των Εβραίων (ή Χριστιανών ή Ίνδων) για να εξηγήσει την συγκεκριμένη φύση κάθε θρησκείας. Παρόμοια, ή ψυχανάλυση δεν μπορεί να εξηγήσει την έξαφάνιση της θρησκείας κάτω από το σοσιαλισμό ή το φαινόμενο της θρησκευτικής άνακρίσης στο Μεσαίωνα, εκτός αν εφαρμόσει Μαρξιστικές άπόψεις όταν εξηγεί τά φαινόμενα αυτά, αλλά στην περίπτωση εκείνη, δεν λειτουργεί πια καθαρά σαν ψυχολογική θεωρία.

Ο χειρισμός του προβλήματος του συμβολισμού από μερικούς συγγραφείς — ο οποίος, ακόμα και από καθαρά ψυχαναλυτική άποψη, είναι λαθεμένος ή τουλάχιστον έξαιρετικά μονόπλευρος — έχει προκαλέσει μεγάλη ζημιά στο σκοπό της ψυχανάλυσης στη Σοβιετική Ένωση. Λογουάρα, όρισμένα ψυχαναλυτικά κείμενα για τη γεωργία των πρωτόγονων φυλών, δίνουν την εντύπωση ότι ή καλλιέργεια της γής άποτελεί μία συμβολική μόνο πράξη και τίποτα περισσότερο. Οί συμβολικοί διαλογισμοί αυτού του είδους είναι μοιραίο να δυσφημίζουν την ψυχανάλυση στα μάτια ακόμα και του πιο καλοπροαίρετου Μαρξιστή, γιατί δεν μπορούμε να περιμένουμε από κείνον που βρίσκεται έξω από τά πράγματα, να ξεχωρίσει την ψυχανάλυση από την

ψευτο-ψυχανάλυση. Η Μαρξιστική σκέψη, όντας άπόλυτα προσανατολισμένη προς τον υλισμό, δεν αντίστέκεται στον συμβολισμό καθαυτόν αλλά στην κατάχρησή του' αλλά τότε, το ίδιο ισχύει και για την σκέψη ενός κλινικού ψυχαναλυτή. Κάθε αντικείμενο και κάθε ενέργεια έχουν ένα όρθολογικό νόημα το οποίο μπορεί να γίνει σύμβολο, αλλά σε καμιά περίπτωση δεν είναι άπαραίτητο να γίνει τέτοιο. Τά αντικείμενα κι οι ενέργειες δεν όφείλουν την ύπαρξή τους στο συμβολικό τους νόημα αλλά στην άξία τους σαν χρήσιμα άγαθά ή έμπορεύματα — ή, στην περίπτωση των ενεργειών, σαν παραγωγική εργασία. Τά άεροπλάνα και οι σιδηρόδρομοι δεν κατασκευάζονται γιατί άποτελούν σύμβολα ένστικτώδινων ιδεών, αλλά γιατί ώρισμένες παραγωγικές συνθήκες οδηγούν στην έφεύρεση και την κατασκευή τους. Το τι συμβαίνει στο άσυνείδητο του σχεδιαστή όταν σχεδιάζει, έχει σημασία μόνο, όταν μās έπισκέπτεται σαν άσθενής. Κι αν ακόμα — το άεροπλάνο που έχει έφεύρει έχει κάποια φαλλική σημασία γι' αυτόν, αυτό δε σημαίνει ότι το σύμβολο ήταν το κίνητρο για να έπινοήσει το άεροπλάνο. Στον 5ο αιώνα, που οι φαλλικές ιδέες δεν ήταν διαφορετικές άπ' ότι είναι σήμερα, είναι άβδαιο ότι οι ίδιοι άνθρωποι δεν θα μπορούσαν να έχουν σχεδιάσει ένα άεροπλάνο. Πρέπει να παραδεχτούμε ότι το έπιχείρημα αυτό, που έχει συχνά προβληθεί άπ' τους Μαρξιστές, είναι άνακειμενικά σωστό.

Αυτός δεν είναι ο χώρος για να δείξω λεπτομερικά ότι τέτοιες περιπτώσεις — περιπτώσεις στις όποιες ή ψυχανάλυση ξεπερνάει τά όριά της και μεθοδολογικά εφαρμόζεται λαθεμένα — συμβαίνουν πραγματικά κατά καιρούς οδηγώντας σε έντελώς λαθεμένες άπόψεις, ανάμεσα σε όρθόδοξους Μαρξιστές, που άφορούν την πραγματική φύση της ψυχανάλυσης. Όταν, καμιά φορά, ή ψυχανάλυση άναπροσωπείται σωστά, οι Μαρξιστές άρνούνται να την άναγνωρίσουν σαν «Φροϋδική». Σ' ένα δοκίμιο με τίτλο «Διαλεκτικός Ύλισμός και Ψυχανάλυση», προσπάθησα να εκθέσω τις βασικές άρχές της ψυχαναλυτικής θεωρίας, δίνοντας έμφαση στην καθαρά Φροϋδική — δηλαδή, κλινική — ψυχανάλυση. Η συνταχτική έπιτροπή του Μοσχοβίτικου περιοδικού Pod Znameniem Markizma, όπου δημοσεύτηκε ή Ρώσικη μετάφραση του δοκίμιου αυτού, αίστάνθηκε ύποχρεωμένη να προστέσει μία σημείωση του έκδοτη για να δηλώσει ότι δεν συμφωνούσε με τις άπόψεις μου για την ψυχανάλυση. Και δυ

κομμουνιστές εκφράσανε την άποψη ότι εκείνα που ανέφερα στο άρθρο μου ήταν πολύ πειστικά, αλλά δεν ήταν η Φροϋδική ψυχανάλυση όπως την ήξεραν.

Αυτό σημαίνει δυο πράγματα: πρώτο, ότι η ανάπτυξη της ψυχαναλυτικής θεωρίας τα τελευταία λίγα χρόνια, έχει άμαυρώσει τα καθαρά, εμπειρικά και επιστημονικά απρόσβλητα χαρακτηριστικά της ψυχανάλυσης, με αποτέλεσμα να μπορούμε σήμερα να μιλάμε για δυο σχεδόν είδη ψυχανάλυσης και δεύτερο, ότι οι Μαρξιστές δεν έχουν καμιά αντίρρηση αναφορικά με την επιστημονική ψυχανάλυση. Στο άρθρο του Σαπίρ (7) που δημοσιεύτηκε σε απάντηση του δικού μου, αναγνωρίζονται οι θεωρίες του άσυνειδητου, της άπώθησης των ενστίχτων κ. άλλα θεμελιακά στοιχεία της ψυχανάλυσης. Οι επιθέσεις του Σαπίρ κατευθύνονταν εν μέρει: ενάντια σε θέσεις που ποτέ δεν έχει αναπτύξει η ψυχανάλυση και εν μέρει, ενάντια σε υπερβολικούς ισχυρισμούς ικανότητας, όπως εκείνοι που έχουμε περιγράψει σε διάφορες ψυχολογικές εξηγήσεις των κοινωνικών διαδικασιών.

Η γενική εντύπωση που σχημάτισα στη Μόσχα, ήταν ότι οι Μαρξιστές θεωρητικοί θα δεχόντουσαν την ψυχανάλυση αν τους παρουσιάζονταν ο καθαρά επιστημονικός της πυρήνας, δηλαδή τα ύλιστικά-διαλεκτικά θεμέλια της ψυχανάλυσης κ. αν γινόταν ένας ξεκάθαρος διαχωρισμός ανάμεσα σ' αυτά και τις διάφορες ιδεαλιστικές θεωρίες και εφαρμογές της ψυχανάλυσης. Έδώ βρίσκεται η διαφορά ανάμεσα στην θέση που κατέχει η ψυχανάλυση στις άστικές χώρες και τη Σοβιετική Ένωση αντίστοιχα. Στην Γερμανία και την Αμερική η ψυχανάλυση άρχισε ν' αναγνωρίζεται μόνο όταν έγινε μη-ύλιστική, δηλαδή ιδεαλιστική, σε μερικές από τις πιο σημαντικές της πτυχές (παρέκλιση από τη θεωρία της λίμπινο, άφύπνιση της θεωρίας του θάνατου-επιθυμίας, ή λαθεμένη — κατά τη γνώμη μου — εφαρμογή της ψυχολογίας στην κοινωνιολογία και την πολιτιστική ιστορία κλπ. Αυτές ακριβώς είναι οι πλευρές της ψυχανάλυσης για τις οποίες υπάρχουν αντιρρήσεις στην Σοβιετική Ένωση, ενώ ο πυρήνας της ψυχαναλυτικής θεωρίας θα μπορούσε εύκολα να γίνει αποδεχτός. Ο Γιούρβαντς, στην κριτική του για την ψυχαναλυτική θεωρία, μιλάει στην πραγματικότητα για μια «παρακμή» της γνήσιας, επιστημονικής ψυχανάλυσης.

Θά πρέπει να προσέσω ότι πολλοί Μαρξιστές — επειδή, εν

μέρει, οι γνώσεις τους για την ψυχανάλυση είναι φτωχές και για λόγους προσωπικής αντίστασης — δείχνουν μια έλλειψη αντικειμενικότητας στις κριτικές τους. Ός ένα βαθμό οι κριτικές αυτές προέρχονται από γιατρούς, της παλιότερης γενιάς, οι οποίοι ούτε μπορούν να σκεφτούν από ψυχολογική σκοπιά, ούτε είναι εκπαιδευμένοι στην μεθοδολογία. Η στάση τους που οφείλεται σε έλλειψη πληροφόρησης, επιβεβαιώνεται σε ένα μεγάλο βαθμό από την έλλειψη συμφωνίας, πάνω σε θεωρητικά θέματα, που υπάρχει σήμερα ανάμεσα στους ψυχαναλυτές.

Ο άληθινός Μαρξιστής, όμως, είναι τόσο αντικειμενικά προσανατολισμένος από τη γενικότερη στάση του απέναντι στη ζωή και την κοινωνία, είναι τόσο απρόσβλητος από κάθε μορφή μυστικισμού ή ιδεαλιστικής σκέψης, ώστε τα ψυχρά γεγονότα αναφορικά με την ψυχανάλυση, είναι μαραίο να αναγνωριστούν στο τέλος. Ο Σαλκίντ, προσπαθώντας να μου επιτεθεί, στη διάλεξη που έδωσα στην Κομμουνιστική Ακαδημία, δεν μπόρεσε τελικά να βρει τίποτα περισσότερο από το να πει ότι είχα μεταχειριστεί ένα πολύ διπλωματικό τρόπο. Είχα μιλήσει για την ψυχανάλυση σαν επιστήμη όχι όμως για τον άποκαλούμενο Φροϋδισμό. Στη τελευταία μου συμμετοχή, μπόρεσα να αναφέρω άποσπάσματα από τον ίδιο τον Φρόυντ, ο οποίος είχε μιλήσει ενάντια στην έρμηγεία της ψυχανάλυσης σαν παγκόσμιας φιλοσοφίας δηλαδή σαφώς ενάντια στον άποκαλούμενο Φροϋδισμό στον όποιον επιτίθονταν οι Μαρξιστές.

Για το Μαρξισμό, μια θεωρία έχει μεγάλο ενδιαφέρον μόνον αν έχει και πραχτική σημασία, Το έρώτημα έχει τεθεί ξανά και ξανά: Ποιά είναι η πραχτική σημασία της ψυχανάλυσης για το σοσιαλισμό; Η πρώτη απάντηση είναι, κατάφωρα, η ψυχοθεραπεία. Άλλά είναι βέβαιο ότι όλοι οι ψυχαναλυτές πρέπει να συμφωνούν στο ότι η ψυχανάλυση δε μπορεί να χρησιμέψει στη μαζική θεραπεία και λόγω της φύσης της δεν θα μπορέσει ποτέ να το κατορθώσει. Είναι άληθεια ότι η ψυχαναλυτική θεραπεία εφαρμόζεται μαζί με άλλες μεθόδους στο νευροψυχολογικό ινστιτούτο του καθηγητή Ροζενστάϊν, στη Μόσχα. Η ψυχανάλυση χρησιμοποιείται εκεί από κοινού με άλλες μορφές θεραπείας. Ο καθηγητής Ροζενστάϊν μάς έδειξε το δωμάτιο ψυχοθεραπείας, όπου υπήρχε μια φωτογραφία του Φρόυντ κρεμασμένη στον τοίχο. Μπόρεσαμε επίσης να παρατηρήσουμε με ικανοποίη-

ση ότι πολλοί νεαροί γιατροί, τόσο στο τμήμα αφοδίσειων νοσημάτων όσο και στο ψυχονευρολογικό ινστιτούτο, τρέφουν μιὰ διάθεση απόλυτης κατανόησης και ἐχτίμησης ἀπέναντι στὴν ψυχανάλυση και τὴν ἐφαρμοζοῦν στὴν πράξη ὅταν τύχει ἡ ἀνάλογη περίπτωση. Ὁ Καθηγητὴς Ροζενστάιν, ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου, εἶναι ἕνας δηλωμένος φίλος τῆς ψυχανάλυσης. Ἀλλὰ ἡ βασικότερη πραχτικὴ σημασία τῆς ψυχανάλυσης δὲν περιορίζεται στὴν θεραπεία.

Ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸ τῆς Σοβιετικῆς Ἰατρικῆς ὡς ὅλο, τὸ ὅτι ἀφιερώνει ὁλοένα και μεγαλύτερη προσοχὴ στὴν μαζικὴ προφύλαξη. Ἐχτεταμένη και ἐνδιαφέρουσα στατιστικὴ και ἄλλου εἶδους ἔρευνα διεξάγεται σ' ὅλα τὰ ἰνστιτούτα μὲ σκοπὸ νὰ ἀναπτυχθεῖ αὐτὸ τὸ πεδίο μελέτης. Ἐχουν ἤδη ἀποχτηθεῖ μερικὰ στατιστικὰ στοιχεία ποὺ ἀφοροῦν τὴν σέξουαλικὴ ζωὴ τῶν μαζῶν, ἐνῶ οἱ ἐρωτήσεις ἔχουν διατυπωθεῖ μ' ἕνα τρόπο ποὺ δὲ μποροῦν οὔτε νὰ τὸν ὀνειρευτοῦν στὶς Δυτικὲς χῶρες, ὅπου θὰ τοὺς «σοιάριζε». Θὰ πρέπει νὰ τονισθεῖ ὅτι ἡ ἐργασία αὐτὴ γίνεται ἀπὸ ἐπίσημα ὄργανα και ὄχι ἀπὸ ἰδιωτικὸς φορεῖς. Κατὰ συνέπεια, τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν προφύλαξη ἀπὸ τὶς νευρώσεις εἶναι πολὺ μεγάλο, και συγκεκριμένα ἐρωτήματα ἀπευθύνονται στὴν ψυχανάλυση σὲ συσχέτιση μὲ τὸ θέμα αὐτό. Ἐντυπωσιακὴ συνεργασία μὲ τὰ Ρώσικα ἰνστιτούτα ἀπαιτεῖται κατεπειγόντως στὸν τομέα αὐτό. Στὶς χῶρες μᾶς, λόγω τῆς συγκέντρωσης τῆς προσοχῆς στὴν ἀτομικὴ θεραπεία, τὸ πρόβλημα τῆς προφύλαξης δὲν ἔχει ἀκόμα λυθεῖ. Ἡ δῆλωση ὅτι μόνον μιὰ θεωρία γιὰ τὶς νευρώσεις, ἡ ὁποία ἀκολουθεῖ μιὰ αἰτιατικὴ ἔρευνα, μπορεῖ νὰ μᾶς προσφέρει τὶς βασικὲς ἀρχὲς τῆς προφύλαξης, ἔγινε δεχτὴ μὲ μεγάλῃ προσοχῇ (8) ἀλλὰ συγκεκριμένα ἀποτελέσματα ἀναμένονται ἀκόμα.

Στὴν ἀστυκλικὴ (διευθυντὴς εἶναι ὁ Καθηγητὴς Μπάτικς) εἰδειξαν ἐπίσης μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν πραχτικὴ ἐφαρμογὴ τῆς ψυχανάλυσης, ποὺ ἔγινε στὴ Βιέννη, ἀπὸ τὸ Γραφεῖο Σεξουαλικῆς πληροφορήσεως γιὰ τοὺς βιομηχανικοὺς ἐργάτες και τὸ ὑπαλληλικὸ προσωπικό.

Στὸ Ἰνστιτούτο Μάρξ-Λένιν τοῦ Χάρκοβου, διεξάγεται ψυχαναλυτικὴ ἔρευνα, ἀλλὰ λόγω τῆς ἔλλειψης προσωπικῆς ἐπαφῆς δὲν μπορῶ νὰ πῶ τίποτα ἀναφορικὰ μὲ τὴν ἀξία ἢ τὸ περιεχόμενό της. Τὸ γεγονός ὁμῶς, ὅτι σὲ ἀπάντηση ἐνὸς ψυχαναλυτικοῦ δοκίμιου ποὺ ἔ-

στειλα, τὸ ἰνστιτούτο μὲ προσκάλεσε και μὲ δέχτηκε ὡς ταχτικὸ συνεργάτη, δείχνει ἀξιόλογο και ἐνεργητικὸ ἐνδιαφέρον.

Ἀντίθετα, σὲ θέματα σεξουαλικῆς ψυχολογίας βασιλεύει σύγχυση. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποψη δὲν μπορέσαμε νὰ παρατηρήσουμε καμμιά διαφορά ἀπὸ τὶς συνθήκες ποὺ ἐπικρατοῦν στὴν Δυτικὴ Εὐρώπη. (Πρέπει ἐδῶ ν' ἀναφερθεῖ ὅτι ὁ παιδικὸς σταθμὸς ποὺ διευθυνόταν ἀπ' τὴν ψυχαναλύτρια Βέρα Σμίτ, δὲν ἀπαγορεύτηκε ἐπίσημα, ὅπως μεταδόθηκε στὴ Δύση, ἡ διευθύντρια ὁμῶς τοῦ σταθμοῦ τὸν ἔκλεισε ἡ ἴδια γιατί, ὅπως μοῦ εἶπε προσωπικά, ἀντιλήφτηκε ὅτι δὲν ὑπῆρχαν ἀκόμα οἱ κατάλληλες συνθήκες γιὰ αὐτὴ τὴ μορφή ἐργασίας).

Ἐπίσης φημολογεῖτο ἐδῶ ὅτι ἀπαγορεύτηκε στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση τὸ διβλίο τοῦ Φρόντ Τὸ Μῆλλον μιὰς χίμαιρας. Στὸν τομέα αὐτό, ὅπως και σὲ πολλοὺς ἄλλους, ἔχω ἀνακαλύψει ὅτι ἡ πολιτικὴ ἐχθρότητα ἀπέναντι στὸ ἐργατικὸ κράτος (ἀπὸ μέρους ἰδιαιτέρα τῶν Ρώσων ἐμμεγρέδων, οἱ ὅποιοι ἦταν οἱ περισσότεροι Λευκοί, ἀπὸ ἀποψη πολιτικῶν πεποιθήσεων) ἔχει ὀδηγήσει στὴ διάδοση συνειδητῶν φειμμάτων. Τὸ διβλίο τοῦ Φρόντ γιὰ τὴ θρησκεία, ὄχι μόνον δὲν ἔχει ἀπαγορευθεῖ ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα μεταφράστηκε στὰ Ρώσικα τὸ 1928. Ἡ Ψυχαναλυτικὴ Ἐνωση τῆς Μόσχας ἔχει ἀποφασίσει νὰ στείλει στὸν Καθηγητὴ Φρόντ ἕνα ἀντίτυπο τῆς μετάφρασης, ὡς συγκεκριμένη ἀπόδειξη τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ εἰδηση ἦταν ψεῦτικη.

Οἱ ἀνταφαιτικὲς ἐντυπώσεις ἀπ' τὸ ταξίδι μου, ὀδηγοῦσαν γενικὰ στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ψυχανάλυση, στὴ καθαρὰ ἐμπειρικὴ τῆς μορφῆς, θὰ ἀναγνωριστεῖ τελικὰ ὡς ψυχολογικὴ θεωρία, ἀλλὰ μὲ τὴν προϋπόθεση μόνον ὅτι θὰ εἶναι ἀπελευθερωμένη ἀπὸ κάθε ἰδεαλιστικὴ και ἔξωκλικτικὴ παραφυάδα.

Μιὰ τέτοια παραφυάδα ὁμῶς — και αὐτὸ φαίνεται καθαρὰ ἀπ' τὴ συνολικὴ δομὴ τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης — δὲν θὰ παραμείνει ἰδιωτικὴ ὑπόθεση ἀλλὰ θὰ γίνῃ ἐπίσημη, μόλις χαλαρώσει ἡ οικονομικὴ πίεση, τελειώσει ὁ ἐχθρικός ἀποκλεισμός ἀπὸ τὶς καπιταλιστικὲς χῶρες και οἱ ἡγέτες τοῦ σοσιαλιστικοῦ κράτους συνειδητοποιήσουν ὅτι ἡ νεύρωση ἀποτελεῖ ἕνα ἐπείγον μαζικὸ πρόβλημα. Τότε εἶναι ποὺ ἡ ψυχανάλυση θὰ παίξει τὸ δικό της ρόλο, ὡς πραχτικὴ ψυχολογία, ἰδιαιτέρα στὴν προφύλαξη ἀπὸ τὶς νευρώσεις.

Σήμερα ὑπάρχει μιὰ οὐδέτερη ζώνη, δεκαπέντε χιλιόμετρα σὲ

βάθος, ανάμεσα στην Σοβιετική Ένωση απ' τη μία μεριά και την Πολωνία και τη Ρουμανία απ' την άλλη. Με την Ρουμανία δεν υπάρχει καμιά σιδηροδρομική επικοινωνία και στα Πολωνικά σύνορα περάσαμε από συρματοπλεγμένους φράχτες και χαρακώματα. Η Σοβιετική Ένωση αποτελεί ένα πολιορκημένο κάστρο κι εκείνοι που κατέχουν το κάστρο αυτό ασκούν ένα αυστηρό έλεγχο σ' ό,τι εισάγεται μέσα, συμπεριλαμβανομένων και των επιστημονικών ιδεών. Θέλουν να ξέρουν σίγουρα τ' ό,τι πρόκειται να κερδίσει ή να χάσει ή χώρα τους από μια επιστήμη, την οποία ένα μέρος της άστικής τάξης θεωρεί σαν μια πολιτιστική φιλοσοφία. Μόνο έχοντας αυτό στο μυαλό μπορούμε να ελπίσουμε ότι θα καταλάβουμε τη θέση που κατέχει ή ψυχανάλυση στην Σοβιετική Ένωση.

Η χρήση τῆς ψυχανάλυσης σὴν ἱστορικὴ ἔρευνα

(τὸ κείμενο αὐτὸ ἀποτελεῖ ἕνα ἀπὸ τὰ κεφάλαια τοῦ δοκίμιου «Διαλεκτικὸς Ἑλισμὸς καὶ Ψυχανάλυση». Δὲν ὑπῆρχε σὴν πρώτη ἐκδοση τοῦ βιβλίου ἀλλὰ προστέθηκε ἀπὸ τὸ Ράιχ σὴν δευτέρῃ ἐκδοση ποὺ ἐγίνε τὸ 1934. Ἐπίσης δὲν ὑπάρχει σὴν Ἑλληνικὴ ἐκδοση τοῦ βιβλίου ποὺ κυκλοφόρησε ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις «Γραμμὴ».)

Τὸ καθήκον τῆς ἐπιστημονικῆς ψυχολογίας εἶναι ἡ ἔρευνα τοῦ σχηματισμοῦ τῆς ψυχικῆς διάρθρωσης. Μόνο μιὰ ψυχολογία ποὺ κατέχει τὶς ἀπαραίτητες μεθόδους, γιὰ τὴν κατανόηση καὶ τὴν ἀναπαράσταση τοῦ δυναμισμοῦ καὶ τῆς οἰκονομίας τῆς ψυχικῆς διαδικασίας, μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ σαν ἐπιστημονικὴ. Στὴν ἐργασία μου πάνω στὴ σχέση τῆς ψυχανάλυσης μὲ τὸ διαλεκτικὸ ὄλισμὸ (1) ἐπιχείρησα νὰ δείξω ὅτι ἡ ψυχανάλυση ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα ἀπὸ τὸν ὅποιο μπορεῖ ν' ἀναπτυχθεῖ μιὰ διαλεκτικὴ-ὀλιστικὴ ψυχολογία. Ἄφοῦ ἡ ἀστικὴ σκοπιὰ τῶν περισσότερων ἐπιστημόνων ὁδηγεῖ σὲ διαστροφῆς καὶ ἀφοῦ ψεύτικες θεμελιακῆς θεωρίες εἰσχωροῦν σὴν ἐργασία τους, κάθε ἀπόπειρα γιὰ μιὰ διαλεκτικὴ - ὀλιστικὴ ψυχολογία πρέπει νὰ ἔχει σαν πρόδρομο μιὰ προσεχτικὴ μεθοδολογικὴ ἐξέταση. Στὴ μελέτη μου γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ ἀπόρριφα τὴ δυνατότητα ἀνάπτυξης μιᾶς κοινωνιολογικῆς θεωρίας μέσα ἀπὸ τὴν ψυχανάλυση, γιὰτὶ ὅταν ἡ μέθοδος τῆς ψυχολογίας καλουπιαστὲι στὰ δεδομένα τῆς κοινωνικῆς διαδικασίας, εἶναι μοιραῖο νὰ ὁδηγήσει σὲ μεταφυσικὰ καὶ ἰδεαλιστικὰ ἀποτελέσματα καὶ πραγματικὰ αὐτὸ ἔχει γίνει.

Γι' αὐτὴ τὴν ἀποφῆ ἔχω ὁποστὲι ἄγριες ἐπιθέσεις ἀπὸ τοὺς «ἐρασιτέχνες κοινωνιολόγους» τῆς ψυχαναλυτικῆς σχολῆς. Ἐκεῖνο τὸν καιρὸ μὸς ἦταν φανερὸ ὅτι καμμιὰ ψυχολογικὴ μέθοδος δὲν μπορεῖ νὰ ἐφαρμοστὲι ἱκανοποιητικὰ στὰ κοινωνιολογικὰ προβλήματα ἀλλὰ ἦταν ἐξίσου φανερὸ ὅτι ἡ κοινωνιολογία δὲν μπορεῖ νὰ κάνει χωρὶς τὴν ψυχολογία ὅταν ἐμφανιστοῦν προβλή-

ματα της αποκαλούμενης «υποκειμενικής ενέργειας» ή ιδεολογίας. Όταν τελικά κατέληξα σε μια προσωρινή φόρμουλα, με την οποία επιχειρήσα να εντοπίσω τη θέση της ψυχανάλυσης μέσα στην κοινωνιολογία, ο Σαπίρ (2) με κατάκρινε ότι αντιφάσκω με τον εαυτό μου: μια τέτοια μομφή δεν ήταν δύσκολο να γίνει, αφού προηγουμένα είχα άρνηθεί τη χρήση της ψυχανάλυσης και τώρα της παραχωρούσα μια ειδική θέση μέσα σ' αυτό τον κλάδο. «Η αλήθεια είναι ότι οι κριτές μου έπαιρναν τα πράγματα πολύ πιο άστοχαστα απ' ότι εγώ. Μερικοί από αυτούς συνέχισαν απερίσπαστοι την κατασκευή της δικής τους ειδικής φόρμουλας «ψυχαναλυτικής κοινωνιολογίας», της οποίας ο τελευταίος θρίαμβος είναι η θέση ότι η ύπαρξη της αστυνομίας μπορεί να αποδοθεί στον πόθο των μαζών για τιμωρία. (3)

«Άλλοι πάλι διέγραψαν ολόκληρο το πολύπλοκο πρόβλημα με τον άπλο ισχυρισμό ότι η ψυχανάλυση είναι μια «ιδεαλιστική» επιστήμη, η οποία καλύτερα θα είναι να μην μας άσασχολεί υπερβολικά. Μια στάση ή οποια ξεφύγει από ένα σοβαρό πρόβλημα. Μερικοί κριτικοί, όπως ο Σαπίρ, βρέθηκαν σε αντίφαση με τον εαυτό τους γιατί, ενώ άναπτυσσαν τη θέση αυτή, έπρεπε από την άλλη να παραδεχτούν ότι η ψυχανάλυση είχε κάνει μια σειρά από θεμελιακές ανακαλύψεις, είχε αποκρυσταλλώσει τη σοβαρότερη θεωρία για τη σεξουαλικότητα, κι' έχοντας ανακαλύψει τη σεξουαλική απόθωση και το άσυνείδητο, είχε αποκαλύψει ολόκληρη την ψυχική διαδικασία κλπ.

Στην έρώτησή μου, πώς είναι δυνατό μια ιδεαλιστική επιστήμη να κάνει σημαντικές ανακαλύψεις, καμμιά απάντηση δεν δόθηκε.

Μέχρι τήμερα η συζήτηση αναφορικά με την κοινωνιολογική σημασία της ψυχανάλυσης χαρακτηρίζεται από την αντίθεση δύο απόψεων: η πρώτη, ότι η ψυχανάλυση είναι ατομική ψυχολογία και κατά συνέπεια δεν μπορεί να εξηγήσει κοινωνικά θέματα και η δεύτερη, ότι δεν είναι μόνο ατομική ψυχολογία αλλά παράλληλα και κοινωνική ψυχολογία και κατά συνέπεια μπορεί να είναι τέλεια. Η συζήτηση αυτή έχει παραμείνει καθαρά στα λόγια χωρίς να έχει κάνει κανείς μια απόπειρα να ελέγξει τους διάφορους ισχυρισμούς με βάση τα πραγματικά γεγονότα. Όταν το 1929 διακήρυξα ότι η ψυχαναλυτική μέθοδος δεν μπορεί να εφαρμοστεί στα κοινωνικά θέματα, στήριξα αυτή μου την άποψη σε εφαρμογές της ψυχαναλυτικής μεθόδου στην κοινωνιολογία, που έγιναν από ψυχαναλυτές οι οποίοι βρίσκονταν σε πλήρη αντίφαση με το Μαρξισμό και αποδείχτηκε ότι έκαναν λάθος. Το γεγονός ότι η ψυχανάλυση έχει να προσφέρει κάτι σημαντικό στην κοινωνιολογία ήταν έντελως ξεκάθαρο. Το πρόβλημα ήταν μόνο στο πώς να πάψουν να υφίστανται οι προηγούμενοι παραλογισμοί και ν' αποσπαστεί η λανθάνουσα αξία ή οποία, αν και δραστή, είχε μέχρι τώρα αποδειχτεί άπρόσιτη. Είναι αλήθεια ότι είχα άρνηθεί στη «Σημεία»* την εφαρμογή της ψυχαναλυτικής μεθόδου στην κοινωνιολογία, αλλά ταυτόχρονα, πρότεινα μια προσωρινή εφαρμογή της. Νά γιατί μπόρεσε ο Σαπίρ να με κατηγορήσει γι' άσυνέπεια. *Έγραφα:

* Σημ. Μετ.: Πρόκειται για την εφημερίδα «ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΗ ΣΗΜΑΙΑ ΤΟΥ ΜΑΡΞΙΣΜΟΥ» στην οποία ο Ράιχ είχε γράψει πολλά άρθρα.

«Οι σκέψεις αυτές μπορεί να μας οδηγήσουν να αντιληφθούμε ότι η ψυχανάλυση, χάρη στη μέθοδό της, μπορεί να αποκαλύψει τις ένστικτώδικες ρίζες της κοινωνικής δραστηριότητας του ατόμου και χάρη στην διαλεκτική της θεωρία για τα ένστικτα μπορεί να ξεκαθαρίσει με λεπτομέρειες τα ψυχολογικά αποτελέσματα των παραγωγικών συνθηκών πάνω στο άτομο, μπορεί δηλαδή να φωτίσει τον τρόπο με τον οποίο σχηματίζονται οι ιδεολογίες «μέσα στο κεφάλι». «Ανάμεσα στα δυο δριακά σημεία — την οικονομική δομή της κοινωνίας, από τη μια άκρη και το ιδεολογικό εποικοδόμημα από την άλλη, δριακά σημεία, των οποίων οι αίτιακοί σύνδεσμοι έχουν περισσότερο ή λιγότερο εξερευνηθεί από την υλιστική αντίληψη της ιστορίας — ο ψυχαναλυτής βλέπει μια σειρά από ένδιάμεσα στάδια. Η ψυχανάλυση αποδεικνύει ότι η οικονομική δομή της κοινωνίας δεν μεταμορφώνεται άμεσα σε ιδεολογίες «μέσα στο κεφάλι». Αντίθετα δείχνει ότι το ένστικτο για επίδωση (ένστικτο της αυτοσυντήρησης), οι έκδηλώσεις του οποίου εξαρτώνται από δοσμένες οικονομικές συνθήκες, έπιρραζει και αλλάζει τις διεργασίες του σεξουαλικού ένστικτου, το οποίο είναι πολύ πιο εύπλαστο. Περιορίζοντας τους σκοπούς των σεξουαλικών αναγκών, αυτό δημιουργεί σταθερά, νέες παραγωγικές δυνάμεις μέσα στη διαδικασία της κοινωνικής εργασίας, διαμέσου της εξιδανικευμένης λίμπιντο. «Άμεσα, η εξιδανικευμένη λίμπιντο αποχτά ικανότητα για εργασία, έμμεσα, οδηγεί σε ποιοτικά πιο άναπτυγμένες μορφές σεξουαλικής εξιδανικευσης π.χ. στη θρησκεία, την ήθικη γενικά και την σεξουαλική ήθικη ειδικότερα κλπ. Αυτό σημαίνει ότι η ψυχανάλυση έχει τη θέση που της άρμόζει μέσα στην υλιστική αντίληψη της ιστορίας σ' ένα πολύ ειδικό σημείο, στο σημείο εκείνο όπου προκύπτουν ψυχολογικά προβλήματα σαν αποτέλεσμα της Μαρξιστικής θέσης ότι το δ λ ι κ ο ε ι ν α ι μετατρέπεται σε «ιδέες μέσα στο κεφάλι». Η διαδικασία της λίμπιντο έχει δευτερεύουσα σημασία σε σχέση με την κοινωνική άνάπτυξη και εξαρτάται απ' αυτήν, αλλά έπεμβαίνει άποφασιστικά σ' αυτήν, στο μέτρο που η εξιδανικευμένη λίμπιντο μετατρέπεται σε ικανότητα για εργασία και επομένως σε παραγωγική δύναμη».

Σήμερα θα διατύπωνα καλύτερα τις πιο πολλές από τις παραπάνω φράσεις και δεν θα ταξινόμοσα τη θρησκεία και την ήθικη στην εξιδανικευση των ένστικτων. Τον καιρό εκείνο είχα μια μπερδεμένη μόνο εικόνα για το άπλο γεγονός — το οποίο από τότε έχω καταλήξει να έχτιμώ σ' ένα πολύ μεγαλύτερο βαθμό — ότι η ψυχική δομή, λογουχάρη, μιας Χριστιανής που άνήκει στην εργατική τάξη κι' η οποία υποστηρίζει το Συντηρητικό κόμμα ή τους φασιάτες και δεν μπορεί να μεταστρέψει τις πολιτικές της πεποιθήσεις με φυσιολογικά μέσα πειστικότητας, έχει μια ιδιαίτερη δομή ή οποία είναι διαφορετική από την ψυχική δομή μιας Κομμουνίστριας που άνήκει στην εργατική τάξη. Λογουχάρη, ή υλική και έξουσιαστική εξάρτηση από τους γονείς της στην παιδική ηλικία κι' από το σύζυγό της άργότερα, την όποχρέωσαν να καταπίσει τις σεξουαλικές της άπαιτήσεις σαν αποτέλεσμα του οποίου έχει περιπέσει σε μια χαρακτηρολογική κατάσταση δειλίας και σεξουαλικής παθητικότητας που την έκανε άνικανη να καταλάβει ακόμα και το κομμουνιστικό σύνθημα του αυτοκαθορισμού για τις γυναίκες. Έπιπλέον, η σεξουαλική απόθωση, όταν υπερ-

Θαίνει ένα δρισμένο μέτρο ή γίνεται μ' ένα δρισμένο τρόπο, δημιουργεί ένα ισχυρό δεσμό με την εκκλησία και το αστικό κοινωνικό σύστημα και κάνει τα θύμα της άνικανο για κριτική σκέψη. Η σημασία του προβλήματος αυτού δρίσκειται όχι μόνο στο γεγονός ότι υπάρχουν εκατομμύρια τέτοιες γυναίκες, αλλά είναι ακόμα σοβαρότερη, γιατί μια τέτοια σκέψη δέν μπορεί να αποδοθεί στο ότι «έξυπατηθήκαν» ή «μπλέχτηκαν», άποτελεί το πρόβδν μιας θεμελιακής τροποποίησης της ανθρώπινης ψυχικής δομής για χάρη του κυρίαρχου συστήματος. Δοσμένης της πραχτικής σκοπιάς αυτού και παρόμοιων προβλημάτων της μαζικής ψυχολογίας, δέν μπόρεσα να ικανοποιήσω τις άπαιτήσεις των Μαρξιστών φίλων μου οι όποιοι ήθελαν μια άμεση θεωρητική άπάντηση στην κριτική του Σαπίρ. Οι θεωρητικές συζητήσεις έχουν την τάση να γίνονται στείρες (4) έχτος άν βασίζονται σταθερά σε συγκεκριμένη πραχτική άμφισβήτηση.

Το πρόβλημα άναφορικά με το ρόλο της ψυχανάλυσης στην πάλη των τάξεων, έπρεπε να καθοριστεί με δάση τα ειδικά προβλήματα του πολιτικού κινήματος. Μια τέτοια μέθοδος στην πραγματικότητα, άποδειχτηκε άκαρπη τόσο άναφορικά με την κριτική των μεταφυσικών θεωριών στην ψυχανάλυση, όσο και της θεωρητικής ένσωμάτωσης της ψυχανάλυσης στη Μαρξιστική Ιστορική έρευνα. (5)

Η ένσωμάτωση αυτή έπρεπε να προχωρήσει πέρα άπό την άπλή άναγνώριση ότι τα κοινωνιολογικά προβλήματα δέν μπορούν να προσεγγιστούν με ψυχολογικές μεθόδους. Άλλά ταυτόχρονα άποκάλυψε μια δυνατότητα για να γίνει πιδ άποδοτική ή Μαρξιστική έρευνα στην Ιστορία και την πολιτική, σ' όρισμένους τομείς, όπως εκείνοι που άναφέρονται στη δημιουργία και τ' άποτελέσματα της Ιδεολογίας, κάνοντας χρήση των άνακαλύψεων (όχι της μεθόδου) της ψυχανάλυσης. Έχοντας καταλήξει σε μια τέτοια άναγνώριση, δ άνεχπαίδευτος κοινωνιολογικά ψυχαναλυτής θ' άποφύγει την κοινωνιολογική πραχτική και θα μάθει την μέθοδο της Ιστορικής έρευνας ταυτόχρονα, δ οικονομολόγος θ' άναγκαστεί ν' άναγνώρισει την αντίφαση που υπάρχει μέσα του, όταν μιλάει για ταξική συνείδηση.

Άν έπομένως, σήμερα οι ψυχαναλητές μου λένε ότι έχω τροποποιήσει την άδστηρή μου άποψη, σύμφωνα με την όποια ή ψυχανάλυση δέν έχει θέση στην κοινωνιολογική έρευνα, γιατί κι' έγώ δ Ιδιος τώρα εξέταζω τα μαζικά φαινόμενα άπό ψυχολογική σκοπιά, ή άπάντησή μου είναι ότι άν ξαναδιαβάσουν το κείμενό μου του 1929 θα πιστούν ότι δέν συμβαίνει αυτό. Έγραφα:

«Τό κατάλληλο άντικείμενο μελέτης για την ψυχανάλυση είναι ή ψυχολογική ζωή του ανθρώπου στη κοινωνία. Η ψυχολογική ζωή των μαζών την ένδιαφέρει στο μέτρο μόνο που τα άτομικά φαινόμενα συμβαίνουν μέσα στη μάζα (π.χ. το φαινόμενο του άρχηγού) ή στο μέτρο που μπορεί να εξηγήσει φαινόμενα της «μαζοψυχής» όπως δ τρόμος, δ πανικός, ή ύπακοή κλπ. άπό την πείρα της για δ άτομο. Θα φαινόταν δμως, ότι το φαινόμενο της ταξικής συνείδησης δέν είναι προσιτό στην ψυχανάλυση, ότε μπορούν να θεωρηθούν σαν άντικείμενα της ψυχαναλυτικής μεθόδου προβλήματα που άνήκουν στην κοινωνιολογία, όπως ή κίνηση των μαζών, ή πολιτική, οι άπεργίες κλπ.

Κι έτσι δέν μπορεί να άντικαταστήσει ένα κοινωνιολογικό δόγμα, ότε μπορεί να άναπτυχθεί ένα κοινωνιολογικό δόγμα μέσα άπ' αυτόν».

Έλπίζω ότι είναι ξεκάθαρο, άπ' ότι έχει μέχρι τώρα ειπωθεί, ότι οι παραπάνω παρατηρήσεις ισχύουν ακόμα άπόλυτα κι ότι άπλώς έχουν γίνει λίγο πιδ άκριβεις. Δέν μπορούμε ακόμα να δώσουμε μια ψυχαναλυτική έρμηνεία στα κοινωνικά φαινόμενα, δηλαδή τα κοινωνικά προβλήματα δέν μπορεί να άποτελέσουν άντικείμενο της ψυχαναλυτικής μεθόδου. Το πρόβλημα της ταξικής συνείδησης δέν είχε ακόμα άποσαφηνιστεί όταν πρωτογράφτηκε το κείμενο κι έτσι ήμουν άποχρεωμένος να πώ «Θά φαινόταν»... Σήμερα μπορώ να μιλήσω πιδ συγκεκριμένα.

Η έμπειρία έχει επιβεβαιώσει ότι άπλώς ύπαινίχθηκα στα κείμενα της Σ η μ α λ α ς, δηλαδή ότι ή πρώτη προϋπόθεση για μια ψυχολογική προσέγγιση του προβλήματος της ταξικής συνείδησης είναι μια καθαρή διαφοροποίηση άνάμεσα στις ύποκειμενικές και άντικειμενικές πλευρές του προβλήματος εκείνου. Έπίσης έδειξε ότι τα θετικά στοιχεία και οι κατευθυντήριες δυνάμεις της ταξικής συνείδησης δέν μπορούν να εξηγηθούν ψυχαναλυτικά, ένω οι δυνάμεις που άναχαιτίζουν την άνάπτυξη της ταξικής συνείδησης μπορούν να γίνουν κατανοητές μ ό ν ο ψυχολογικά γιατί πηγάζουν άπό παράλογες πηγές.

Οι κριτές μου ύπήρξαν συχνά και έξακολουθούν ακόμα να είναι πολύ διαστικοί στις κρίσεις τους. Όταν ή έπιστήμη εισχωρεί σ' ένα νέο πεδίο, πρέπει πρώτα να άπαλλαγεί άπό πολλές παλιές ιδέες πρωτοδ μπορείσει να δει χωρίς προκαταλήψεις τα προβλήματα, με μια νέα όπτική κι είναι θέδιο ότι θα γίνουν πολλά λάθη στη διατύπωση ή την παρουσίαση όρισμένων σημείων. Κατά συνέπεια, για να άναπτυχθεί μια σωστή Μαρξιστική ψυχολογία, ήταν άρχικά άπαραίτητο να σταματήσει ή προσπάθεια έφαρμογής της τεχνικής της ψυχαναλυτικής έρμηνείας στα κοινωνιολογικά προβλήματα. Τότε μόνο έγινε πραγματικά δυνατό να κριθεί τό τί έγινε όρθολογικό και τί παράλογο στην προβληματική της ταξικής συνείδησης, δηλαδή ποιά έχταση θα πρέπει να δοθεί στην έρμηνεία των παράλογων φαινομένων. Για ν' άναφέρω ένα παράδειγμα: Άν εξηγήσω την έπαναστατική θέληση σαν εξέγερση ένάντια στον πατέρα, όπουδδήποτε κι άν συμβεί, περιλαμβάνοντας την κοινωνιολογική σφαίρα, προσχωρώ στην ιδεολογία της πολιτικής αντίδρασης, αλλά άν κάνω μια σοβαρή εξέταση του δαθμού στον όποιο ή έπαναστατική θέληση άντιστοιχεί σε μια πραγματική κατάσταση, του μέτρου που ή έλλειψη μιας τέτοιας θέσης είναι παράλογη, τού σημείου στο όποιο ή έπαναστατική θέληση θα άντιστοιχεί πραγματικά σε μια άσυνείδητη εξέγερση ένάντια στον πατέρα κλπ., τότε έχω παρασύρει την άστική «μη - προϋποθετική» έπιστήμη στο κενό, έχω κάνει μια άδθεντικά δική μου έπιστημονική έργασία κι έχω έτσι προσφέρει μια ύπηρεσία στο κίνημα της έργατικής τάξης κι όχι στην πολιτική αντίδραση γιατί ή Μαρξιστική έπιστήμη δέν είναι τίποτ' άλλο παρά τό άμείλικτο ξεγύμνωμα των σχέσεων και δεσμών όπως πραγματικά έχουν.

Μια ξεκαθαρισμένη κατανόηση της μεθοδολογίας, στην άπόδοση μιας θέσης για την ψυχανάλυση μέσα στην Ιστορική έρευνα, έχει άποφασιστική ση-

μασία για το αποτέλεσμα κάθε έρευνας. Είναι επομένως σημαντικό να απο-
ληθοῦμε κάπως έχτεταμένα με την κριτική των απόψεών μου, όπως εκφράζον-
ται στο «Διαλεκτικό Ύψιστο και στην Ψυχανάλυση», την οποία προβάλλει ο
"Εριχ Φρόμμ στο κείμενό του «Γιὰ τὴ μέθοδο καὶ τὰ καθήκοντα μιᾶς Ἀναλυ-
τικῆς Κοινωνικῆς Ψυχολογίας». Ὁ Φρόμμ γράφει:

«Θὰ πρέπει νὰ γίνει μιὰ ἀπόπειρα γιὰ ν' ἀνακαλυφτεῖ τὸ κρυφὸ νόημα
καὶ ἡ αἰτία τῶν παράλογων τρόπων συμπεριφορᾶς στὴν κοινωνικὴ ζωὴ, ὅπως
τόσο ἔντονα ἐμφανίζονται, ὄχι μόνον στὴν θρησκεία καὶ τὸ λαϊκὸ ἔθιμο ἀλλὰ
ἐπίσης καὶ στὴν πολιτικὴ καὶ τὴν ἐχπαίδευση. . . Ἄν αὐτὴ (ἡ ψυχανάλυση)
ἔχει ἀνακαλύψει τὸ νῆμα γιὰ μιὰ κατανόηση τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς,
στὴ ζωὴ τῶν ἐνοστίχτων, στὸ ἀσυνείδητο, τότε θὰ πρέπει ἐπίσης νὰ εἶναι ἐξου-
σιοδοτημένη καὶ ἱκανὴ νὰ μεταδώσει βασικὲς γνώσεις γιὰ τὶς αἰτίες τοῦ ὑπο-
βάθρου τῆς κοινωνικῆς συμπεριφορᾶς. Γιατί, ἡ «κοινωνία», ἐπίσης, ἀποτελεῖ-
ται ἀπὸ ξεχωριστὰ ἄτομα ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ὑπόκεινται σὲ ἄλλους νόμους πα-
ρὰ μόνον σὲ κείνους ποὺ ἡ ψυχανάλυση ἔχει ἀνακαλύψει μέσα στὸ ἄτομο. Ἐπο-
μένως, μᾶς φαίνεται λαθεμένο, τὸ ὅτι ὁ Βίλχελμ Ράιχ περιλαμβάνει στὴν ψυ-
χανάλυση μόνον τὴ σφαῖρα τῆς ἀτομικῆς ψυχολογίας καὶ ἀμφισβητεῖ, σὰν κα-
νόνα, τὴ δυνατότητά της νὰ εφαρμοστεῖ στὰ κοινωνικὰ φαινόμενα, ὅπως ἡ πο-
λιτικὴ, ἡ ταξικὴ συνείδηση, κλπ. Τὸ γεγονός ὅτι ἡ κοινωνιολογία ἀσχολεῖται
μ' ἕνα φαινόμενο, δὲν σημαίνει βέβαιον ὅτι αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποτελέσει ἀν-
τικείμενον τῆς ψυχανάλυσης (ὅπως ἀκριβῶς εἶναι λαθεμένο νὰ πιστεύουμε ὅτι
ἕνα θέμα ποὺ ἐξετάζεται ἀπὸ τὴν σκοπιὰ τῆς φυσικῆς δὲν μπορεῖ νὰ ἐξεταστεῖ
καὶ ἀπ' τὴ σκοπιὰ τῆς χημείας). Σημαίνει ἀπλῶς ὅτι τὸ φαινόμενο αὐτὸ εἶναι
ἕνα ἀντικείμενον γιὰ τὴν ψυχολογία — καὶ ἰδιαίτερα, γιὰ τὴν κοινωνικὴ ψυ-
χολογία, τὸ καθήκον τῆς ὁποίας συνίσταται στὸ νὰ καθορίσει τὶς αἰτίες καὶ
τὶς λειτουργίες τοῦ κοινωνικοῦ ὑπόβαθρου τῶν ψυχικῶν φαινομένων — στὸ
μέτρο μόνον ποὺ ἀφορᾷ τὰ ψυχικὰ φαινόμενα».

Εἶναι ἀτυχὴ περίπτωση ἡ ἀναφορὰ τοῦ Φρόμμ μόνον σ' αὐτὸ ποὺ εἶπα
σχετικὰ μετὰ τὸ τί δὲν μπορεῖ νὰ κάνει ἡ ψυχανάλυση καὶ ὄχι σ' αὐτὸ ποὺ
πολὸ συγκεκριμένα ἀνέφερα σχετικὰ μετὰ τὸ ρόλο ποὺ πρέπει, καὶ μόνον αὐτὴ
μπορεῖ, νὰ παίξει στὴν κοινωνιολογικὴ ἔρευνα — δηλαδή, στὸ νὰ δείξει πῶς
μετατρέπεται ἡ ὀλικὴ πραγματικότητα σὲ ἰδέες μέσα στὸ ἀνθρώπινο κεφάλι.
Τὸ ὅτι ἡ ψυχανάλυση καὶ μόνον αὐτὴ μπορεῖ νὰ ἐξηγήσει τοὺς παράλογους
τρόπους συμπεριφορᾶς (ὅπως ἡ κάθε εἶδος θρησκευτικότητος καὶ μυστικισμοῦ)
εἶναι φανερό, γιατί μόνον ἡ ψυχανάλυση εἶναι ἱκανὴ νὰ ἐρευνήσει τὶς ἐνοστι-
χτώδικες ἀντιδράσεις τοῦ ἀσυνείδητου. Ἀλλὰ μπορεῖ νὰ τὸ κάνει μετὰ ὁσπτό
τρόπο, ὄχι μόνον ἂν ἀπλῶς «πάρει ὑπόψη τοὺς οικονομικοὺς παράγοντες», ἀλλὰ
ἀφοῦ συνειδητοποιήσει καλὰ ὅτι οἱ ἀσυνείδητες δομὲς ποὺ κατὰ συνέπεια ἀν-
τιδρῶν παράλογα, ἀποτελοῦν οἱ ἴδιες τὸ προϊόν ἱστορικῶν κοινωνικῶν - οἰκονο-
μικῶν διαδικασιῶν, καὶ επομένως, δὲν μποροῦν νὰ ἀποδοθοῦν σὲ ἀσυνείδητους
μηχανισμοὺς, οἱ ὅποιοι ἀντιτίθενται σὲ οικονομικὰς αἰτίες, ἀλλὰ νὰ εἰδωθοῦν
μόνον σὰν δυνάμεις ποὺ μεσολαδοῦν ἀνάμεσα στὸ «*κ ο ι ν ω ν ι κ ὸ ε ἴ ν α τ*
καὶ τοὺς ἀνθρώπινους τρόπους ἀντίδρασης. Ἀλλὰ στὰν ὁ Φρόμμ προχωρεῖ πα-

ρακάτω καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ ψυχανάλυση ἔχει κάτι «βασικὸ» γιὰ νὰ μεταδό-
σει, ἀναφορικὰ μετὰ τὶς «αἰτίες τοῦ ὑπόβαθρου τῆς κοινωνικῆς συμπεριφορᾶς»,
γιατί ἡ κοινωνία ἀποτελεῖται ἀπὸ ξεχωριστὰ ἄτομα, αὐτὴ εἶναι μιὰ λαθεμένη
χρῆση τῶν λέξεων, ἡ ὁποία ἀνοίγει τὸ δρόμον σὲ καταχρήσεις τῆς ψυχολογίας
ποὺ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Φρόμμ θὰ κατεδίκαζε. Στὸ μέτρο ποὺ καταλαβαίνουμε ὅτι ἡ
«κοινωνικὴ συμπεριφορὰ» σημαίνει τὴ συμπεριφορὰ τῶν ἀνθρώπινων ὄντων
στὴν κοινωνικὴ ζωὴ, τὸ νὰ φέρνουμε ἀντιμέτωπὴ τὴν προσωπικὴ μετὰ τὴν κοι-
νωνικὴ συμπεριφορὰ δὲν ἔχει κανένα νόημα, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἄλλη
συμπεριφορὰ ἐχτὸς ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ συμπεριφορὰ. Ἀκόμα καὶ ἡ συμπεριφορὰ
σ' ἕνα ὄνειροπόλημα εἶναι κοινωνικὴ συμπεριφορὰ καὶ ἐπιρροάζεται ἀπὸ στοι-
χεῖα τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητος, ὅπως ἐπίσης χαρακτηρίζεται καὶ ἀπὸ
φανταστικὰς σχέσεις μετὰ ἀντικείμενα. Γιὰ νὰ ξεκαθαρίσουμε τελειωτικὰ τὸ ση-
μεῖο αὐτὸ (ἐλπίζουμε), θὰ πρέπει νὰ ἀσχοληθοῦμε μετὰ τὴν κριτικὴ τοῦ Φρόμμ
σὲ συνδυασμὸ μετὰ τὴν ἐπίσημη ψυχαναλυτικὴ κοινωνιολογία. Δὲν συζητᾶμε γιὰ
πράγματα ἀσήμαντα ἀλλὰ γιὰ πολὺ καυτὰ προβλήματα. Ἐπάρχουν πάρα πολ-
λὰ παραδείγματα ἀνθρώπινης κοινωνικῆς συμπεριφορᾶς στὰ ὁποῖα οἱ ἀσυνεί-
δητοι ἐνοστιχτώδιοι μηχανισμοί, ποὺ δεσπόζουν στὴν ἀνθρώπινὴ δράση, τὴν
ὁποία ἔχει περιγράψει ἡ ψυχανάλυση καὶ τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀποφασιστικὴ σημα-
σία γιὰ τὰ ἄλλα φαινόμενα, δὲν παίζουν οὐσιαστικὰ κανένα ρόλο. Αὐτὸ ποὺ
θέλω νὰ τονίσω, εἶναι ὅτι ἡ συμπεριφορὰ, λόγῳ χάρις, τῶν ἀνθρώπων ποὺ
ἔχουν μικρὰς τραπεζικὰς καταθέσεις μετὰ τὴ χρεωκοπία μιᾶς Τράπεζας ἢ
μιὰ ἀγροτικὴ ἐξέγερση, μετὰ ἀπὸ μιὰ μικρὴ πτώση στὶς τιμὰς τοῦ ἀλευριοῦ,
δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ μετὰ ὑποσυνείδητα λιμπιντιανὰ κίνητρα ἢ σὰν περιπτώ-
ση ἀνταρσίας ἐνάντια στὸν πατέρα. Εἶναι σημαντικό, νὰ ἀντιληφθοῦμε ὅτι σὲ
τέτοιες περιπτώσεις ἡ ψυχολογία μπορεῖ πραγματικὰ νὰ ἔχει κάτι νὰ πεί ἀνα-
φορικὰ μετὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς συμπεριφορᾶς, ἀλλὰ ὄχι μετὰ τὶς αἰτίες ἢ τὸ
ὑπόβαθρόν τους. Τὸ βασικὸ σημεῖο εἶναι ὅτι ὁ καπιταλισμὸς δὲν μπορεῖ νὰ ἐξη-
γηθεῖ μετὰ τὴν πρωχτικὴ - σαδιστικὴ δομὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ὅτι ἡ δομὴ αὐ-
τὴ μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ ἀπ τὴν σεξουαλικὴ τάξη τοῦ πατριαρχικοῦ συστήματος.
Κι ὅτι ἡ κοινωνία δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ ξεχωριστὰ μόνον ἄτομα (αὐτὸ θὰ ἦταν
πλῆθος, ὄχι κοινωνία), ἀλλὰ ἀπὸ ἕνα ἐνιαῖον σύνολον ἀνθρώπων τῶν ὁποίων ἡ
ζωὴ καὶ οἱ σκέψεις καθορίζονται ἀπὸ τὶς παραγωγικὰς σχέσεις ποὺ ἐνεργοῦν
ἀνάμεσα καὶ πάνω σ' αὐτοὺς καὶ ποὺ εἶναι ἐντελῶς ἀνεξάρτητες τόσο ἀπὸ τὴ
θέληση ὅσο καὶ ἀπὸ τὰ ἐνοστιχτὰ τους — μετὰ τὴν σημαντικὴ προσθήκη ὅτι οἱ
παραγωγικὰς σχέσεις, μποροῦν ἀκριβῶς νὰ τροποποιήσουν τὴν ἐνοστιχτώδικη
δομὴ σὲ ὀρισμένα βασικὰ σημεῖα π.χ. στὴν ἰδεολογικὴ καὶ διαρθρωτικὴ ἀνα-
παραγωγὴ τοῦ οικονομικοῦ συστήματος. Ὅταν επομένως λέμε ὅτι μποροῦμε
νὰ ριζώμε φῶς στὶς αἰτίες τοῦ ὑπόβαθρου, θὰ πρέπει νὰ ἔχουμε ξεκαθαρίσει
καλὰ ποιὰς αἰτίας τοῦ ὑπόβαθρου ἐννοοῦμε. Τὸ βασικὸ σημεῖο, τὸ σημεῖο στὸ
ὁποῖο διαφέρουμε ἀπὸ τὶς τάσεις ποὺ ὑπάρχουν στὴν σύγχρονὴ «κοινωνικὴ ψυ-
χολογία», εἶναι ὅτι ξέρουμε καλὰ τοὺς περιορισμοὺς τῆς ψυχολογίας καὶ τοὺς
τομεῖς στοὺς ὁποίους ἐξαρτεῖται ἀπὸ ἄλλου εἶδους κλάδους: ξέρουμε ὅτι μπο-
ροῦμε νὰ ἀποσαφηνίσουμε μόνον τοὺς ἐνδιάμεσους, συνθετικὸς κρίκους ἀνάμε-

σα στη βάση και το εποικοδόμημα, μόνο τον «μεταβολισμό» που διαδραματίζεται ανάμεσα στη φύση και τον άνθρωπο, όπως αντιπροσωπεύεται στην ψυχή. Το γεγονός ότι με αυτό τον τρόπο μπορούμε επίσης να ξεδιαλύνουμε τον τρόπο με τον οποίο η ιδεολογία αντιδρά με τη σειρά της πάνω στη βάση διαμέσου των παραγωγικών σχέσεων, οι οποίες έχουν μεταμορφωθεί σε δομή, αποτελεί ένα καθαρά μονόπλευρο πλεονέκτημα — αν και έχει αποφασιστική σημασία. Γιατί είναι τόσο άσυνήθιστα σημαντικό το να χαρακτηθούν τόσο ακρίβεις διχωριστικές γραμμές; Γιατί αυτό αποτελεί την μεθοριακή γραμμή ανάμεσα στην ιδεαλιστική και την διαλεκτική - υλιστική χρήση της ψυχολογίας στην κοινωνική σφαίρα. Οι καρποί τους οποίους η τελευταία υπόσχεται να αποκομίσει, αξίζουν την πιο επιμελημένη και προσεγγισμένη ακρίβεια στην διατύπωση της προσέγγισής μας. Η προσέγγιση αυτή μπορεί να συνοψιστεί σε αυτά που ακολουθούν: δεν μπορούμε να ποθούμε τίποτε αναφορικά με τις αιτίες του υπόδαθρου της ανθρώπινης συμπεριφοράς στην έξω - ψυχική σφαίρα — για τους οικονομικούς νόμους που καθορίζουν την κοινωνική διαδικασία και τους νόμους της φυσιολογίας που κυβερνούν το μηχανισμό των ενστίχτων — χωρίς να άσπαστοίμε άμεσα τη μεταφυσική.

Υπάρχει παραπέρα ένα σημείο στο οποίο είμαι υποχρεωμένος να αντιταχθώ στον Φρόμμ και σε άλλους οι οποίοι δέχονται τις απόψεις μου σε άλλα θέματα. Ο Φρόμμ νομίζει ότι κάνω λάθος να αρνιέμαι το ότι η ψυχαναλυτική μέθοδος μπορεί να εφαρμοστεί στα κοινωνικά φαινόμενα, όπως οι απεργίες κλπ. Άλλοι Μαρξιστές φίλοι μου έχουν υποστηρίξει, ότι η ψυχαναλυτική μέθοδος μπορεί να εφαρμοστεί στα κοινωνικά φαινόμενα, γιατί στα βασικά της χαρακτηριστικά, είναι μια διαλεκτική - υλιστική μέθοδος. Ο ίδιος ο Φρόμμ λέει ότι η στάση μου, όπως εκφράζεται στις κοινωνιολογικές - έμπειρικές μου εργασίες έχει υποστεί μια «εμπρόθεκτη» αλλαγή. Δεν συμβαίνει όμως κάτι τέτοιο. Αποφεύγω να εφαρμόζω την ψυχαναλυτική μέθοδο στα κοινωνικά φαινόμενα στο μέτρο που πάντα έκανα και για τον ακόλουθο λόγο, τον οποίο μπορώ τώρα για πρώτη φορά να διατυπώσω με ακρίβεια. Είναι αλήθεια ότι χρησιμοποιήσαμε τη μέθοδο του διαλεκτικού υλισμού στην έρευνα των κοινωνικών φαινομένων είναι αλήθεια ότι η ψυχανάλυση είναι μια διαλεκτική - υλιστική μέθοδος έρευνας; επομένως, ο άνθρωπος με την αφηρημένη λογική μπορεί να βγάλει το συμπέρασμα ότι η ψυχαναλυτική μέθοδος μπορεί να εφαρμοστεί «λογικά» στα κοινωνικά φαινόμενα χωρίς να συμβεί καμιά ζημιά. Στο σημείο αυτό οι φίλοι μου πέφτουν άσυνείδητα σε ένα αφηρημένο, ιδεαλιστικό λογικό τρόπο σκέψης. Έχουν δικιο σύμφωνα με τους νόμους της αφηρημένης λογικής, κάνουν όμως σοβαρό λάθος σύμφωνα με τους νόμους της διαλεκτικής. Ένα σφάλμα; Όχι, μια πολύ απλή αλήθεια. Η μέθοδος του διαλεκτικού υλισμού είναι η ίδια που κι αν την εφαρμόσουμε, αυτό είναι πολύ αληθινό. Οι κανόνες της ένότητας των αντιθέτων, η μετατροπή της ποσότητας σε ποιότητα κλπ. παραμένουν παντού οι ίδιοι. Κι όμως η υλιστική διαλεκτική είναι διαφορετική στην χημεία και διαφορετική στην κοινωνιολογία και ξανά στην ψυχολογία.

Γιατί η μέθοδος έρευνας δεν κρέμεται στον άερα, καθορίζεται στην ειδι-

κή της φύση από το αντικείμενο στο οποίο εφαρμόζεται. Έδώ είναι που αποκαλύπτεται πλήρως η αλήθεια του κανόνα της ένότητας της συνείδησης και του ε ί ν α ι . Κι έτσι η ειδική περίπτωση της υλιστικής διαλεκτικής της κοινωνιολογικής μεθόδου, δεν μπορεί να αντικαταστήσει την άλλη ειδική περίπτωση της ψυχολογικής μεθόδου. Όποιος υποστηρίζει ότι η ψυχαναλυτική μέθοδος μπορεί να χειριστεί σωστά τα κοινωνιολογικά προβλήματα, λέει ταυτόχρονα, ανεξάρτητα αν το έννοει ή όχι, ότι ο καπιταλισμός θα μπορούσε να εξηγηθεί με τις μεθόδους της χημικής ανάλυσης. Τα επιχειρήματα για αυτό θα ήταν τα ίδια με κείνα που προβλήθηκαν αναφορικά με την εγκυρότητα της ψυχαναλυτικής μεθόδου που εφαρμόζεται σε κοινωνικές καταστάσεις, γιατί η κοινωνική διαδικασία, συμπεριλαμβάνει αναμφισβήτητα τόσο την όλη δσο και τον άνθρωπο. Κατά συνέπεια, αν η ψυχολογική έρευνα τή δανείζεται τόσο εύκολα γιατί όχι και η χημική έρευνα; Το παράδειγμα δείχνει που θα δηγήσοε η άποψη του Φρόμμ, αν ακολουθούταν με συνέπεια. Ο Φρόμμ κάνει λάθος όταν λέει ότι οι ψυχαναλυτές έχουν καταλήξει σε λαθεμένα συμπεράσματα στην κοινωνιολογική σφαίρα γιατί, στην κοινωνιολογία, έχουν παρεκλίνει από την αναλυτική μέθοδο. Όχι, ήταν απόλυτα συνεπείς εφαρμόζοντας στα κοινωνικά φαινόμενα, όπως ο καπιταλισμός ή η μονογαμία, τη μέθοδο έρευνας του σημαντικού ψυχικού περιεχομένου και τη μέθοδο ανίχνευσης των ψυχικών φαινομένων σε άσυνείδητους ενστίχτώδικους μηχανισμούς. Και σε αυτό ακριβώς όφειλεται το ότι απέτυχαν, γιατί η κοινωνία δεν έχει ψυχή, ενστίχτο, Υπερεγώ, όπως υποθέτει ο Φρόμμ στο έργο του «Ο π ο λ ι τ ι σ μ ο ς π η γ ή δ υ σ τ υ χ ί α ς». Τα πραγματικά γεγονότα, τα οποία πρέπει να χρησιμεύουν σαν βάση για κάθε ειδική εφαρμογή της υλιστικής διαλεκτικής, μετατράπηκαν έτσι σε άλλου είδους διαδικασίες, στις οποίες δεν εμφανίζονται αντικειμενικά και το αποτέλεσμα ήταν παράλογο. Ότε είναι σωστό να υποθέσουμε, όπως κάνει ο Φρόμμ, ότι το ίδιο αντικείμενο μπορεί να εξεταστεί διαδοχικά, απ' τη σκοπιά της χημείας και της φυσικής. Η φυσική δεν μπορεί να καθορίσει τη χημική σύνθεση περισσότερο απ' όσο μπορεί η χημεία να καθορίσει την ταχύτητα της πτώσης ενός αντικειμένου· αυτό που συμβαίνει είναι ότι δυο διαφορετικές μέθοδοι, που κι οι δυο είναι διαλεκτικές - υλιστικές, χρησιμοποιούνται για να εξετάσουν δυο διαφορετικές ιδιότητες ή λειτουργίες του ίδιου αντικειμένου. Ακριβώς το ίδιο ισχύει και για την κοινωνιολογία. Μόνο ταρλατάνοι επιστήμονες ενός ορισμένου πολύ γνωστού τύπου μπορούν να εξηγήσουν τα ίδια κοινωνικά φαινόμενα με τη βοήθεια της ψυχολογίας και με τη βοήθεια της κοινωνιολογίας και της οικονομίας. Αυτό αποτελεί ένα έκλεχτισμό της χειρότερης μορφής. Το να εξετάσουμε διαφορετικές λειτουργίες του ίδιου φαινομένου με τις ανάλογες μεθόδους και, στη διαδικασία, να διευκρινήσομε τον κοινό συντονισμό και την αλληλεξάρτηση των λειτουργιών αυτών—να τί είναι ο διαλεκτικός υλισμός εφαρμοσμένος κατάλληλα. Ο Φρόμμ κάνει λάθος όταν λέει ότι η κοινωνική ψυχολογία καθορίζει τις αιτίες του κοινωνικού υπόδαθρου και τις λειτουργίες των ψυχικών φαινομένων». Ένα παράδειγμα: το κοινωνικό υπόδαθρο και η λειτουργία

της θρησκείας, της ήθικης κλπ. είναι κοινωνικο-οικονομικές λειτουργίες μιας ταξικής σχέσης, της παραγωγικής σχέσης ανάμεσα στον εργάτη και τον καπιταλιστή. Η παραγωγική αυτή σχέση καθορίζεται απ την ατομική ιδιοκτησία των παραγωγικών μέσων, από τις διαφορές ανάμεσα στην αξία χρήσης και την ανταλλακτική αξία της εργατικής δύναμης σαν εμπόρευματος, δηλαδή από κοινωνιολογικές κατηγορίες. Σαν αποτέλεσμα των οικονομικών μέτρων που υιοθετήθηκαν από την άρχουσα τάξη, η παραγωγική αυτή σχέση άγκιστρώνεται στην ψυχική δομή των μελών της κοινωνίας κι ιδιαίτερα της εξουσιαζόμενης τάξης. Βιδικοί θεσμοί όπως η οικογένεια, το σχολείο, η εκκλησία κλπ. τροποποιούν την δομή αυτή και την διαπλάθουν σ' ένα οργανισμό που θα αντιδρά πάντοτε μ' ένα τυπικό τρόπο. Τώρα αντιμετωπίζουμε ένα κοινωνικο-ψυχολογικό φαινόμενο, λογουχάρη, την σχέση πατέρα - γιου στην δυαδικότητά της: ύποταξη και εξέγερση ενάντια στην εξουσία, βασισμένη πρωταρχικά στην οικονομική σχέση και κατά δεύτερο λόγο σε μια παράλογη συναισθηματική στάση. Σύμφωνα με την επίσημη ψυχαναλυτική άποψη, η συναισθηματική σχέση είναι εκείνη που πραγματικά δημιουργεί την σχέση πατέρα - γιου δηλαδή το φαινόμενο μιας εξουσιαστικής σχέσης ανάμεσα στον καπιταλιστή, λογουχάρη, και τον εργάτη, ενώ στην πραγματικότητα η εξουσιαστική σχέση προϋπάρχει της συναισθηματικής και βασίζεται στην ταξική σχέση.

Η εξέταση του προβλήματος με τη βοήθεια της κοινωνιολογικο-οικονομικής μεθόδου οδηγεί στην αποκάλυψη της ταξικής σχέσης. Η εξέταση με τις μεθόδους της ψυχανάλυσης οδηγεί στην αποκάλυψη του π α ρ ά γ ω γ ο υ χαρακτήρα της ταξικής σχέσης, δηλαδή σε μια άποψη που δχι των κοινωνικών λειτουργιών αλλά του τρόπου που άγκιστρώνθηκαν στην ψυχή. Άλλα αν κανείς ακολουθήσει τον άλλο δρόμο — αν θεωρήσει τη σχέση ανάμεσα σε διάφορα άτομα που ανήκουν σε δυο διαφορετικές τάξεις σαν να ήταν θέμα δυο ψυχικών περιπτώσεων στο ίδιο πρόσωπο — τότε, αν και μπορεί να μην είναι κανείς από τη φύση παλιάνθρωπος, είναι μοιραίο, να καταλήξει στο συμπέρασμα (που μου αποκάλυψε κάποτε ένας από τους γνωστούς αναλυτές) ότι, η άστική τάξη αποτελεί το Ύπερεγώ και το προλεταριάτο το Α δ τ ο τοῦ κοινωνικού οργανισμού και ότι η άστική τάξη εκπληρώνει άπλως την λειτουργία του Ύπερεγώ, στο να κρατήσει το Α δ τ ο κάτω από έλεγχο. Είμαι πεπεισμένος ότι ο Λαφάργκ έχει χρυσή καρδιά κι όμως υποχρεώθηκε να συμπεράνει ότι η ύπαρξη της άστυνομίας οφείλεται στην έπιθυμία των μαζών για τιμωρία, γιατί με τις μεθόδους της ψυχολογίας, εξέτασε την άστυνομία σαν κοινωνικό θεσμό αντί να εξετάσει την ψυχολογία της άστυνομίας και τον αντίκτυπό της στις εξουσιαζόμενες τάξεις.

Έχω εφαρμόσει τις ανακαλύψεις της ψυχολογίας στην κοινωνιολογία, σε μια σειρά από έμπειρικές κοινωνιολογικές μελέτες χωρίς να σχολιάσω ρητά τα προβλήματα που εξετάζονται με τη μέθοδο εκείνη. Άφηστε με να σας εξηγήσω αναφέροντας ένα παράδειγμα:

Η άπεργία αποτελεί ένα κοινωνιολογικό φαινόμενο στην καπιταλιστική φάση της κοινωνικής ανάπτυξης. Η Μαρξιστική κοινωνιολογία εξετάζει τις

διαδικασίες που οδηγούν σε μια άπεργία, μελετώντας, λογουχάρη, τις παραγωγικές σχέσεις ανάμεσα σε εργάτες και καπιταλιστές και το νόμο της καπιταλιστικής οικονομίας σύμφωνα με τον όποιο το έμπορεύμα «εργατική δύναμη» αγοράζεται και χρησιμοποιείται όπως κάθε άλλο έμπορεύμα από τον ιδιοκτήτη των παραγωγικών μέσων, ανακαλύπτει άλλους οικονομικούς νόμους, σύμφωνα με τους όποιους ο ανταγωνισμός υποχρεώνει τον επιχειρηματία να μειώσει τα ήμερομίστια για ν' αζήήσει το ποσοστό κέρδους κλπ. Άλλά η άπεργία γίνεται από τη θέληση και τη συνείδηση των ενδιαφερομένων εργατών, δηλαδή το κοινωνιολογικό γεγονός παρουσιάζεται ψυχικά μ' ένα όριμένο συγκεκριμένο τρόπο. Έπομένως η ψυχολογία θα πρέπει να έχει κάτι να πει για το θέμα αυτό, αλλά πώς; Γιατί στο «πώς» βασίζεται αυτό που θα έχει να πει. Μπορούμε άμέσως να δοθμε ότι μια ψυχαναλυτική μελέτη ενός ή μερικών εργατών που άπεργούν δεν μπορεί να πει τίποτε άναφορικά με την άπεργία σαν κοινωνικό φαινόμενο, ούτε άναφορικά με τις αίτίες που κρύβονται πίσω της» ούτε και πολλά ακόμα για τα κίνητρα που οδηγούν τους εργάτες να πάρουν μέρος σε μια άπεργία. Άκόμα κι αν αναλύσουμε ότι έχουν κοινό οι εργάτες αυτοί δηλαδή αν εφαρμόσουμε την κοινωνική ψυχολογία, δεν θα έχουμε άπολύτως τίποτε να πούμε άναφορικά με το γιατί συμβαίνουν άπεργίες» με άλλα λόγια, η κοινωνική ψυχολογία δεν εξηγεί ούτε την άπεργία. Η αποκάλυψη των παιδιαστικών αντίθεσεων ανάμεσα στους εργάτες και τους πατέρες ή τις μητέρες τους, δεν έχει καμιά σχέση με την συγκεκριμένη άπεργία που μας άπασχολεί. Έχει μόνο κάποια σχέση (και αυτό άκριβώς είναι που θα έπρεπε να μας ενδιαφέρει) με την κοινή ιστορικο-οικονομική βάση (την καπιταλιστική ή ιδιωτικο-οικονομική δομή της κοινωνίας) η όποια γεννάει τόσο άπεργίες όσο και συγκρούσεις ανάμεσα σε γονείς και παιδιά. Άλλά αν επιμένει κανείς στο να χρησιμοποιηθούν τα άποτελέσματα που προήλθαν από την ψυχανάλυση ξεχωριστών εργατών για να εξηγήσει το φαινόμενο της άπεργίας, τότε το συμπέρασμα είναι άναπόφευγα, ότι η άπεργία αποτελεί εξέγερση ενάντια στον πατέρα. Το γεγονός ότι καταλήγοντας σ' αυτό το συμπέρασμα, ταυτίζει κανείς την «άπεργία» με την «ψυχική συμπεριφορά σε μια άπεργία» περνάει άπαρατήρητο όμως η διαφορά έχει άποφασιστική σημασία. Περνάει άπαρατήρητο είτε λόγω μεθοδολογικής σύγχυσης είτε από συνείδητά ή άσυνείδητα αντίδραστικά κίνητρα, γιατί τα συμπεράσματα που πρέπει να δοθούν από την κοινωνιολογική έρμηνεία δεν είναι τα ίδια με κείνα που πρέπει να δοθούν από την ψυχολογική έρμηνεία. Η προηγούμενη οδηγεί στην άναγνώριση των νόμων της ταξικής κοινωνίας, η τελευταία στη συσκότιση των νόμων εκείνων. Η άπεργία μπορεί να παίζει ένα ρόλο στην ψυχική διεργασία του άσυνείδητου, με τη μορφή, λογουχάρη, ενός όνειρου που λειτουργεί σαν κατάλοιπο των γεγονότων της ήμέρας: Κατά περίεργο τρόπο αυτό συμβαίνει σε πολύ λιγότερες περιπτώσεις, απ' ότι στην περίπτωση άλλων φαινομένων που πηγάζουν από τη σεξουαλική σφαίρα. Άλλά το να εξηγήσουμε μια άπεργία με ένα τέτοιο γεγονός είναι τόσο παράλογο όσο αυτό που κάνει ο Γκέζα Ροχάιμ, ο επίσημος διμλητής για τα θέματα κουλτούρας ανάμεσα στους ψυ-

Χαναλυτές, όταν κάνει υποθέσεις σχετικά με τους πρωτόγονους πολιτισμούς βάσει των ονείρων των πρωτόγονων, αντί να εξηγήσει το αντιρατσικό περιεχόμενο των ονείρων αυτών, με βάση τους ίδιους τους πολιτισμούς που σχετίζονται μ' αυτά.

Έτσι, η λειτουργία της ψυχολογίας είναι να έρευνήσει την συμπεριφορά των εργατών σε μία άπεργια κι όχι την ίδια την άπεργια. Άλλα σ' αυτό μέτρο που η συμπεριφορά των εργατών καθορίζει εν μέρει το αποτέλεσμα της άπεργίας, οι «ψυχικοί παράγοντες» παίζουν κάποιο ρόλο. Η περίπτωση είναι διαφορετική όταν η κοινωνικο-οικονομική κατάσταση είναι τέτοια που πραγματικά θα έπρεπε να γεννήσει μια άπεργια κι όμως καμιά άπεργια δεν γίνεται. Στην περίπτωση αυτή η κοινωνικο-οικονομική μέθοδος θ' αποτύχει αν δώσει σ' αυτό να ανακαλύψει ένα άμεσα ιστορικο-οικονομικό λόγο, γιατί η κοινωνιολογική διαδικασία παρεμποδίζεται εδώ στην ανάπτυξη της από ένα τρίτο παράγοντα. Ο τρίτος παράγοντας είναι ψυχολογικός (κοινωνικο-ψυχολογικός ή μαζικοψυχολογικός) π.χ. η έλειψη έμπιστοσύνης στους ήγέτες της άπεργίας από μέρους των εργατών, η επίδραση ρεφορμιστών ήγετων των εργατικών συνδικάτων οι όποιοι σαμποτάρουν την άπεργια ή ο φόβος του έπιχειρηματία. Σ' άλλες περιπτώσεις η καθοριστική αίτια μπορεί να είναι ο φόβος για τις όλικές δυσκολίες, που θα προκύψουν από την άπεργια. Άλλα κι αυτή η συμπεριφορά, ενώ έχει ένα αποφασιστικό αντίκτυπο, στην πρόοδο της ταξικής πάλης, δεν θα πρέπει να εξηγείται μόνο από άμεση μόνο ψυχολογική σκοπιά αλλά επίσης — και αυτό είναι πολύ σημαντικό — έμμεσα από κοινωνιολογική άποψη. Η επίδραση των ρεφορμιστών ήγετων των εργατικών συνδικάτων αποτελεί η ίδια το αποτέλεσμα μιας ειδικής σχέσης που, σε τελευταία ανάλυση, είναι κοινωνιολογική: στή μια περίπτωση, μπορεί πιθανόν, να εξηγηθεί από τον έπιπόλαιο φόβο της άπόλυσης, από το βαθύτερο φόβο της εξέγερσης ενάντια στην έξουσία, που με τη σειρά του, είναι ριζωμένος στην παιδική σχέση με τον πατέρα. Άλλα τί προκαλεί την δουλική προσκόληση του παιδιού στον πατέρα και το φόβο του απέναντι στην έξουσία. Μόνο η οικογενειακή δομή, η οποία είναι βασισμένη σε κοινωνιολογικούς και οικονομικούς παράγοντες. Κι έτσι, όταν εφαρμόζουμε τις μεθόδους της ψυχολογίας, θα πρέπει να επιδιώκουμε μόνο την άποσαφήνιση των περισσότερο ή λιγότερο αναριθμητών ενδιάμεσων συνθετικών κρίκων άνάμεσα στην οικονομική διαδικασία και των ενεργειών των ανθρώπων μέσα σ' αυτήν. Όσο πιο όρθολογική είναι η συμπεριφορά των ανθρώπων, τόσο στενότερος είναι ο τομέας που καταλαμβάνει η ψυχολογία του άσυνειδήτου: όσο πιο παράλογη είναι αυτή, τόσο περισσότερο χρειάζεται η κοινωνιολογία την βοήθεια της ψυχολογίας. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τη συμπεριφορά των καταπιεσμένων τάξεων μέσα στην ταξική πάλη.

Τό γεγονός ότι ένας βιομηχανικός εργάτης ή οι βιομηχανικοί εργάτες σ' όνομα, φιλοδοξεί να οικειοποιηθεί τ' άμεσα παραγωγής δεν χρειάζεται κανένα άλλο σόγλιο παρά το ότι ακολουθεί τους άπλους νόμους του κανόνα της ήθονης - όδόνης.

Τό γεγονός όμως ότι μεγάλα στρώματα της καταπιεσμένης τάξης αποδέχονται ή ακόμα και υποστηρίζουν την έκμετάλλευση με τη μια ή την άλλη μορφή, πρέπει να εξηγηθεί άμεσα από ψυχολογική άποψη και μόνο έμμεσα από κοινωνιολογική. Ο λόγος που η σημερινή αναλυτική κοινωνιολογία έχει ακολουθήσει τον αντίθετο όδρομο, άναφορικά με τό καθήκον αυτό, προσπαθώντας να εξηγήσει την εξέγερση από ψυχολογική άποψη και παίρνοντας την ύπακοή σ' όν δοσμένη, βρίσκεται στην ψυχολογική έννοια της άρχής της ήθονης, σύμφωνα με την όποια η άρχή της ήθονης αντικαθίσταται στον ένήλικο από την προσαρμογή στις άπαιτήσεις της πραγματικότητας. Άλλα η πραγματικότητα περιλαμβάνει όχι μόνο τον καπιταλιστικό νόμο της έκμετάλλευσης αλλά και την συνείδηση του ανθρώπου για την ύπαρξη του νόμου αυτού, η οποία είναι μια συνείδηση βασάνων κι' επομένως οδηγεί σε μια άρνηση προσαρμογής. Η έπίσημη άποψη είναι ότι η μη - προσαρμογή αποτελεί παιδική-στικη, παράλογη συμπεριφορά. Έδώ η μια κοσμοθεωρία βρίσκεται αντιμετώπιση με την άλλη.

Άντίθετα με τους αντιπάλους μας, δεν άρνούμαστε ότι η άποψη μας είναι πολιτική. Άλλα δείχνουμε ότι η διαφορά άνάμεσα στις δυο αυτές αντιλήψεις συνίσταται στο γεγονός ότι η μια εξηγεί ψυχολογικά σ' όν μια θεμελιακή προδιάθεση της ανθρώπινης φύσης, ότι θα έπρεπε να εξηγηθεί από τη σκοπιά της κοινωνιολογίας και της οικονομίας και παραγνωρίζει, ότι πραγματικά θα μπορούσε να εξηγήσει η ψυχολογία, δηλαδή τις αιτίες που άνακόπτουν την ανάπτυξη των κοινωνικών διαδικασιών, δημιουργώντας έτσι — και στις δυο περιπτώσεις — μια διάσταση άπ' την πραγματικότητα, ενώ η άλλη άποψη δεν παραλείπει τίποτε — έντελώς τίποτε — από την έχταση της ανθρώπινης Ικανότητας για γνώση: επιδιώκει πραγματικά να συμπεριλάβει τ' άπάντα στην έπιστημονική σφαίρα, φθάνοντας σε μια έπιστημονική θεώρηση του κόσμου με την συστηματική έφαρμογή της μεθόδου του διαλεκτικού όλισμού σε κάθε τομέα και κάνοντας μ' αυτό τον τρόπο τη φιλοσοφία περιττή στο μέτρο που αυτή αποτελεί την έπιστήμη του άγνώστου.

Για να άνακεφαλαιώσουμε: η συνείδητη ή άσυνείδητη έφαρμογή του διαλεκτικού όλισμού στην σφαίρα της ψυχολογίας, μάς έχει δώσει τις άνακαλύψεις της κλινικής ψυχανάλυσης: η έφαρμογή των άνακαλύψεων αυτών στην κοινωνιολογία και την πολιτική οδηγεί σε μια Μαρξιστική κοινωνική ψυχολογία. Άντιστρόφως, η έφαρμογή της ψυχαναλυτικής μεθόδου σε κοινωνιολογικά και πολιτικά προβλήματα είναι μοιραίο να οδηγεί σε μια μεταφυσική, ψυχολογίζουσα και αντιδραστική, σε τελευταία ανάλυση, κοινωνιολογία.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

1. Αναφέρομαι εδώ στα κεφάλαια του δοκίμιου «Διαλεχτικός Ύλισμός και Ψυχανάλυση» που δημοσιεύτηκαν στα Γερμανικά, στο περιοδικό Κ ά τ ω ά π' τ ή Σ η μ α ί α τ ο υ Μ α ρ ξ ι σ μ ο υ και στα Ρωσικά το 1929.
2. Σαπίρ «Φροϋδισμός, Κοινωνιολογία, Ψυχολογία». Κ ά τ ω ά π' τ ή Σ η μ α ί α τ ο υ Μ α ρ ξ ι σ μ ο υ, 1929, 1930.
3. Λαφόργκ «Ή ψυχανάλυση της πολιτικής» PSYCHOANALYTISCHE BEWEGUNG, 1931. Ή έργασία αυτή υπέστη μιὰ κριτική, γιὰ τή μεθοδολογία και τὸ περιεχόμενό της, ἀπὸ τὸν FENICHEL στὸ PSYCHOANALYTISCHE BEWEGUNG, 1932.
4. Ἐχω ἀκούσει, ἐν τῷ μεταξύ, ὅτι ὁ Σαπίρ δὲν θεωρεῖται πιά ἀρμόδιος στὴν Σοβιετικὴ Ἐνωση, ἀφοῦ ἦταν μαθητὴς τοῦ Ντεμπόριν και κατὰ συνέπεια ἰδεαλιστὴς.
5. Γι' αὐτὸ τὸ θέμα κοίταξε τὴν Μ α ζ ι κ ῆ Ψ υ χ ο λ ο γ ί α τ ο υ Φ α σ ι σ μ ο υ, 1933.
6. Ἡ Ψυχανάλυση ἀρνιέται τὴν ὕπαρξη μιᾶς ὁμαδικῆς ψυχῆς ἢ ἑνὸς ὁμαδικοῦ ἀσυνείδητου, κατὰ συνέπεια δὲν μπορεῖ νὰ προσφέρει καμμιά ἐξήγηση πὸ νὰ προϋποθέτει τὶς ἔννοιες αὐτές. Μπορεῖ ὅμως — ὅπως ἔχει κάνει ὁ Φρόϊντ — νὰ διαφωτίσει τὴ σχέση τῶν ἀτόμων μιᾶς μάζας μὲ τὸν ἡγέτη τους και ἀνάμεσά τους.
7. Σαπίρ: «Φροϋδισμός, Κοινωνιολογία, Ψυχολογία» ПОД ЗНАМЕНИЕМ ΜΑΡΧΙΣΜΑ, No 7)8, 1929.
8. Τὸ πρόβλημα συζητήθηκε σὲ μιὰ διάλεξη μὲ θέμα «Ψυχοθεραπεία ἢ Προφύλαξη ἀπ' τὶς νευρώσεις», στὴν ὁποία προσκλήθηκα ἀπ' τὸ ψυχονευρολογικὸ ἴνστιτούτο.
9. Ἐγγκελς: «Ἡ Καταγωγὴ τῆς Οἰκογένειας τῆς Ἀτομικῆς Ἰδιοκτησίας και τοῦ Κράτους».
10. Ἐγγκελς: «Ὅσο μικρότερη εἶναι ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἐργασίας και πὸ περιορισμένη ἢ ποσότητα τῶν προϊόντων της και κατὰ συνέπεια πὸ περιορισμένος ἐπίσης κι ὁ κοινωνικὸς πλοῦτος, τόσο περισσότερο βρίσκουμε τὴν κοι-

νωνικὴ τάξη νὰ κυριαρχεῖται ἀπὸ ομάδες πὸ συνδέονται μὲ αἱματοσυγγένεια». (Κ α τ α γ ω γ ῆ τ ῆ ς Ο ἰ κ ο γ ἑ ν ε ι α ς α. 5).

11. Εἶμαι ἀνίκανος νὰ προσφέρω μιὰ ἐπιστημονικὴ ἐτυμηγορία ἀναφορικὰ μὲ τὴν ὀρθότητα τῆς θεωρίας τοῦ HORBIGER περὶ τῆς «κοσμογονίας τῶν παγετῶν». Ἡ ἐξήγησή του ὁμῶς γιὰ τὸν μύθο τοῦ κατακλυσμοῦ, ὁ ὁποῖος ἔχει ἀνακαλυφθεῖ ἀνάμεσα στοὺς περισσότερους λαοὺς τοῦ κόσμου και τὸν ὁποῖο βασίλει σὲ πραγματικὲς κοσμικὲς καταστροφές, θὰ πρέπει νὰ διαθεβαίωσω ὅτι ἀξίζει τὴν προσοχή μας. Ἡ θεωρία του φωτίζει μ' ἕνα ἐντελῶς νέο τρόπο τὶς συγκεκριμένους συνθήκες τῆς προϊστορικῆς κοινωνίας.

12. «Σύντομα γίνεται ὀλοφάνερο τὸ ὅτι στὰ πρῶτα στάδια τῆς ἀγριότη-
τας, μέσα σ' ὄρισμένα προδιαγραμμαμένα ὄρια, οἱ ἀρσενικὲς κι οἱ θηλυκὲς ὁμα-
δοποιήσεις καθόριζαν τὸν πυρῆνα τοῦ κοινωνικοῦ συστήματος. Τὰ δικαιώματα
και προνόμια τοῦ γάμου, πὸ πρόβαλάν μέσα σὲ μιὰ ομάδα, ἐξελίχθηκαν σ'
ἕνα σύστημα πὸ ἔγινε ἡ βάση πάνω στὴν ὁποία συστήθηκε ἡ κοινωνία» (Μόργ-
καν, Π ρ ω τ ὸ γ ο ν η Κ ο ι ν ω ν ί α).

13. Ἐπομένως κάνουν λάθος οἱ ἐθνολόγοι ψυχαναλυτὲς ὅταν ἀποδίδουν
τὸν πολιτισμὸ τέτοιων πρωτόγονων λαῶν στὴν καταπίεση τῶν ἐνοστίχτων τους,
ὅπως ὅταν μιλάνε γιὰ τὴν πρωχτικὴ - σαδιστικὴ κουλτούρα. Στὴν πραγμα-
τικότητα, ἡ ἀλλαγμένη δομὴ τῶν ἐνοστίχτων δημιουργήθηκε ἀπ' τὴν κοινωνικὴ
διαδικασία, ἡ ὁποία ἀρχικὰ περιορίσε τὴ γεννητικότητα και ἐπέφερε σ' ἕνα
δεύτερο ἐπίπεδο μιὰ ἐνίσχυση τῶν μὴ — γεννητῶν μερικῶν ὁρμῶν. Ἡ ἐπι-
θυμία γιὰ συσσώρευση γεννήθηκε ἀρχικὰ ἀπὸ καθαρά, οἰκονομικοὺς παράγον-
τες ἀλλὰ καθὼς ἀγγιστρώνεται στὴν ψυχικὴ δομὴ, ἐπωφελεῖται ἀπ' τὶς πρω-
χτικὲς τάσεις πὸ γεννήθηκαν ἀπ' τὸν σεξουαλικὸ περιορισμὸ.

14. (1934). Ὁ «Ἰποκειμενικὸς παράγοντας» σημαίνει βασικά, στὴν
σημερινὴ πολιτικὴ ψυχολογία, τὴ μέση ψυχικὴ διάρθρωση τῶν ἀνθρώπων σὲ
μιὰ δοσιμένη κοινωνία. Ἡ ἴδια ἡ διάρθρωση (δομὴ) καθορίζεται ἀπ' τὶς δυνά-
μεις τῆς λίμπιντο πὸ τὴν γέννησαν (Δὲς τὸ δοκίμιό μου «Τί εἶναι Ταξικὴ
Συνείδηση;»).

15. Οἱ ἀσκητικὲς τάσεις πὸ ὑπάρχουν στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση ἀπαιτοῦν
μιὰ ξεχωριστὴ μελέτη.